

ДНЕВНИКЪТ

(стенографски)

на

XIV^{то} обикновено Народно събрание.

Трета редовна сесия.

LXVIII заседание, петък, 28 януарий 1911 г.

(Открито отъ председателя г. д-ръ П. Ораховацъ, въ 3 ч. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието се отваря. Моля г. секретаря да провѣри отсъствающитѣ г. г. народни прѣдставители.

Секретарь: И. Паликрушевъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Алипий Аврамовъ, Георги Арабаджиевъ, Цанко Бакаловъ, Константинъ Батоловъ, Страшимиръ Бърневъ, Недѣлко Вельовъ, Никола Гешевъ, Гавриилъ Гроздановъ, Йонко Гунчевъ, Георги Данаиловъ, д-ръ Стоянъ Даневъ, Милошъ Дановъ, Георги Динковъ, Никола Дѣйковъ, Ангелъ Дюлгеровъ, Владимиръ Дяковичъ, Пани Ивановъ, Тодоръ Икономовъ, Дани Илиевъ, Иванъ Инджовъ, Мустафа Исмаиловъ, д-ръ Георги Калинковъ, Александъръ Каназирски, Никола Коцевъ, Янко Купаровъ, Маринъ Кърпаровъ, Рашко Маджаровъ, Димитъръ Манойловъ, Илия Марковски, Василъ Милевъ, Еманоилъ Начевъ, Маринъ Ничовъ, Георги Палашевъ, Дончо Папазовъ, Стефанъ Палприковъ, Паскалъ Паскалевъ, Рачо Пашовъ, Недко Пеневъ, д-ръ Стефанъ Поповъ, Драганъ Поповъ, Никола Поповъ, Диню Рашевъ, Стоименъ Савовъ, Иванъ Саллабашевъ, Янко Симеоновъ, Панчо Стаменовъ, Стефанъ Стефановъ, Иванъ Стоилковъ, Теодоръ Теодоровъ, Христо Тоневъ, Недѣлко Топаловъ и Драганъ Чакъровъ)

Прѣдседателъ: Отсъствуватъ 52 народни прѣдставители. Има изискуемото число, за да се смѣта засѣданието законно.

Постѣжипило е едно питане отъ народния прѣдставител г. Георги Георговъ, отправено къмъ бюрото на Народното събрание, съ слѣдующето съдържание: (Чете)

„По прѣдложение на народния прѣдставител г. А. Христовъ, Народното събрание, въ засѣданието си на 18 януарий 1910 г., избра една комисия, на която възложи да анкетира и докладва на Народното събрание, кои народни пенсии трѣбва да се отнематъ и кои намалятъ.

„На основание чл. 60 отъ правилника, моля г. прѣдседателя да ми отговори, има ли такъвъ докладъ, и, ако има, кога ще ни се прѣдстави за разглеждане.“

Отговарямъ на народния прѣдставител г. Георговъ, че дѣйствително такава комисия, каквато той

посочва, е била избрана, била е конституирана, но никакъвъ докладъ отъ нея не е постѣжипилъ и затова не съмъ съобщилъ на народното прѣдставителство. Тѣзи сж обясненията.

Има думата народниятъ прѣдставител г. Георги Георговъ.

Г. Георговъ: Г. прѣдседателю! Тая комисия имаше достатъчно врѣме 1½ мѣсецъ да свърши тази работа, и защото не е свършила работата, да се избере друга комисия, която да я свърши за петъ дена. Тукъ има раздадени незаконно толкова народни пенсии, щото трѣбва единъ денъ да се тури край. Напр., г-жа Стамболова получава 7.200 л. пенсия, когато има най-малко 50.000 л. доходъ; г-жа Петкова има 40.000 л. доходъ, има толкова здания; г-жа Грекова има 14.000 л. доходъ само отъ едно здание. Ако ние раздаваме така необмислено такива пенсии, то е несправедливо. Заради това трѣбва да се възложи на друга комисия да изпѣлни тоя мандатъ, който не е изпѣленъ отъ тази комисия.

А. Христовъ: Искамъ думата.

Прѣдседателъ: По силата на правилника, не мога да Ви дамъ думата по питане, още повече за питане отправено къмъ мене.

По въпроса да се възложи тази работа на друга комисия, мисля, че е по-хубаво да се възложи на сѣщата комисия и да се помоли да прѣдстави своя докладъ, и то още въ тази сесия.

Г. Георговъ: Добрѣ.

Прѣдседателъ: Бюрото ще направи това.

Д. Мишевъ: Искамъ думата.

Прѣдседателъ: По този въпросъ не мога да Ви дамъ думата.

Г. Георговъ: Азъ съмъ доволенъ, ако до края на сесията комисията внесе своя докладъ.

Д. Мишевъ: И миналата година бѣше сжщото. Комисията обѣща, че въ края на сесията ще внесе

своя докладъ и не го внесе. Сега пакъ ще каже, че ще го внесе и нѣма да го внесе.

С. Савовъ: Комисията казва, че нѣма да свърши тази работа — свършено нѣщо.

Г. Георговъ: Тогава да се избере друга комисия.

Д. Мишевъ: Тя декларира тукъ, прѣдъ камарата, че нѣма да внесе докладъ.

Прѣдседателъ: Тя се е събирала нѣколко пѣти, има материялъ, и бюрото ще я подкани да си свърши работата и да внесе своа докладъ.

Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Димитъръ Драгиевъ. По кой въпросъ?

Д. Драгиевъ: Ще обясня.

Г. г. народни прѣдставители! Прѣди два дни въ заседание, което имахме тукъ, вие, които присъствувахте по това време, чухте, че плѣвенскиятъ народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Наковъ...

С. Савовъ: А, не може такива питания да се правятъ.

Д. Драгиевъ: ... хвърли по мой адресъ и по адресъ на групата нѣколко обвинения.

Прѣдседателъ: Г. Драгиевъ! На основание правилника...

Д. Драгиевъ: (Възражая)

Прѣдседателъ: Прѣди всичко, трѣбва да ме изслушате какво искамъ да Ви кажа.

На основание правилника, забранявамъ всѣкакви запитвания отъ народенъ прѣдставителъ къмъ народенъ прѣдставителъ.

Д. Драгиевъ: Азъ ще дамъ обяснения.

С. Савовъ: Никакви обяснения.

Д. Драгиевъ: Азъ не правя запитване къмъ г. Накова.

Прѣдседателъ: На дневенъ редъ ние имаме, както знаете, свършено друго и не мога да позволя прѣреждане.

В. Георгиевъ: Това не е прѣреждане.

Д. Драгиевъ: Азъ не искамъ да прѣреждамъ дневния редъ. Азъ се считамъ длъженъ да дамъ едно обяснение, относително обвиненията, които г. Наковъ направи. Азъ щѣхъ да го направя въ заседанието още на другия денъ, но г. Наковъ отсъствуваше вчера, и днесъ иде. Азъ не направихъ тия обяснения въ момента, както и моитѣ другари, защото всички знаете, че г. Наковъ въ него моментъ бѣше въ такова възбудено състояние, което изключваше всѣко благоразумно и хладнокрѣвно обяснение по въпроса. Азъ мисля, че имамъ право, възъ основа на правилника, да дамъ своитѣ обяснения и ви моля да ме изслушате за 2—3 минути. Досега щѣхъ да свърша. Нѣма да ви разправямъ нѣкакви философии, нито пъкъ да хвърлямъ оскърбления срѣщу оскърбленията на г. Накова, а ще дамъ само обяснение. Моля, изслушайте ме.

Прѣдседателъ: Моля, г. Драгиевъ, нѣмате думата.

Министъръ В. Молловъ: Искайте да се турятъ Вашитѣ обяснения на дневенъ редъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Вие чухте обвиненията на г. Накова,...

С. Савовъ: Г. прѣдседателю! Той не може да говори — какъ така!

Прѣдседателъ: Азъ не Ви давамъ думата, г. Драгиевъ. (Глъчка)

Д. Драгиевъ: ... че азъ лично или другари отъ нашата прѣдставителска група сж влизали прѣзъ заднитѣ врата на българския дворецъ, или че съмъ отивалъ по тъмнитѣ кюшета да прѣговарямъ съ монархизма, да прѣдательствувамъ спрѣмо интереситѣ на българската демокрация. (Глъчка)

Прѣдседателъ: (Звъни)

Д. Драгиевъ: Азъ дължа да заявя въ българския парламентъ, че нито азъ, Драгиевъ, нито нѣкой отъ нашитѣ другари въ групата, нито въ организацията... (Голѣмъ шумъ)

Д-ръ Н. Наковъ: Казаното ще подкрѣпя...

Д. Драгиевъ: Заявявамъ, че г. Наковъ хвърли една клевета, една нагла лъжа и го призовавамъ да излѣзе въ печата да докаже своитѣ твърдения съ факти. (Шумъ) Той е клеветникъ.

С. Рожевъ: Протестирамъ, г. прѣдседателю, дѣто давате думата за обяснение на г. Драгиева. (Викове отъ много страни)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да.

Д. Драгиевъ: Излѣзте на трибуната съ доказателства, г. Наковъ, а не съ клевети, не съ дръзки лъжи. Излѣзте въ българския печатъ,...

Д-ръ Н. Наковъ: Какво разправяшъ? Прѣди да наречешъ моитѣ твърдения лъжливи, трѣбваше да направишъ най-малкото възражение. Тогава мълчахте като риби. Ако ми бѣде позволено, ще излѣза на трибуната и сега. Всѣка минута съмъ въ състояние да направя това.

Д. Драгиевъ: Състоянието, въ което Вие се намирахте тогава, ни накара да не Ви отговаряме. Вие не смѣете, г. Наковъ, да излѣзете на трибуната и да обвинявате.

Д-ръ Н. Наковъ: Азъ искахъ думата, но не ми я даватъ. (Д. Рашевъ вика)

Прѣдседателъ: Моля г. квестора. Моля, г. Рашевъ, седнете си на мѣстото.

Д. Драгиевъ: Излѣзте прѣдъ българското общество, прѣдъ българския парламентъ.

Д-ръ Н. Наковъ: Азъ искамъ, искамъ.

Д. Драгиевъ: Ти си пияница!

Д-ръ Н. Наковъ: Ти си лъжець! Продавашъ моралъ... (Голѣмъ шумъ)

Прѣдседателъ: (Силно звъни) Моля, г-да, седнете си на мѣстото.

Д-ръ Н. Наковъ: Ти живѣешъ на гърба на землѣ дѣлското население. Тукъ ще продавашъ демокритизъмъ!

Д. Драгиевъ: Да се натръска в бюфета и да дойдете тук да хвърляте лъжи. Азъ искамъ въ тръзвено състояние да излъземъ тукъ да потвърдимъ това, което говоримъ въ пияно състояние.

Недѣлчо Георгиевъ: Да се отбѣлѣжи, че г. Наковъ дохожда пиянъ.

Д-ръ Н. Наковъ: Азъ не бѣгамъ отъ обяснения. Ако ми позволятъ, ще излъза на трибуната. Азъ желая да подкрѣпя казаното.

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да.

Отъ земледѣлската група: (Къмъ г. д-ръ Наковъ) Излъзте на трибуната. (Прѣречения и караници между земледѣлската група и мнозинството)

С. Савовъ: (Къмъ земледѣлската група) Отдѣ да знаемъ? Може-би и вие да сте такива, като вършите такива гюркултин.

Д-ръ Н. Наковъ: Г. прѣдседателю! Азъ желая да дамъ обяснения. Желая да подкрѣпя казаното.

Отъ земледѣлската група: Излъзъ!

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, г. Наковъ.

Събранието е свидѣтель на едно неопозволително поведение на г. Драгиева и г. д-ръ Накова. Събранието не е, за да изслушва вашитѣ лични разправии, а има дневенъ редъ, прѣдназначенъ за работа, която трѣбва да върши, и въ слѣдствие на това, правя бѣлѣжка и на единия, и на другия народенъ прѣдставителъ.

С. Савовъ: Азъ правя прѣдложение да се отстранятъ и двамата по за три дена отъ Събранието. (Смѣхъ)

Отъ мнозинството: А-а-а!

Прѣдседателъ: Минаваме на дневенъ редъ — трето четене на законопроекта за старинитѣ.

Д-ръ Н. Наковъ: Азъ, прѣди всичко, протестирамъ противъ бѣлѣжката на прѣдседателството. Глупостъ не съмъ казалъ, още повече въ единъ парламентъ. Тѣзи дразги и възбуждения сж позволени, за да се каже една истина въ очитѣ.

Прѣдседателъ: Моля, седнете си на мѣстото.

Д-ръ Н. Наковъ: Бѣлѣжката, значи, е, че съмъ нарушилъ правилника, а азъ не съмъ го нарушилъ; азъ съмъ казалъ работи недостойни да ги върши единъ народенъ прѣдставителъ. Азъ съмъ казалъ това, което поддържамъ и сега.

Прѣдседателъ: Моля, г. Наковъ.

Д. Драгиевъ: Г. Наковъ продължава да клевети. Това сж вашитѣ йоновци. Съ клевети и съ гнусни лъжи си служи.

Д-ръ Н. Наковъ: Г. прѣдседателю! Защо не ми дадете думата? Азъ съмъ готовъ да излъза да потвърдя моитѣ твърдения.

Д. Драгиевъ: Излъзте да подкрѣпите Вашитѣ клевети. Излъзте всички, цѣлата партия. Вие имате властѣта, имате явна и тайна полиция, имате дедективи, излъзте да потвърдите Вашитѣ клевети, Вашитѣ гнусни лъжи.

Д-ръ Н. Наковъ: Тѣ не сж клевети. Азъ съмъ готовъ всѣка минута да подкрѣпя своитѣ твърдения. Азъ не съмъ клеветникъ. Ти си мерзавецъ! (Шумъ)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, г-да.

С. Савовъ: Г. прѣдседателю! Нека се тури редъ въ Събранието. Г. Драгиевъ не може да тероризира камарата.

Д-ръ Н. Наковъ: Азъ стоя на своето.

Д. Драгиевъ и други отъ земледѣлската група: Дайте му думата.

Докладчикъ Г. Марковъ: (Чете)

„Законъ за старинитѣ.

„Глава I.

„Общи разпоредби.

„Чл. 1. Всички движими и недвижими старини въ царството се намиратъ подъ върховния надзоръ на Министерството на народното просвѣщение, което се грижи за тѣхното запазване и поддържане.

„Чл. 2. За старини се смѣтатъ паметници, документи и художествени произведения отъ най-старо време до освобождението на България, които иматъ историческо, археологическо, художествено и палеонтологическо значение, като стари сгради и развалини, градища, калета (хисари), окопи, църкви, църковища и манастирища. джамии, безистени, чешми, водопроводи, мостове, друмове, могили, гробове, побити камъне и др. такива; старински издѣлия отъ разенъ материялъ, като: статуи, плочи съ образи, камъни съ надписи и украшения, глинени издѣлия, орѣзѣния и други металически прѣдмети и накити, монети, печати, каменни и костени сѣчива, живописъ върху стѣна, платъ или дърво, мозайки, икони и други църковни принадлежности, разни рѣзби, стѣклени издѣлия, изкопани животински и растителни останки отъ прѣдисторическо време, вкаменѣлости и пр.

„За старини се смѣтатъ сжщо и градини, гори, сгради и въобще всички мѣста, свързани съ събития и личности изъ историята, а така сжщо стари рѣкописи, рѣдки и цѣнни старопечатни произведения, гравюри, портрети, стари материи, шевове и музикални инструменти.

„Отъ старинитѣ изключени сж постройките и художествени произведения на живи автори.

„Глава II.

„Организация на службата за старинитѣ.

„Чл. 3. Министерството на народното просвѣщение упражнява надзора и грижата за запазване старинитѣ чрезъ управлението на народнитѣ музеи и библиотеки, чрезъ мѣстнитѣ археологически дружества и чрезъ училищнитѣ, административнитѣ и пограничнитѣ власти.

„Чл. 4. Службата за запазване и поддържане старинитѣ се причислява къмъ Народния археологически музей въ София и се изпълнява отъ директора на музея, уредницитѣ и една комисия за старинитѣ.

„Чл. 5. Директорътъ прѣдседателствува комисията за старинитѣ и се грижи за изпълнение на нейнитѣ рѣшения.

„Чл. 6. Комисията за старинитѣ се състои отъ директора на Народния археологически музей, отъ директоритѣ на Етнографическия музей и Народната библиотека въ София, отъ три лица, назначени отъ министра на народното просвѣщение и трима делегати по изборъ отъ археологическитѣ дружества, които иматъ уредни музеи.

Забѣлѣжка 1. Ако археологическитѣ дружества не избератъ оврѣме свои делегати, комисията функционира безъ тѣхъ.

Забѣлѣжка 2. Мандатътъ на назначенитѣ и избрани членове трае 3 години.

„Чл. 7. Комисията взема решение по всички приципални въпроси, които се отнасят до издирването, запазването и поддържането на старините. Тези решения се утвърждават от министра на народното просвещение.

„Комисията се занимава особено с следните въпроси:

„а) определя разкопките, които се предприемат от страна на държавата;

„б) обсъжда представените от министерството заявления, съ които се иска разрешение за произвеждане археологически сондажи и разкопки;

„в) определя цената на предложени за откупване предмети и колекции, чиято стойност надминава 2.000 л.;

„г) грижи се за описване старините и изработване археологическа карта на България;

„д) разпределя между разните археологически дружества и музеи помощта, предвидена за тях в бюджета;

„е) разглежда и дава мнение по законопроекти, правилници и устави, които засягат старините и музейното дело в България, и

„ж) решава спорните въпроси между народните и провинциалните музеи.

„Чл. 8. Членове на комисията за старините, които не са на плащана държавна, окръжна или общинска длъжност, получават 10 л. на заседание и се ползват с безплатно пътуване по българските държавни железници.

„Глава III.

„Запазване на старините.

„Чл. 9. Всички държавни и обществени учреждения (окръжни съвети, общини, църкви, манастири, митрополии, училища, читалища, археологически и други културни или религиозни дружества), които притежават каквито и да било старини, са длъжни да представят в Министерството на народното просвещение, в срок една година от публикуването на настоящия закон, подробен опис на тези старини. Такива описи са длъжни да пращат и отпослват всеки път, когато министерството поиска. Въз основа на тези описи, след надлежната им проверка, се съставят инвентарите на старините, които остават под непосредствения контрол на държавата и не могат да бъдат отчуждени.

„Чл. 10. Тези старини не могат да бъдат притежавани, развалени или притежени без разрешение на Министерството на народното просвещение. Когато те са заплашвани от разрушение, от изгубване или пък са поставени в условия, при които не могат да служат за публично ползване, министерството, по решение на комисията за старините, може да нареди тяхното пренасяне от едно място на друго.

„Чл. 11. Когато старините се застрашават от разрушение или повреди, отговорните лица са длъжни незабавно да уведомят министерството, което взема мерки за тяхното запазване. В противен случай разносците за изправяне допуснатата щета са за сметка на учрежденията или на юридическата личност, чиято собственост са старините и то дотолкова, доколкото те са в състояние да ги понесат.

„Чл. 12. Държавата, по решение на комисията за старините, има право да отчужди всяка движима или недвижима старина, била тя обществена или частна собственост, ако старината се заплашва от разрушение или изчезване и ако собственикът не вземе мерки за определяне от министерството срок за нейното запазване. Отчуждаването става съгласно чл. 20 за движимите и съгласно чл. 27 за недвижимите старини.

„Чл. 13. Който намери каквито и да било старини, дото и да било, длъжен е да съобщи и да ги предаде веднага сръщу разписка, било на най-близкия окръжен или градски музей, било на административните власти. Музеят съставя акт с подробно описание на предметите, пръпис от който веднага изпраща в Софийския народен музей; административната власт съставя също акт, а самите предмети внимателно опакова и запечатани с печата на учрежденията изпраща в Народния музей в София. Директорът на музея е длъжен в продължение на много на един месец да съобщи на изпращача, какво решение е взето досежно предмета. Ако заинтересованото лице до изтичането на този срок не получи никакво съобщение, то може да се отнесе направо до Министерството на народното просвещение, което взема надлежните мерки.

„Чл. 14. Държавните и общински власти при изработване поемни условия за обществени постройки като здания, водопроводи, канали, пътища и други такива са длъжни да предвидят, щото всички старини, които биха се открили при извършването на тези работи, да бъдат предадени от предприемача по принадлежност, или ако старините са неподвижни, да ги запази, докато бъдат прегледани от компетентната власт. Това преглеждане трябва да стане най-късно в петдневен срок от датата на съобщението. Разпорежданията на този член се отнасят и до всички лица, които са снабдени с разрешение да дирят природни богатства в определени периметри.

„Глава IV.

„Движими старини.

„Чл. 15. Старини, които биха се открили на места собствени на държавата, окръжните, общините, градовете и селата, принадлежат на държавата.

„Чл. 16. Ония от предвидените в предишния член старини, които държавата не желае да запази за своите сборки, се отстъпват на общината или окръга, ако те притежават музеи, свои или дружествени, основани съгласно наредбите на този закон. От запазените в държавните сборки старини споменатите музеи получават отливки или други репродукции.

„Чл. 17. Откритите случайно в частни имоти движими старини принадлежат на намиращия, ако той е собственик на местото, дото те са намирани. В противен случай те принадлежат по половина на собственика на местото и намираща.

„Чл. 18. Държавата си запазва правото да откупи онези от предвидените в чл. 17 старини, които са нужни за сборките ѝ, като заплати тяхната стойност на правоимущия.

„Чл. 19. За намирените старини в изброените в чл. 15 места се дава възнаграждение на намираща.

„Чл. 20. Възнаграждението и стойността на предметите, които ще се вземат за народните музеи, се определя от надлежния комитет (чл. чл. 391 и 420 от закона за народното просвещение). Заинтересованата страна, ако е недоволна, може да се отнесе до надлежния окръжен съд, който разрешава пръпирната окончателно.

„Чл. 21. Всички движими новооткрити старини, за намирането на които не е извършено веднага, съгласно чл. 13, се конфискуват.

„Лицето, което е съобщило за такива старини, получава възнаграждение, съответно на половината от оценката на предметите.

„Всички сделки, които имат за цел да отчуждят такива старини, са недействителни по отношение на държавата.

„Чл. 22. Движими старини, които сж притежание на частни лица, могат да бъдат подведени подъ разпорежданията на този законъ и да се инвентаризиратъ, съгласно чл. 9, само по изрично рѣшение на комисията за старинитѣ за всѣки отдѣленъ случай. Това рѣшение трѣбва да бъде съобщено на притежателя. Такива старини не могат да бъдат продадени, подарени, развалени, преправени или въобще измѣнени по какъвто и да било начинъ безъ прѣварително разрѣшение на Министерството на народното просвѣщение, което взема мнѣнието на комисията. При продаването на такива старини държавата първа има право да ги откупи въ срокъ отъ три мѣсеца. Ако въ това врѣме музеятъ не разполага съ нужната сума, тя ще се изплати отъ бюджета за слѣдната година. До това врѣме продаваемиятъ прѣдметъ не може да бъде прѣдаденъ другиму.

„Чл. 23. Износътъ на старини внѣ отъ държавата не може да стане безъ разрѣшение на Министерството на народното просвѣщение. Разрѣшение се дава, слѣдъ като се прѣдставятъ самитѣ старини, придружени съ списъкъ, и се вземе мнѣнието на комисията за старинитѣ.

„Държавата има право да откупи въ срокъ отъ шестъ мѣсеца онѣзи отъ прѣдставенитѣ старини, които сж потрѣбни за сбиркитѣ ѝ. Отпѣната имъ става съгласно чл. 20 отъ настоящия законъ.

„При износъ на старини се плаща въ полза на държавата допълнителна такса 10% отъ стойността на старинитѣ.

„Чл. 24. Старини, които се заловятъ при изнасянето имъ безъ позволение, се считатъ за контрабанда и се конфискуватъ въ полза на държавата. Телеграфопощенскитѣ и митническитѣ власти иматъ право да отварятъ, въ присѣдствието на изпращача, всѣки колетъ, прѣдначенъ за странство, ако се съмняватъ, че той съдържа нѣкакви старини.

„Чл. 25. Вносътъ на старини въ царството е свободенъ. Внесенитѣ старини могат да бъдатъ повторно изнесени обратно, само ако сж придружени съ описъ, завѣренъ отъ митницата, прѣзъ която сж били внесени. За тѣхъ не се плаща прѣдвидѣната въ чл. 23 такса.

„Глава V.

„Недвижими старини.

„Чл. 26. Всички недвижими старини, дѣто и да бъдатъ тѣ открити, принадлежатъ на държавата.

„Чл. 27. Държавата отчуждава, съгласно закона за отчуждаване за обществена полза, мѣстото, дѣто е открита недвижима старина, която тя желае да запази, или заплаща всички врѣди и загуби за врѣмето, прѣзъ което мѣстото не е било на разположението на собственика. Въ случай на неспоразумѣние за врѣдитѣ и загубитѣ, прѣпирната се разрѣшава отъ сѣдилищата.

„Чл. 28. Нови постройки, частни или обществени, и регулационни планове, които засѣгатъ каквито и да било недвижими старини, могат да бъдатъ потвърдени и изпълнени само съ съгласието на Министерството на народното просвѣщение, като се взема мнѣнието на комисията за старинитѣ. Министерството има право да опрѣдѣля разстояния, размѣри и други необходими мѣрки така, щото новитѣ постройки да не застрашаватъ старинитѣ, нито пъкъ да бъдатъ въ ущърбъ на перспективата нужната имъ свѣтлина. Министерството спира разкопки за дигрени природни богатства, ако тия разкопки застрашаватъ недвижимитѣ старини.

„Глава VI.

„Разкопки.

„Чл. 29. Държавата има право да прѣдприема археологически сондажи и разкопки, дѣто и да било въ територията на царството.

„Собственикътъ на мѣстото, дѣто се правятъ разкопки, се обезщетява съгласно чл. 27 отъ настоящия законъ.

„Чл. 30. Всички старини, намѣрени при разкопкитѣ, принадлежатъ на държавата. Въмѣсто споменатото въ прѣдидущия членъ обезщетение, държавата може да отстъпи на собственика на земята, ако той би прѣдпочелъ открититѣ старини или частъ отъ тѣхъ, въ случай че тѣ не сж нужни за сбиркитѣ на държавата.

„Чл. 31. Научни дружества и частни лица могат да правятъ сондажи и разкопки за издирване на старини само съ разрѣшение на Министерството на народното просвѣщение.

„Това разрѣшение се дава само за разкопки съ научни цѣли и то слѣдъ като се вземе мотивираното мнѣние на комисията за старинитѣ.

„Чл. 32. Разрѣшение за разкопки се дава само на български подданици и дружества. То е лично и не може да бъде продадено или отстъпено другиму.

„Чл. 33. Заявлението за разрѣшение на разкопки трѣбва да бъде придружено съ точно описание и планъ на мѣстото, дѣто ще ставатъ разкопкитѣ. Разрѣшение се дава само за едно мѣсто.

„Чл. 34. На чуждестранни научни институти и учени лица се дава разрѣшение за разкопки при спазване на сжщитѣ условия, обаче съ постановлението на Министерския съветъ. Въ таквъ случай Министерството на народното просвѣщение изпраща свой постояненъ делегатъ, който да пази интереситѣ на държавата при разкопкитѣ.

„Чл. 35. Разрѣшение за сондажи и разкопки въ имотитѣ на частни лица се дава, слѣдъ като се прѣдстави прѣварително писмено съгласие на стопанина.

„Чл. 36. Забранено е да се разкопаватъ мѣста, ако съ това могатъ да се причинятъ пакости на обществени постройки.

„Чл. 37. Министерството на народното просвѣщение увѣдомява за всички разрѣшени разкопки Народния археологически музей, който надзирава чрѣзъ свой пратеникъ или чрѣзъ мѣстнитѣ музеи и власти тѣхното извършване, съ изключение на случайтѣ, прѣдвидѣни въ чл. 34. Лицата, които извършватъ разкопки, сж длѣжни да увѣдомятъ сжщия музей три дена по-рано за започването на разкопкитѣ и да се подчиняватъ на всички разпореждания на музея или на неговия пратеникъ. Въ противенъ случай тѣ изгубватъ правото да продължаватъ разкопкитѣ и подпадатъ подъ наказателнитѣ разпореждания на настоящия законъ.

„Чл. 38. Позволителното за сондажи или разкопки е валидно само за една година. Неговиятъ носителъ изгубва правото да направи разкопкитѣ, ако не ги е започналъ въ продължение на три мѣсеца слѣдъ издаването на позволителното. Прѣди да започне разкопкитѣ, лицето е длѣжно да увѣдоми най-близкитѣ административни власти въ района, дѣто ставатъ разкопкитѣ.

„Чл. 39. Всички открити при подобни разкопки старини сж държавни. Тѣ се пазятъ въ мѣстнитѣ музеи, ако такива сжществуватъ въ окръга; въ противенъ случай прибиратъ се въ Народния музей въ София. Обаче комисията за старинитѣ може да рѣши прибирането въ Софийския музей на старинитѣ съ особено научно значение, срѣдъ надлежно възнаграждение въ полза на мѣстния музей.

„Чл. 40. Лица и дружества, които сж получили разрѣшение да направятъ разкопки, сж длѣжни да прѣдставятъ въ Народния археологически музей отчетъ за резултата на разкопкитѣ веднага слѣдъ тѣхното свършване или прѣкръпяване. Лицата и дружествата иматъ право въ разстояние на двѣ години отъ свършването на разкопкитѣ да обнародватъ първи открититѣ материили.

„Глава VII.

„Археологически музеи.

„Чл. 41. Окръжните съвети, общините и културните дружества, училищата — български и инострани — духовните и военните учредения имат право да образуват музеи при следните условия:

„а) да притежават устав или правилник, който да не противоречи на настоящия закон и да бъде утвърден от Министерството на народното просвещение;

„б) да притежават удобно помещение, дѣто сбирките да бъдат сигурно пазени и добръ наредени, „в) да имат инвентаръ за сбирката, провѣренъ и скрепенъ съ печата на надлежната власт.

„г) да имат уредникъ на музея, утвърденъ отъ министра на народното просвещение или назначенъ слѣдъ прѣдварителното му съгласие; и

„д) да пращатъ всѣка година въ Министерството на народното просвещение отчетъ за съставянето и дѣятелността на музея, въ който отчетъ да се изброяватъ всички постъпили прѣзъ годината прѣдмети.

„Чл. 42. Сбирките на тѣзи музеи се образуватъ:

„а) отъ старини, които Народниятъ музей имъ отстъпва за врѣменно или окончателно владѣние и особено дубликати отъ прѣдмети на Народния музей;

„б) отъ старини, които имъ се слѣдватъ по наредбитъ на тоя законъ, и

„в) отъ старини, които получаватъ като подарѣкъ отъ частни лица или придобиятъ съ собствени срѣдства, доколкото съ това не се нарушаватъ чл. чл. 15, 18 и 21 отъ настоящия законъ.

„Чл. 43. Музеите, които не се съобразяватъ съ настоящия законъ, могатъ да бъдатъ закрити отъ Министерството на народното просвещение по рѣшение на комисията за старините.

„Ако въ продължение на петъ години музеите се възобнови, сбирката му или частъ отъ нея може да се повърне по рѣшение на комисията за старините.

„Културните дружества могатъ да обжалватъ рѣшението на комисията за старините, въ седмодневенъ срокъ отъ съобщението му, прѣдъ мѣстния окръженъ съдъ, който рѣшава окончателно въпроса за закриването на музея имъ най-късно до единъ мѣсець.

„Глава VIII

„Наказателни и прѣходни наредби.

„Чл. 44. Нарушителите на настоящия законъ се наказватъ съ глоба отъ 50 до 2.000 л. При повторно нарушение глобата не може да бъде по-малка отъ 100 л.

„Ако нарушенията влѣкатъ слѣдъ себе си унищожението, изгубването или поврѣдата на нѣкоя старина, нарушителътъ тѣбва да заплати въ полза на държавата и цѣлата стойностъ на старината.

„Чл. 45. Административните власти, когато узнаятъ за нарушенията на настоящия законъ, съставятъ актъ и го изпращатъ до окръжния управител, който, слѣдъ като вземе мнѣнието на надлежния музеенъ комитетъ, съ постановление опредѣля глобата.

„Чл. 46. Постановлението на окръжния управител може да се обжалва прѣдъ окръжния съдъ въ двѣнедѣленъ срокъ отъ датата на съобщението. Съдътъ разглежда дѣлото въ мѣсеченъ срокъ отъ постъпването му.

„Присѣдата на окръжния съдъ може да се обжалва прѣдъ Върховния касационенъ съдъ въ двунедѣленъ срокъ отъ издаването ѝ, ако глобата е по-голяма отъ 100 л.

„Чл. 47. Шестъ мѣсеца слѣдъ влизането на настоящия законъ въ сила издадените по-рано позволителни за разкопки изгубватъ своята валидность.

„Чл. 48. Сжествуващите музеи сж длѣжни да се съобразятъ съ настоящия законъ въ продължение на шестъ мѣсеца отъ обнародването му.

„Чл. 49. Подробностите по изпълнението на настоящия законъ ще бъдатъ установени съ особенъ правилникъ.

„Чл. 50. Отмѣняватъ се всички закони и разпорѣдби, които противорѣчатъ на настоящия законъ.“

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на народното просвещение.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни прѣдставители! Както виждамъ, нѣма прѣдложения за измѣнение нѣкое отъ постановленията на този законопроектъ. Сега, при прѣглеждане на окончателните редакции, които се приеха на второ четене, забѣлжихъ, че се вмъкнаха нѣкои постановления, които нѣма да бъдатъ въ съгласие съ другите постановления на този законопроектъ, или пъкъ, отъ друга страна, въ редакциите се внесоха неясности. Така, чл. 8 на второ четене се измѣни въ смисълъ да се даватъ безплатни билети за пътуване само на онѣзи членове на комисията, които не сж чиновници. Така че, ще излѣзе, че лицето, което е назначено за членъ на комисията за старините, ще може да се разхожда по всички линии на България. Така излиза споредъ прѣдложения текстъ. Затуй моля народното прѣдставителство да се съгласи чл. 8 да се изхвърли съвсѣмъ.

А. Краевъ: Защо правите така, г. министре?

Министъръ В. Молловъ: На второ мѣсто, въ края на чл. 39 се говори, че известни прѣдмети ще се взематъ за Софийския музей „срѣщу надлежно възнаграждение въ полза на мѣстния музей“. И това е едно нецѣлесобразно постановление прѣдъ видъ на това, че възнаграждението се урежда въ глави IV и V, дѣто се говори за възнаграждението, което се дава на изнамѣрвача. Така щото, текстътъ да остане до думите: „съ особено научно значение“, а възнаграждението да се изхвърли.

На трето мѣсто ще ходатайствамъ третата алинея на чл. 43 сжщо тъй да бъде изхвърлена, защото съ това, което се прѣдвижда сега — мѣстниятъ окръженъ съдъ да се произнася по разпорѣжданията на Министерството на просвѣщението — ще смѣсимъ съдебната властъ съ административната и, слѣдователно, по този начинъ, вмѣсто да оправимъ вѣжди, ще извадимъ очи. Най-много, което бихме могли да направимъ въ дадения случай, е обжалването да става прѣдъ Министерския съветъ, но не по другъ начинъ, защото комисията за старините е компетентна и не могатъ да се намѣрятъ надлежните експерти на мѣстото, които въ този късъ срокъ да се произнесатъ, да-ли музеите отговарятъ на изискванията на закона, или не. Пъкъ, въ сжщность, то не е работа на самия съдъ, а е работа на административния съдъ. Съ въвеждането на административното правосудие този въпросъ ще бъде уреденъ. Прочее, азъ ходатайствамъ тая алинея да се изхвърли.

Н. Козаревъ: Да се повърне законопроектътъ въ комисията.

Прѣдседателъ: Не мога да дамъ думата на трето четене за разискване по прѣдложенията на г. министра на народното просвѣщане.

А. Козаревъ: На трето четене толкова работи се изхвърлятъ.

Прѣдседателъ: Моля, чакайте да чуете, какво ще кажа азъ.

Прѣдложенията на г. министра на народното просвѣщение засѣгатъ цѣли членове, които той прѣдложи

да се изхвърлят, заради това намирамъ, че законопроектътъ трѣбва да се повърне въ комисията и, слѣдъ това, втори пътъ да се внесе въ Събранието.

Н. Козаревъ: Добръ.

Министъръ В. Молловъ: Г. прѣдседателю! На трето четене азъ мога да направя прѣдложение за измѣнение на нѣкои членове отъ законопроекта, и когато азъ не прѣдлагамъ да се внесе въ комисията, нѣма нужда да се направи това.

А. Краевъ: Дайте ни възможностъ, г. министре, да се изкажемъ.

Прѣдседателъ: Народнитѣ прѣдставители трѣбва да иматъ възможностъ да се изкажатъ; но, понеже правилникътъ не допуска това сега, то законопроектътъ трѣбва да се върне въ комисията.

Министъръ В. Молловъ: Когато се прави прѣдложение отъ нѣкой народенъ прѣдставителъ, то се полага на гласуване безъ да се разисква, а когато се прави отъ министъръ, не се полага на гласуване. Вие искате да оттегля цѣлия законопроектъ.

Прѣдседателъ: Не, г. министре.

Н. Мирски: Съгласете се, г. министре.

Министъръ В. Молловъ: Не мога.

Прѣдседателъ: Азъ разбирамъ така: когато единъ народенъ прѣдставителъ на трето четене съ надлежнитѣ подписи на 10 души народни прѣдставители прави прѣдложение за измѣнение на единъ или другъ членъ, дава се възможностъ на вносителя на туй прѣдложение да се изкаже отъ името на оѣзи, които сж подписали това прѣдложение, . . .

А. Краевъ: Тѣй.

Прѣдседателъ: . . . и надлежниятъ министъръ става и дава своитѣ разяснения или, съ други думи, ставатъ прѣния въ Събранието по това прѣдложение; но въ дадения случай никакви прѣния не могатъ да ставатъ, а прѣдложението на г. министра или трѣбва да се приеме, или трѣбва да се отхвърли. За да се избѣгне това положение, азъ съмъ на мнѣние, че законопроектътъ трѣбва да отиде въ комисията и послѣдната да го повърне на трето четене изново съ мнѣние или докладъ до Народното събрание. (Г. Р. Мирски и г. А. Краевъ ржкоплѣската)

Министъръ В. Молловъ: Не е тѣй. Азъ, тогава, ще оттегля цѣлия законопроектъ.

Прѣдседателъ: Азъ моля г. министра да се съгласи.

Министъръ В. Молловъ: Азъ моля да положите прѣдложенното ми на гласуване. Не може да става така, когато единъ министъръ прави прѣдложение, безъ неговото искане, да се внася законопроектътъ наново въ комисията.

Прѣдседателъ: Азъ не мога да допусна на народнитѣ прѣдставители да взематъ участие въ разискването на прѣдложенията, направени отъ г. министра. Правилникътъ не допуска това.

Н. Козаревъ: Вѣрно.

Прѣдседателъ: И затуй съмъ принуденъ да Ви помоля да се съгласите, че е необходимо да се повърне законопроектътъ въ комисията.

Министъръ В. Молловъ: Азъ не мога да се съглася. Вие поставяте въпроса въ положение, каквото той има при първо четене.

Прѣдседателъ: Азъ пакъ моля г. министра да се съгласи.

Министъръ В. Молловъ: Не мога да се съглася. Моля да се постави прѣдложението на гласуване.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ това, което г. министърътъ прѣдлага . . .

А. Краевъ: Азъ искамъ думата, г. прѣдседателю! Моля Ви се, тѣ сж важни измѣнения въ законопроекта и не мога да се не изкажа.

Прѣдседателъ: Моля, г. Краевъ, азъ обяснихъ въпроса.

Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ измѣненията, които прѣдлага г. министърътъ на народното просвѣщение . . .

Н. Мирски: Не може такова нѣщо; то е противъ всѣки разумъ; трѣбва да се повърне законопроектътъ въ комисията.

Прѣдседателъ: За трети пътъ моля г. министра да се съгласи съ моето мнѣние.

Министъръ В. Молловъ: Азъ, тогава, ще оттегля законопроекта. Значи, не мога да поправа нито единъ параграфъ?

Азъ ще моля, тогава, само едно, г. прѣдседателю: да се тури въ сжщия дневенъ редъ, като се прѣреди, за да може още сега да се произнесе комисията и да се приеме въ дневното засѣдание законопроектътъ на трето четене.

Обаждатъ се: Добръ, съгласни сме.

Прѣдседателъ: Събранието е съгласно. Слѣдователно, законопроектътъ съ тѣзи измѣнения, които се прѣдлагатъ отъ г. министра, ще отиде въ комисията, за да се произнесе и да докладва още въ дневното засѣдание.

Минаваме къмъ слѣдующия пунктъ отъ дневния редъ: второ четене законопроектътъ за измѣнение и допълнение на нѣкои членове отъ углавното сждопроизводство.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„З а к о н ъ

Ва измѣнение и допълнение на нѣкои членове отъ углавното сждопроизводство.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ заглавието, както е прочетено отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: Въ § 1 се направи слѣдующето измѣнение: (Чете)

„Чл. 4 се измѣнява, така:

„Лицето, което е прѣтърпѣло отъ прѣстѣпното дѣяние врѣди и загуби, но не се ползува съ правата на частенъ обвинителъ, може да заяви искъ за възнаграждение най-късно до откриване на първото сждебно засѣдание, опрѣдѣлено за разглеждане на дѣлото въ сжда и въ този случай то се признава за участвуещото въ дѣлото като граждански ищецъ.“

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 1, както е измѣненъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчик Я. Поповъ: (Чете)

„§ 2. Чл. 26 се измѣнява така:

„На окръжните сѣдилища съ участие на сѣдебни заседатели сѣ подсъдни онѣзи прѣстѣпления, за които ~~въ~~ наказателния законъ се прѣдвижда наказание не по-малко отъ петгодишенъ строгъ тъмниченъ затворъ, а така сѣщо и прѣстѣпленията, прѣдвидѣни въ чл. чл. 102, 104, 110 алинея втора, 113, 120, 121, 123, 126, 128, 138 и 139 отъ сѣщия законъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 2, както го прочете г. докладчикътъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчик Я. Поповъ: (Чете)

„§ 3. Чл. 44 се отмѣнява.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 3, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчик Я. Поповъ: (Чете)

„§ 4. Чл. 45 се измѣнява така:

„Законнитѣ поводи за възбуждане на углавно прѣслѣждане сръщу длъжностни лица отъ административно и други вѣдомства, за прѣстѣпления по службата имъ, постѣпватъ въ надлежния прокурорски надзоръ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 4, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчик Я. Поповъ: (Чете)

„§ 5. Слѣдъ чл. 101 се прибавя новъ:

„Чл. 101а. Всеко производство по извършено дознание, по жалби и заявления на частнитѣ лица или по постѣпили отъ сѣдебния слѣдователъ прѣписки (чл. чл. 121, 128 и 129) прокурорътъ или изпраща за прѣдварително слѣдствие, или внася въ сѣда съ обвинителенъ актъ (чл. 300), или прѣкръпява.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Алекси Филиповъ.

А. Филиповъ: Комисията по Министерството на правосъдието е приела безъ измѣнение § 5, който пояснява чл. 101 или го видоизмѣнява. Тамъ се казва, че „прокурорътъ или изпраща за прѣдварително слѣдствие производството, или внася въ сѣда обвинителния актъ, или прѣкръпява“. Това е много хубаво. Но досегашната практика е открила една нова нужда и ние трѣбва да я удовлетвориамъ. Прѣпирнята става между властимающитѣ, да ли подлежатъ на обжалване дѣйствиата на прокурора по прѣкръпяване. Прокуроритѣ въ повечето мѣста смѣтатъ, че могатъ да прѣкръпятъ прѣписката безъ това тѣхно дѣйствие да подлежи на обжалване.

К. Мирски и А. Екимовъ: То се разбира.

А. Филиповъ: Нѣма никъдѣ санкция въ случай, че прокурорътъ прѣкръпява. По-нататътъ какво ще стане?

Докладчик Я. Поповъ: Има право на обжалване.

А. Филиповъ: Не. Затуй прѣдлагамъ една прибавка: „Жалбитѣ противъ дѣйствиата на прокурора

за прѣкръпяване извѣстни прѣписки се подаватъ до прокурора на апелацията“.

А. Христовъ: Да.

А. Филиповъ: Това е една празнина и вѣрватъ, че всички, които сѣ боравили съ сѣдебни работи, ще признаватъ, че тя сѣществува. Прокуроритѣ и сега казватъ: „Нашитѣ дѣйствия не подлежатъ на обжалване“. Прокурорътъ на апелацията нѣмалъ право да имъ прѣдписва да измѣнятъ извѣстно свое поведение по една жалба. Тѣ смѣтатъ, че въ процесуалнитѣ закони, както и въ закона за сѣдоустройството, не сѣ прѣдвидѣни права на министра на правосъдието въ туй отношение. Затуй, ние трѣбва да прѣдвидимъ въ единъ законъ, че „жалбитѣ противъ дѣйствиата на прокурора за прѣкръпяване на извѣстни прѣписки се подаватъ до прокурора на апелацията“.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ Х. Славейковъ: Азъ мисля, че г. Филиповъ не е вникналъ добръ въ смисъла на този членъ. Той не лишава никого отъ правото да обжалва дѣйствиата на прокурора прѣдъ по-горната инстанция. Ако бѣше обърналъ внимание върху мотивитѣ на този законопроектъ, щѣше да забѣлѣжи, че и тамъ е казано слѣдното: че дѣйствиата на прокурора въ този случай подлежатъ на обжалване прѣдъ прокурора на по-висшата инстанция.

А. Филиповъ: Добръ е да го има въ текста.

Министъръ Х. Славейковъ: Въ мотивитѣ го има. Защо да се вмѣстватъ излишни работи, когато туй е очевидно? Още повече, че законопроектътъ е придруженъ съ обяснения, които изтъкватъ неговата смисълъ, неговия духъ и т. н. Тѣй щото туй е безполезно.

Прѣдседателъ: Има думата г. Александъръ Христовъ.

А. Христовъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчик Я. Поповъ: По реда на надзора, всѣки нѣтъ прокурорътъ отъ апелацията може да отмѣнява и d'office, и по жалба резолюциитѣ, дадени върху прѣпискитѣ отъ прокуроритѣ на първата инстанция. Тѣй е било досега, както казахъ, по реда на надзора. Тѣй щото, нѣма нужда туй да се тури въ члена.

Прѣдседателъ: Турямъ на гласуване параграфа, както е прочетенъ отъ г. докладчика. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ така § 5, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчик Я. Поповъ: (Чете)

§ 6. Чл. 121 се измѣнява така:

„Жалбитѣ на потърпѣвшитѣ лица се считатъ за достатъченъ поводъ за почване на прѣдварително слѣдствие. Обаче, ако сѣдебниятъ слѣдователъ, прѣди да пристѣпи къмъ слѣдствие, намѣри за нужно да се произведе дознание, той изпраща цѣлата прѣписка на прокурора, отъ когото зависи по-нататѣшния ходъ на работата.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

А. Филиповъ: Нека каже г. докладчикътъ, какво значи изразътъ „отъ когото зависи“. Въ кой законъ може да сѣществува такова постановление „отъ когото зависи“? Абсолютно нищо не обяснява това.

Министъръ Х. Славейковъ: Това значи: отъ прокурора.

Докладчикъ Я. Поповъ: По-нататъкъ туй се обяснява.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 6, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 7. Къмъ чл. 128 се прибавятъ думитѣ:

„... като му изпраща и самата прѣписка“ и нова алинея:

„По сѣкия начинъ сѣдебниятъ слѣдователъ постѣпва, когато намѣри, че прѣдставителното му отъ полицията дознание не изисква прѣписка и че произвеждането на прѣдварително слѣдствие не е нужно (чл. 300).“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 7, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 8. Слѣдъ чл. 130 се прибавя новъ:

„Чл. 130а. Прѣдложението на прокурора се счита за достатъчно основание за почване на прѣдварително слѣдствие. Но ако сѣдебниятъ слѣдователъ въ това прѣдложение не намѣри указание на законни признаци на наказуемо дѣяние или признае, че има законни причини, които прѣчатъ да се възбуди углавно прѣслѣждане, въпросътъ за възникналото разногласие се прѣнася за разрѣшение въ сѣда.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 8, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 9. Въ чл. 190, думитѣ: „подписана отъ сѣдебния слѣдователъ“ се замѣняватъ съ: „подписана отъ секретаря на сѣдебния слѣдователъ“.

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 9, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 10. Чл. 192 се измѣнява така:

„Когато се врѣчва призовката, върху нея и въ разписката се бѣлѣжи врѣмето на врѣчването ѝ. Разписката, подписана отъ призования и отъ врѣчителя, се поверѣща на сѣдебния слѣдователъ.

„За несвоеврѣменното или нередовно врѣчване на призовката сѣдебниятъ слѣдователъ налага на виновното лице глоба отъ петъ до двадесетъ и петъ лева, която може да бѣде отмѣнена, ако въ двѣ недѣленъ срокъ отъ съобщеннето глобениятъ прѣдстави уважителни причини.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 10, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 11. Въ чл. 193, думитѣ: „двама свидѣтели“ се замѣняватъ съ думитѣ: „единъ или двама свидѣтели“.

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 11, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 12. Въ чл. 194, думитѣ: „двама свидѣтели“ се замѣняватъ съ думитѣ: „единъ или двама свидѣтели“.

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 12, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 13. Въ чл. 210, втората часть, начиная отъ думитѣ: „Когато обвиняемиятъ се самопризнае...“ се отмѣнява.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 13, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 14. Чл. 220 се измѣнява така:

„Противъ обвиняемия въ прѣстѣпление, което се наказва съ простъ или строгъ тъмниченъ затворъ до петъ години, най-високата мѣрка за неотклонение може да бѣде поржчителство или залогъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 14, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 15. Чл. 221 се измѣнява така:

„Противъ обвиняемъ за прѣстѣпление, за което се прѣдвижда наказание строгъ тъмниченъ затворъ отъ петъ години нагорѣ, най-леката мѣрка за обезпечение може да бѣде поржчителство.

„Противъ обвиняемъ за прѣстѣпление, наказуемо съ доживотенъ строгъ тъмниченъ затворъ или съ смъртъ, а така сѣщо и за обвиняемитѣ въ умишлено убийство, прѣдвидѣно въ чл. 247 отъ наказателния законъ, мѣрка за неотклонение е вземането подъ стража.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 15, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 16. Въ чл. 222 се изхвърлятъ думитѣ:

„а така сѣщо и противъ обвиняемъ, който, слѣдъ пушането му на свобода, подъ залогъ или поржчителство, е извършилъ сѣщото или однородно прѣстѣпление.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 16, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 17. Третата алинея на чл. 225, която се захваща съ думитѣ: „Поржчителътъ обезпечава изпълнението и т. н.“ се отмѣнява.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 17, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: § 18 се отхвърли отъ комисията. Ако искате да дамъ обяснение.

Отъ мнозинството: Нѣма нужда.

Д. Драгиевъ: Обяснете, г. докладчикъ, ако обичате.

А. Екимовъ: Нѣма нужда.

Д. Драгиевъ: Съгласен ли е г. министърът?

Министър Х. Спаевиковъ: Съгласен съмъ.

Прѣдседателъ: Моля, който е съгласен да се изхвърли § 18, както е приела комисията, съ съгласието на г. министра, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: § 19 става § 18. (Чете)
„§ 18. Чл. 236 се измѣнява така:

„Ако нѣкой свидѣтель не се яви, безъ да прѣдстави законни причини, показани въ чл. 198, съдебниятъ слѣдователъ му налага глоба не повече отъ 200 л., слѣдъ което той се докарва подъ стража.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 18, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 19. Чл. 237 се отмѣнява.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 19, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 20. Чл. 253 се измѣнява така:

„Протоколътъ се написва отъ самия слѣдователъ, или, по негово диктуване, отъ секретаря му, и се подписва отъ всичкитъ участвуващи при съставянето му лица.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 20, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 21. Втората алинея на чл. 260 се измѣнява така:

„Подиръ това, слѣдователътъ обявява на всичкитъ участвуващи въ дѣлото лица, че слѣдствието е свършено и прѣпраща дѣлото производство на прокурора съ заключително постановление, което трѣбва да бѣде мотивирано.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 21, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„Чл. 22. Чл. 271 се измѣнява така:

„Жалобитъ могатъ да се даватъ и прѣди да постанови дѣлото въ съда. Тѣ биватъ писмени.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 22, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 23. Чл. 284 се измѣнява така:

„Когато е очевидно, че слѣдствието е направено съвършено непълно, въ слѣдствие на което не може да се състави правилно заключение за същността на дѣлото, въ такъвъ случай прокурорътъ има право да поиска допълнителни свѣдѣния, или да повтѣри дѣлото за доизслѣждане, като въ прѣдложението си покаже допълнителнитъ свѣдѣния, които трѣбва да се събератъ, или слѣдственитъ дѣйствия, които трѣбва да се извършатъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 23, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 24. Къмъ чл. 290 се прибавя слѣдната втора алинея:

„Заключението на прокурора трѣбва да бѣде мотивирано.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 24, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 25. Къмъ чл. 292 се прибавя слѣдната втора алинея:

„Въ този списъкъ се помѣстватъ само онѣзи отъ разпитанитъ на прѣдварителното слѣдствие лица, на които показанията иматъ съществено значение за разрѣшение на дѣлото, като при това се гледа да не се посочватъ много свидѣтели за установяване на едно и също обстоятелство.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 25, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: „Въ § 26 се направи слѣдующето измѣнение: (Чете)

„§ 26. Втората алинея на чл. 298 се измѣнява така: Опрѣдѣлението на апелативния съдъ, съ което се оставя безъ послѣдствие жалбата на потърпѣвшето лице, подлежи на касационно обжалване въ двѣседмиченъ срокъ, считанъ отъ постановяването му, а когато се уважава, то се съставя споредъ прѣдписанията на чл. чл. 291 и 292 и замѣства обвинителния актъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 26, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 27. Къмъ чл. 306 се прибавя втора алинея:

„Съ такова право се ползува обвиняемиятъ и когато се искатъ нови свидѣтели отъ другитъ участващи въ дѣлото лица.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Василь Мантовъ.

В. Мантовъ: § 27 съ тази прибавка, която се прави къмъ чл. 306 отъ углавното сѣдопроизводство, е споредъ мене неясенъ. Бихъ искалъ да знаа, какъ комисията е разбрала тази алинея къмъ чл. 306: (Чете) „Съ такова право се ползува обвиняемиятъ и когато се искатъ нови свидѣтели отъ другитъ участващи въ дѣлото лица“. Да-ли се подразбира, че, слѣдъ като обвиняемиятъ укаже, съгласно чл. 306, въ седмодневенъ срокъ свидѣтели, слѣдъ като е получилъ обвинителния актъ, ако слѣдъ тия дѣйствия нѣкой отъ участващитъ въ дѣлото лица, както въ случая може да бѣде гражданскиятъ ищецъ, вънъ отъ този срокъ, съгласно чл. 308 и другитъ членове, покаже на нови доказателства, то обвиняемиятъ ще има право отново, въ единъ новъ седмодневенъ срокъ, да иска да прѣдстави контра-доказателства на тѣзи, които нѣкое отъ участващитъ по дѣлото лица, било обвинителната власть или гражданскиятъ ищецъ, е дало? Ще искамъ да се разясни само туй, защото менъ ми се вижда, че е малко тъмно.

Прѣдседателъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Я. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Чл. 306 отъ углавното сѣдопроизводство урежда срока, въ който обвиняемото лице, слѣдъ като получи обвинителния актъ, има право и е длъженъ да

прѣдстави своитѣ доказателства и да покаже на защитника си. Такъвъ единъ срокъ за показване на доказателства отъ страна на обвинителната, на публичната власт, даже до разглеждане на дѣлото, не съществува; прокурорътъ може, слѣдъ като е написалъ обвинителния актъ, да иска нови доказателства къмъ дѣлото и да прѣдставлява такива, обаче обвиняемото лице слѣдъ седмодневенъ срокъ нѣма това право и често пѣти, ако прокуроръ е направилъ нови искания за нови доказателства и обвиняемото лице иска да прѣдстави контра-доказателства на тѣхъ, сѣдилищата му казватъ: срокътъ, опрѣдѣленъ въ чл. 306, е фаталенъ за васъ и вие сте просрочили.

В. Мантовъ: Така.

Докладчикъ Я. Поповъ: Сега тая алинея урежда това и не само, когато отъ страна на обвинителната власт се прѣдставятъ нови доказателства, трѣбва да се даде на обвиняемото лице новъ седмодневенъ срокъ, за да прѣдстави контра-доказателства на тия, които обвинителната власт е показала, но и когато гражданскитѣ ищци, които сж сѣщо участвуващи въ дѣлото лица, покажатъ на нѣкои доказателства — съ прѣписъ отъ тази частна жалба тѣ сж задължени да съобщатъ исквата молба на обвиняемото лице — въ такъвъ случай пакъ трѣбва да се даде право на обвиняемото лице — и съ тази алинея му се дава това право — въ седмодневенъ срокъ още, слѣдъ като получи доказателствата, които гражданскитѣ ищци е прѣдставили, то да прѣдстави контра-доказателства на тѣзи, които това участвуващо въ дѣлото лице прѣдстави. Тѣй щото, азъ мисля, че съ тия обяснения е ясно вече какво се цѣли съ добавката къмъ чл. 306 отъ углавното сѣдопроизводство.

Прѣдседателъ: Има думата г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: Обяснителнитѣ бѣлѣжки къмъ законопроекта и за тоя членъ ни даватъ освѣтление. Къмъ § 28, който става сега § 27, е казано: (Чете) „Споредъ чл. 306 обвиняемиятъ има право да посочи свидетели за оборване доказателствата на обвинението. Само по себе си е явно, че сжщото право слѣдва да му се даде и относително доказателствата на другитѣ участвуващи въ дѣлото лица, защото, иначе, би се нарушилъ принципътъ на равноправността на странитѣ“. Докладчикътъ го обясни още по-надълго. Само да не се забравя къмъ края при гласуването на послѣдния членъ да се иска постановление отъ Народното сѣбрание да влѣзатъ тѣзи обяснителни бѣлѣжки въ стенографскитѣ дневници.

Докладчикъ Я. Поповъ: Тѣ влизатъ.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 27 за прибавка на втора алинея къмъ чл. 306 отъ углавното сѣдопроизводство, както е прочетенъ отъ г. докладчика, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Сѣбранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 28. Слѣдъ чл. 316 се прибавя новъ членъ:

„Чл. 316а. Ако при разрѣшаването на въпроса за повикване на свидетели е явно, че послѣднитѣ живѣятъ толкова далечъ, щото безъ особено затруднение тѣмъ е невъзможно да се явятъ на сѣдебното слѣдствие, сѣдътъ може да постанови разпитването имъ по делегация отъ одного отъ членовецѣ на сѣда по мѣстожителството имъ или отъ мѣстния мирови сѣдия. При това сѣдътъ изпраща писмено изложение на въпроситѣ, по които свидетелитѣ трѣбва да дадатъ показания, по делегиранитѣ сѣдия, ако намѣри за нужно, може да задава въпроси и вънъ отъ това изложение.“

Приетъ отъ комисията безъ намѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Алексн Филиповъ.

А. Филиповъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ намирамъ тукъ една малка неясность, защото думитѣ: „че послѣднитѣ живѣятъ толкова далечъ, щото безъ особено затруднение тѣмъ е невъзможно да се явятъ на сѣдебното слѣдствие“ могатъ да се тълкуватъ много произволно, а имали сме и такива случаи. Трѣбва да се фиксира, трѣбва, колкото е възможно, по-точно да се опрѣдѣли туй нѣщо. Тѣзи понятия „далечно пространство“ или „затруднение“ трѣбва да се фиксиратъ, защото, както казахъ, имали е злоупотрѣбления и много често сж ставали такива. Въ военно-сѣдебния законъ въ това отношение има много по-точни опрѣдѣления. Тамъ е казано: по желѣзницитѣ колко е разстоянието въ километри и колко е по параходитѣ. Вънъ отъ това тамъ е казано, че по сухо особено затруднение съставлява едно разстояние отъ 100 км.; по-малко отъ 10 км. не е особено затруднение. Азъ моля да не забравяме, че нашиятъ углавенъ процесъ е модеренъ; той е основанъ на гласността и на устността, на непосредствено възприемане на показанията на свидетелитѣ. Това е много важно. Въ краенъ случай ние трѣбва да прибѣгваме къмъ писмени показания на свидетелитѣ, когато не е възможно друго-яче. Въ военно-сѣдебния законъ, казахъ, е много по-точно опрѣдѣлено туй нѣщо и отъ тамъ ние трѣбва да го вземемъ. Тамъ е казано, че едно разстояние отъ 150 км. по желѣзницитѣ или параходитѣ съставлява „извънредно затруднение“, а по-малко разстояние да не се уважава за свидетеля. Ако той живѣе на по-малко разстояние, трѣбва да се яви, за да изслушатъ сѣдитѣ непосредствено показанията му, които въ всѣки случай иматъ сжществено значение за дѣлото, защото, както гледамъ сега законопроекта за изменение на закона за углавното сѣдопроизводство, само такива свидетели ще се допускатъ, на които показанията ще иматъ сжществено значение за дѣлото. Тѣй щото, за да не ставатъ злоупотрѣбления, за да не ставатъ криви тълкувания, ние трѣбва да фиксираме тия извънредни затруднения.

Докладчикъ Я. Поповъ: Дайте текстъ.

А. Филиповъ: Азъ прѣдлагамъ, щото свидетелътъ, ако живѣе на едно разстояние отъ мѣстото, дѣто се разпитва, по-далечъ отъ 150 км. по желѣзница или по параходъ, а по сухо ако е 60 км. далечъ, тогава дѣлото да се праца за разпитъ по делегация. Азъ казвамъ, че делегацията трѣбва да се приеме като крайно срѣдство, когато нѣмаме други срѣдства, защото, иначе, посѣгаме доста грубо върху гласността и устността на процеса — на непосредственото приемане. Само въ такъвъ случай единъ свидетелъ ще може да се ползува отъ правото да бѣде разпитанъ по делегация.

Прѣдседателъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Я. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ мисля . . .

Обаждатъ се: Нѣма нужда отъ обяснение.

Докладчикъ Я. Поповъ: По прѣдложението на г. Филипова ще кажа нѣколко думи. Неудобно е да се приеме фиксирането на такова разстояние. Трѣбва да се остави на сѣда, който е достатъчна гаранция, въ всѣки случай да обсъжда, да ли трѣбва свидетелитѣ да се питатъ по делегация или не трѣбва. Макарь че разстоянието е далечно, той пакъ може да постанови да ги разпита въ сѣдебното засѣдание. Това не може да се оправдае съ разстоянието. Тѣй щото, моля ви да се съгласите съ туй.

А. Филиповъ: Г. докладчикъ! Най-голъмата гаранция е въ закона.

Докладчикъ Я. Поповъ: Въ съда е.

А. Филиповъ: И, ако искате, азъ говоря това на основание на личния си опитъ.

Докладчикъ Я. Поповъ: Съдътъ е достатъчна гаранция.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ Х. Славейковъ: Азъ мисля, че прѣдложението на г. Филипова не може да се приеме, защото и при него биха се случили такива-же затруднения, каквито се случватъ и сега, при този текстъ на закона. Какъ ще опрѣдѣлимъ тогава у насъ разстоянието, когато има да се пътува съ параходъ, или желѣзница пълнось по сухо, и не по желѣзница, а само по сухо?

А. Филиповъ: Имаме таблица за километрическитѣ разстояния.

Министъръ Х. Славейковъ: Прѣдставете си, че има 30 км. отъ Гръзникъ до Радомиръ, и отъ Радомиръ до Кюстендилъ има съ желѣзницата 45 км. — за какво разстояние ще го прѣсмѣтате, да можете вие да турите една норма, по която съдътъ да е не-прѣмѣнно длъженъ да се води, ако нѣма една извѣстна свобода на обсъждането самитѣ обстоятелства? Послѣ, какъ ще приемете вие това за зимно врѣме? Напр., вземете Босилеградската околия, по която пътуването зимно врѣме на 10—15 км. е едно голѣмо затруднение за оня, който ще пътува, защото тамъ пѣтица съвсѣмъ нѣма. А тия обстоятелства сж извѣстни на мѣстнитѣ сдилища, и понеже у насъ сдилищата знаятъ, че углавниятъ процесъ е прѣимуществено ораленъ, то естествено е, че тѣ ще се стараятъ да се придържатъ всѣкога о това, да не измѣнятъ характера на процеса, и заради това законътъ не дава точно опрѣдѣление, но дава да се разбере, какви случаи съдътъ трѣбва да има прѣдъ видъ, за да уважи едно искане, или пъкъ да постави d'office да стане разпита, защото тукъ се прѣд-вижда и това, именно кога съдътъ може да възложи на единъ отъ членоветѣ си или на мѣстния мирови съдия да извърши разпитътъ на свидѣлитѣ. И заради това тукъ е казано така: (Чете) „Ако при раз-рѣшаването на въпроса за повикване на свидѣтели е явно, че послѣднитѣ живѣятъ толкова далечъ, што безъ особено затруднение тѣмъ е невъзможно да се явятъ на съдебното слѣдствие . . .“ — въпросъ, който може да бѣде всѣкога субективно и конкретно обсъденъ. Въ едно мѣсто, дѣто пѣтищата позволя-ватъ и 150 км. да се изминатъ, съдътъ може да признае, че пътуването не е затруднително, а 20 км. пътуване по сухо може да признае, че прѣдставлява едно прѣпятствие. Въ туй отношение ние дължимъ да оставимъ на съда една свобода на дѣйствието, на прѣцѣнявано фактитѣ, както въобще оставяме съдътъ да цѣни свободно всичкитѣ факти по дѣлото. Защо въ единъ подобенъ случай при даденъ процесъ да не му се даде свобода на дѣйствието? Азъ намирамъ, че членътъ е добръ редактиранъ и ще ходатайству-вамъ да се приеме тѣй, както е приетъ отъ комисията.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣд-ставителъ г. Георги Георговъ.

Г. Георговъ: Г. г. народни прѣдставители! Тукъ, дѣто е казано: „ . . . што безъ особено затруднение тѣмъ е невъзможно да се явятъ на съдебното слѣд-

ствие“, вмѣсто това, да бѣде казано „на съдебното засѣдание“.

Министъръ Х. Славейковъ: Това е въ отдѣла на съдебнитѣ слѣдователи.

Г. Георговъ: Това се отнася за съдебнитѣ засѣ-дания, а не за съдебнитѣ слѣдователи; но както е казано „съдебното слѣдствие“, азъ разбирамъ, че това се отнася за съдебния слѣдователъ. Може да се каже: „съдебното слѣдствие и съдебното засѣдание“, та да може да се разбира и едното, и другото.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣд-ставителъ г. Василь Милевъ.

В. Милевъ: Азъ не съмъ съгласенъ съ прѣдло-жението на уважаемия г. Филиповъ, затова, защото туй измѣнение, което той иска, ще бѣде въ ущърбъ на тази гласностъ въ съда, за която се застъпва. Правъ бѣше г. министърътъ, който каза, че трѣбва да се даде свобода на единъ съдъ, за да може да обсъди, доколко показанята на извѣстни свидѣтели иматъ нужда да бѣдатъ дадени лично прѣдъ него и доколко въ тѣзи показания той може да се обходи. Ето защо редакцията на проекта е въ смисълъ да дадемъ много по-голѣмо право на съда, отколкото онова, което иска г. Филиповъ. Ако би се приело мнѣнието на г. Фили-пова въ този смисълъ, както той казва и както сочи, че то било тѣй въ военно-наказателния законъ, то всѣки съдъ ще има всичкото право да тълкува, че ако свидѣтельтъ отстои на едно разстояние повече отъ 150 км., то той може да не бѣде призованъ въ съда, ако и неговитѣ показания да иматъ съществено зна-чение по дѣлото. Но законопроектътъ прѣдвизжда нѣщо повече и казва: ако съдътъ признае, че пока-занята на свидѣтеля сж съществени, той може да го повика не само тогазъ, когато се намира вътрѣ въ България, но може да отлага дѣлото и да го при-зове и тогава, когато той живѣе въ странство, ако и разстоянието да е повече отъ 150 км., затуй, защото съдътъ намира, че показанята на свидѣтеля сж отъ съществено значение било за доказване на обви-нението, било за доказване на невинността. Ето защо азъ намирамъ, че мнѣнието на г. Филипова е много неправдо, а онова, което е изтъкнато въ § 28, е много по-право и бихъ молилъ народнитѣ прѣд-ставители да се съгласятъ съ тая свободолюбива ре-дакция, която е изразена въ чл. 316 буква а.

А. Филиповъ: Тя е реакционна редакция.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣд-ставителъ г. Василь Мантовъ.

В. Мантовъ: Г. г. народни прѣдставители! Чл. 316а е единъ членъ, който прѣдвизжда въ какви случаи ще бѣдатъ допуснати делегации и кога съдътъ може да постанови разпитването на свидѣлитѣ да стане въ съда. Тѣй че, споредъ конкретния случай, съдътъ ще намѣри за нужно да бѣде призованъ свидѣтельтъ на самото мѣсто даже отъ 300 км., ако е необходимо нужно неговото присѣствие въ съда, или ако е на 50 км. и не е необходимо-нужно присѣствието му, нѣма да го вика. Азъ мисля, че е погрѣшно турена въ терминологията една дума, която досега не е упо-трѣбявана въ нашитѣ закони, а именно тамъ, дѣто се казва „съдебното слѣдствие“.

Г. Георговъ: Тѣй.

В. Мантовъ: Досега по съдебното разкритие на процеса се употребяваха думитѣ „съдебно дирене“. Тѣй че, ще моля г. докладчика да се съгласи, вмѣсто „съдебното слѣдствие“, да се каже „съдебното ди-рене“, тѣй както се употребява този терминъ въ

прѣдшествующитѣ членове и въ цѣлото углавно сждопрѣводство.

А. Христовъ: Прѣдварителното слѣдствие е сждебно слѣдствие. Това е то.

Министъръ Х. Славейковъ: Вие ще видите, г. Мантовъ, че ст. 316 се намира въ глава II: „Приготовителни распорѣждания за сждебното слѣдствие“.

В. Мантовъ: Да.

Министъръ Х. Славейковъ: Тѣй гласи стариятъ текстъ на закона. Заради това и въ текста сме се придържали о заглавието на споменатата глава, и безразлично е, да-ли е казано „сждебно дирене“, или „слѣдствие“. Ако тукъ измѣнимъ на „дирене“, трѣбва и заглавието да измѣнимъ.

Прѣдседателъ: Ще туря на гласуване § 28. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които прие-матъ § 28, както е приетъ отъ комисията, да си вдиг-натъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 29. Кѣмъ чл. 322 се прибавя:

„Призовкитѣ се подписватъ отъ секретаря на сжда.“

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣд-ставители, които прие-матъ § 29, да си вдигнатъ рж-ката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 30. Чл. 323 се измѣнява така:

„Личното присѣствие на подсѣдимитѣ въ сждеб-ното засѣдание е необходимо по дѣла за прѣстѣп-ления, които се наказватъ съ строгъ тъмниченъ за-творъ; по другитѣ дѣла тѣхното присѣствие не е необходимо, освѣнъ ако сждѣтъ намѣри това за нужно.“

„Подсѣдимитѣ, които сж били взети подѣ стража при прѣдварителното слѣдствие, се прѣпращатъ въ затвора на онзи градъ, дѣто ще засѣдава сждѣтъ, поне една недѣля прѣди да се открие засѣданието.“

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣд-ставители, които прие-матъ § 30, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 31. Кѣмъ чл. 330 се прибавя слѣдната втора алинея:

„Подсѣдимъ, който въ едно отъ засѣданията на сжда не се яви безѣ законни причини, довежда се подѣ стража за всѣко послѣдующе засѣдание.“

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣд-ставители, които прие-матъ § 31, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 32. Кѣмъ чл. 375 се прибавя слѣдната втора алинея:

„Когато по дѣлото сж призовани много лица или отлагането му е свѣрзано съ голѣми разноски, сждѣтъ може да распорѣди за незабавното довеждане подѣ стража на неявившитѣ се свидѣтели, ако това е възможно.“

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣд-ставители, които прие-матъ § 32, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 33. Чл. 376 се измѣнява така:

„Когато се отсрочи засѣданието поради нѣявява-нето на нѣкои отъ свидѣлитѣ, показанията на които иматъ сжществено значение за дѣлото, сждѣтъ прави распорѣждане тѣ да бждатъ доведени подѣ стража, освѣнъ ако за неявяването имъ е имало законни причини.“

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣд-ставители, които прие-матъ § 33, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 34. Кѣмъ чл. 377 въ края на текста се прибавя: „или отъ мѣстния мирови сждия“.

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣд-ставители, които прие-матъ § 34 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозин-ство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 35. Въ чл. 381, думитѣ: „които се привеждатъ подѣ установената за това клетва и“ се изхвърлятъ, и се прибавя слѣдната втора алинея:

„Подвеждането подѣ клетва на всичкитѣ сждебни засѣдатели, повикани за цѣлата сесия, се извършва отъ прѣдседателя на сжда въ публично засѣдание при откриването на сесията.“

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣд-ставителъ г. Александъръ Христовъ.

А. Христовъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣд-лаганата статия заслужва да обърне вашето вни-мание. Тя ще внесе една нова реформа въ нашитѣ сждилища. Състои се въ туй, че подвеждането подѣ клетва, било на сждебнитѣ засѣдатели, било на сви-дѣлитѣ, било на вѣщитѣ лица, които се викатъ по разни дѣла прѣдѣ углавния, а послѣ ще видите и прѣдѣ гражданския сждѣ, не ще се извършва вече отъ духовни лица, споредѣ религията — споредѣ вѣрата, която изповѣдва призоваемото лице, а се извършва отъ самия мирови сждия, или пъкъ отъ прѣдседателя на окръжния или апелативния сждѣ. Както виждате, почитае-матъ комисия, а така сжщо и г. министърътъ, който внася това прѣдложение, сж имали прѣдѣ видѣ да дадатъ улеснение на нашитѣ сждилища, да не чакатъ въ различни случаи духов-нитѣ лица да подвеждатъ подѣ клетва. Вѣрно е, на практика често пѣти нашитѣ сждилища срѣщатъ извѣстни мѣжнотни и спира се работата, поне се спира за извѣстно врѣме, въ слѣдствие това, че не се явява духовното лице наврѣме, или пъкъ нѣма такова на самото мѣсто и т. н. Но, г. г. народни прѣд-ставители, азъ мисля, че това измѣнение не е още за насъ, за нашитѣ прави и за нашитѣ хора. Малцина сж онѣзи граждани, които, когато се явятъ прѣдѣ сждилищата, даватъ своитѣ показания по съзнание и по съвѣсть. Има още една извѣстна частъ отъ нашата маса, която се страхува отъ религията, която се страхува отъ духовното лице и държи то да го подведе подѣ клетва. Ние, г. г. народни прѣдстави-тели, не единъжъ сме чували да се говори за ко-рупция въ правосѣдието, въ смисълъ за корупция въ свидѣлитѣ, въ вѣщитѣ лица и т. н.; че сви-дѣлитѣ не казвали истината, че можешъ да си намѣ-ришъ лъжливи свидѣтели и пр., а единствената охрана, единственото срѣдство за борба противъ тая опасностъ, е да подвеждашъ едно религиозно лице подѣ клетва; ако то и мимо това лъже, санкцията остава вече на Бога или пъкъ на законитѣ, ако това докажешъ. Азъ мисля, че ние ще услужимъ на това зло, туй лъжесвидѣтелствуване ще се увеличи, ще се

усили у насъ, ако прѣмахнемъ духовнитѣ лица отъ сѣдилищата, да не подвеждатъ странитѣ, свидѣлитѣ и другитѣ лица, които се викатъ прѣдъ сѣда, подъ клетва; ние ще услужимъ на това течение, на тази корупция да се лъжесвидѣтелствува прѣдъ нашитѣ сѣдебни власти, прѣдъ нашето правосѣдие, отъ което се чака правда — правда, която често пѣти се дава въ зависимостъ отъ показанията на свидѣлитѣ, защото не всѣки пѣтъ, напротивъ, много рѣдко е човѣкъ да има писмено или сигурно доказателство за каквото и да е обвинение или сѣлка. Ето защо азъ бихъ молилъ г. министра, а така сѣщо и васъ, г. г. народни прѣдставители, да не приемете това измѣнение. Нека си остане старото положение. До ще врѣме — ние сме още млада страна — когато у насъ гражданството ще се отърси отъ тази, така да кажа, лоша черта — тукъ-тамъ да има хора, които да лъжесвидѣтелствуватъ — съ измѣнение въ възпитанието; тогава ще можемъ по-смѣло да пристѣпимъ къмъ изхвърлянето на клетвата отъ сѣдилищата. Още повече мотивътъ, по който се иска това, не е рѣшителенъ. Чули сме нѣкои да говорятъ тукъ, че какво ще употребявате религията въ гражданския или въ углавния процесъ? Това гледище не е правилно, г. г. народни прѣдставители. Вие викате свидѣтель и го кълнете въ името на Бога, въ името на неговата вѣра да каже истината. Значи, има защо да въвеждашъ духовно лице; не е гражданското лице — прѣдседателятъ или мировиятъ сѣдия — което ще прѣдставлява Бога въ онази минута — поне по върването на лицето — когато го кълне.

Ще моля г. министра да се съгласи, щото тая наредба да се прѣмахне отъ законопроекта и да си остане старото законоположение.

Прѣдседателятъ: Има думата народниятъ прѣдставитель г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: Г. г. народни прѣдставители! Мене ме очуди прѣждеговорившиятъ г. Христовъ. Той прѣдставлява нашия народъ като да е корумпиранъ, . . .

А. Христовъ: Не народа, г. Мирски.

К. Мирски: . . . като да е единъ народъ, който не върва въ Бога и който се плаши отъ него, само като види единъ попъ съ епатрахий прѣдъ себе си. Нашиятъ народъ, за щастие, е единъ отъ най-почтениитѣ народи; но той за клетвата има по-друго понятие, отколкото има прѣждеговорившиятъ. Нашиятъ народъ на клетвата гледа така, че тя докарва зло на човѣка, и когато даже той се кълне за правда. И отъ тукъ суевѣрието у нѣкои да си турятъ камъче въ джоба, та клетвата да отиде на него, а не на дѣцата имъ, . . .

А. Христовъ: Това, което Вие казвате, е въ противорѣчие съ това, което казахте прѣди малко.

К. Мирски: . . . а пѣкъ нашитѣ топракъ-кардашларж — да се натриятъ подъ мишницитѣ съ корички или, когато казватъ високо „Валлахи еминъ еттимъ“, ниско да казватъ „Валлахи еминъ етмедимъ“, и Господъ, понеже е съ най-остъръ слухъ, ще ги чуе. Нашиятъ народъ, като е религиозенъ, не е до фанатизъмъ такъвъ. Той не се плаши отъ епатрахий и филонъ, а се плаши отъ лоши дѣла, прѣдъ върховния създателъ.

А. Христовъ: А говорите за суевѣрие.

К. Мирски: Има и суевѣрци, както всѣко правило има изключение. Нашиятъ народъ е реаленъ; той, освѣнъ оная философия „Господъ дава, но въ кошара не вкарва“, има и по-голяма философия; тя е слѣдната. Когато Господъ ходилъ по земята въ образа на

старецъ, отбилъ се при единъ орачъ, който орачъ съ добъръ плугъ и съ добри волове, но понеже орачътъ не се отнесълъ учтиво къмъ него, той заповѣдалъ на житото да не стане; то обаче, пакъ станало, и когато дѣдо Господъ отишълъ да му се сърди, то казало: „Господи Боже, прости ме, човѣкътъ тѣй добръ ми постла и тѣй добръ ме зави, щото трѣбваше да стана“. Лозето не ще молитва, а мотика. Най-добрата молитва е работата, и народътъ, когато нѣма да работи, тогазъ отива да се моли, и Господъ му прощава, както Мохамедъ прощава на нашитѣ топракъ-кардашларж, споредъ една мѣдростъ, която вчера ми разказа единъ мюсюлманинъ, но който нѣма да ви я разказвамъ; ще кажа само това — Мохамедъ еднѣжъ поздравилъ одного, който не ходилъ въ джамията, пѣкъ не поздравилъ одного, който всѣки день три пѣти ходилъ въ джамията, и като го запитали, защо прави туй, той рекълъ: „Защото печели хлѣба си съ потта на челото си“.

Но да дойдемъ на прѣдмета. Когато частъ отъ Добруджа стана ромѣнска, получилихъ едно писмо отъ единъ приятель въ Тулча, че прѣдседателятъ на трибунала, на окръжния сѣдъ, подвелъ подъ клетва грѣцкия владика. Прѣдседателятъ да кълне владика! Но туй траяло само день до пладне; сетнѣ и нашитѣ еднородни, българитѣ тамъ, разбрали, че ромѣнскиятъ законъ е добъръ и съобразенъ съ тѣхната конституция — сѣдията самъ да подвежда подъ клетва свидѣлитѣ, както въ нашата конституция се дава да се разбере, че клетвата е граждански актъ, понеже въ формулата за клетвата стои: „Кълна се въ името на Бога“; нѣма нито кръстъ, нито евангелие, нито коранъ, нито талмудъ, има „Кълна се въ името на Бога“, и затуй нека не бѣде чудно на г. Мантова, който ще говори подиръ мене, че единъ православенъ сѣдия ще подведе подъ клетва единъ правосѣренъ мюсюлманинъ. Той нѣма да му каже: „Валлахи“, а ще му каже: „Еминъ отъ Аллахънъ есминде“ — „Дай клетва въ името на Бога“. Клетвата е граждански актъ, по нашия основенъ законъ. Но отъ това, че за въ бѣдѣще у насъ странитѣ ще се подвеждатъ подъ клетва отъ граждански лица, отъ надлежнитѣ сѣдии, не слѣдва, че клетвата въ случай, че бѣде лъжовна, ще бѣде ненаказуема; законътъ не дѣли — еднакво ще бѣдатъ наказани и за въ бѣдѣще ония, които лъжовно положатъ клетва. И тѣй като нашиятъ народъ е доста трѣзвенъ, та може да гледа Бога и когато не е прѣдъ него попъ, затуй комисията на Министерството на правосѣдието, въ съгласие съ г. министра на правосѣдието, и парламентарната комисия, избрана отъ васъ, много основателно възприе клетвата за въ бѣдѣще въ България, както навсѣдъ почти, да се извършва въ присѣдствіето на надлежния сѣдия, безъ никакви полове, които коштуватъ половина милионъ лева годишно на българскитѣ сиромаси, които повечето пѣти се подвеждатъ подъ клетва за това, че дѣлжатъ на тоя или она кръчмаръ.

Прѣдседателятъ: Има думата г. Иванъ Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Едно отъ най-добритѣ между постановленията, легнали въ този законопроектъ, е именно това постановление. Азъ смѣтамъ, че не е правъ г. Александъръ Христовъ, който поддържа старото положение, и то по слѣднитѣ съображения.

Г. г. народни прѣдставители! Ако можеше, би трѣбвало даже съвсѣмъ да се прѣмахне клетвата отъ процеса; тя е противъ самото евангелие, противъ самия духъ на евангелието, противъ изричното постановление на евангелието, дѣто е казано: вамъ не е позволено да се кълнете, а трѣбва да кажете само да или не. Който приказва повече отъ това, който захване да мотивира своето да или не, той вече ще лъже.

А. Стамболийски: Той ще адвокатствува.

И. Хаджиев: Да. Азъ не зная, но смятамъ, че у насъ въ нашия граждански кодексъ клетвата е дошла не затуй, защото съставителят на тоя кодексъ сж се съобразили съ евангелието, но защото сж го приписали отъ другадѣ, и понеже въ нѣкои държави има тая клетва, то трѣбвало да я има и у насъ. Г. г. народни прѣдставители! Ако трѣбва да приемемъ да остане клетвата, то трѣбва да приемемъ да я оставимъ именно въ тая форма, каквато се иска отъ законопроекта, а не въ оная, въ която иска г. Александъръ Христовъ, защото така бихме направили, бихме принесли по-малка вреда и на религията, и на християнството, и на християнския моралъ, защото, ако единъ християнинъ се рѣши да лъже прѣдъ сжда, той ще помисли въ себе си, че прави по-малко прѣстѣпление, че прави по-малко загазване къмъ вѣрата, понеже нѣма прѣдъ него духовно лице; ако той се рѣши да се кълне прѣдъ духовно лице, то той вече е ударилъ прѣзъ просото, дѣто казватъ, той вече съвсѣмъ е загазилъ религията, безъ да иска да знае окоето. А такива случаи има: множество вече се е навѣдило у насъ, което дава клетва така, както сѣрба сутринъ своята чорба — безъ да му мигне окоето. Даже на много мѣста имаме хора — скръбно е, но е фактъ — които иматъ за единствено занятие да ставатъ лъжесвидѣтели. Причината на туй сж новитѣ поредки, новиятъ животъ у насъ. Нека ме извинятъ г. г. адвокатитѣ, но до голѣма степенъ на това зло сж помогнали мнозина отъ тѣхнитѣ другари, като учатъ било свидѣтелитѣ, било отѣвѣтника, било обвиняемия, да излъжатъ, да скрийтъ истината и да не я кажатъ. А когато учениятъ, когато панталонията — тѣй казватъ селянитѣ — казва, че тукъ можешъ да излъжешъ, че тукъ нѣма грѣхъ, защото ще направишъ едно добро дѣло, защото ще освободишъ тоя човѣкъ, защото умрѣлитѣ е умрѣли, ами живитѣ да завардимъ, тогава селянинътъ спокойно приема клетвата, дава я прѣдъ свещеника, цѣлува си и евангелие, кръсти се и се кълне въ името на Бога, че ще говори истината, а ще каже лъжата и ще си отиде въ дома си спокоенъ, понеже така му е рекълъ единъ човѣкъ по-ученъ отъ него, така го научилъ — че нѣма грѣхъ, понеже добро е направилъ. Та, казвамъ, за това зло до голѣма степенъ сме виновни ние, интеллигентнитѣ хора, а най-вече г. г. адвокатитѣ. Не искамъ да кажа за всичкитѣ, но за мнозина отъ тѣхъ. И ако вие, г. г. народни прѣдставители, мислите, че онзи, който ще се кълне прѣдъ попа, ще каже самата истина, това не е голѣмъ доводъ. Казахъ и ще повторя, че който мисли да се кълне на хакерене, лъжливо, той и прѣдъ попа, и прѣдъ владиката ще се закълне, златно и кадифено евангелие и златенъ кръстъ ще цѣлува, и пакъ ще излъже. Едно е само утѣшително, че такива хора сж още малцина. Това, може-би, е една голѣма болка въ нашия общественъ животъ, това е една рана — не, може-би, само въ нашия животъ — но тая рана ще се цѣри съ умственото повдигане, съ моралното, съ нравственото подвизане на нашия народъ; когато той се повдигне до тамъ, щото да погледне на работитѣ по-трѣзвo, когато той ще почне, прѣди всичко, да се пита въ себе си, или да се съвѣщава: „Сега излизамъ прѣдъ сждията; ще ме питатъ като свидѣтель или като обвиняемъ; да ли да кажа, или не“, и рѣши въ себе си: „Да трѣбва да кажа, защото е истина; не трѣбва да кажа, защото е пакъ истина“ — само тогава ще може да се избѣгне това зло, за което ни говори г. Христовъ. А колкото засега, реформата е много намѣсто. Ако не можемъ съвсѣмъ да прѣмахнемъ клетвата — за което нѣщо азъ съмъ — то поне, да я оставимъ въ тая форма. Азъ съмъ даже, г. г. народни прѣдставители — нека кажа още единъ пътъ — за това: когато дойде вѣре да се изпитватъ било свидѣтелитѣ, било самиятъ об-

виняемъ, или пъкъ ищецътъ, или който и да е другъ, не клетва, ами друго нѣщо трѣбва да се каже: „Кажи истината, да, или не“, и съ туй да се свърши работата. Понеже не ще можемъ още да направимъ тая голѣма реформа, то поне нека оставимъ клетвата въ тая форма — не прѣдъ свещеникъ, ами прѣдъ сждиятъ да се кълнатъ онѣзи, които ще трѣбва да даватъ клетва, било като свидѣтели, било като хора, които се викатъ въ сждилището, за да установятъ една истина.

Прѣдседателътъ: Има думата г. Димитъръ Каранешевъ.

Д. Каранешевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще кажа само въ нѣколко думи мнѣнието си по въпроса, който занимава почитаемото Народно събрание. Азъ нѣма да се впускамъ — както направи това г. Хаджиевъ — да обвинявамъ извѣстни съсловия за това, че извѣстна развала или пъкъ извѣстно заклеване на хора и изповѣждане слѣдъ това неистината, въпрѣки дадената клетва, се дължало на онѣзи наставления, които били давани отъ адвокатитѣ. Не ще се спирамъ върху това, защото г. Хаджиевъ винаги си гради една сграда нѣкъдѣ въ въздуха, твърдѣ ефимерна, и, мислѣйки, че това, което приписва, е дѣйствително истина и засѣга извѣстна категория отъ обществото, тържествува послѣ, че го е сразилъ. Доколко може да се сразява човѣкъ, когато гради въ въздуха една такава сграда, която не почива на нищо въ живота, всѣки може да разбере.

И. Хаджиевъ: Азъ не приписвамъ това; намѣсто името „г. Хаджиевъ“, ще туримъ „г. Каранешевъ“.

Д. Каранешевъ: То е въпросъ.

Г. г. народни прѣдставители! Реформата, която се прѣдвижда въ настоящия законопроектъ, а именно подвеждането подъ клетва на свидѣтели, които се явяватъ по углавни дѣла, да става отъ прѣдседателя на респективния сждъ, е една реформа, колкото навѣрменна, толкова-же и умѣстна. Азъ въ кратки думи ще я обясня и подкрѣпя.

Това, което каза г. Александъръ Христовъ, че още не било вѣре да се въведе у насъ тая реформа, защото свидѣтелитѣ, които депозиратъ своитѣ показания прѣдъ сжда, ако съ тѣхъ изразяватъ истината, казвали я само затуй, защото се бояли отъ Бога...

А. Христовъ: Не само затуй.

Д. Каранешевъ: ...и отъ бждѣшето наказание на душата въ задгробния животъ — не е вѣрно. Доказателство за това служатъ онѣзи многобройни углавни дѣла, които се водятъ прѣдъ нашитѣ сждилища за лъжливо заклеване. Досега у насъ, както е извѣстно, лицата, които вземаха участие въ дѣлото при разпита имъ като свидѣтели, се повдигаха подъ клетва отъ свещеници. Обаче това не имъ прѣчеше да не кажатъ истината въ даденъ случай, да манкиратъ отъ дължността си да кажатъ истината, и въ слѣдствие на това да се завеждатъ дѣла за лъжливо заклеване. Никакво оронване престижа на религията нѣма да има, ако ние изхвърлимъ клетвата отъ сждилищата. Ние трѣбва да погледнемъ на въпроса още и отъ практическа гледна точка. Ако отмѣнимъ полагаането на клетвата отъ духовникъ, ще се ускори гледането на углавнитѣ дѣла, защото често пъти сме бивали свидѣтели въ сждилищата на това, че нѣма свещеникъ, който да подведе лицата подъ клетва, и сждътъ трѣбва да чака 5, 10, 15 минути, докато пристигне свещеникъ, за да ги подведе подъ клетва. Отъ друга страна, обрѣменяватъ се странитѣ, които взематъ участие въ дѣлото, съ повече излишни

разноси, безъ да има това нѣкакъвъ практически резултатъ. И азъ смятамъ, че онѣзи, които се кълнатъ и даватъ своитѣ показания подъ клетва, ако казватъ истината, казватъ я не затова, че сж се клели въ името на Бога и че клетвата е извършена отъ свещеникъ, не затова, че сж цѣлували въ това врѣме кръста, поднесенъ отъ ръката на свещеникъ, а я казватъ прѣдъ страха отъ оная санкция, която имаме въ наказателния законъ, че ако тѣ си позволятъ да лъжатъ прѣдъ сѣда и да го заблуждаватъ, ще прѣтърпятъ извѣстно наказание. Туй е то.

Азъ бихъ отишълъ по-нататъкъ и бихъ ви казалъ, че по-голямата частъ — 90%, азъ мога да твърдя — отъ онѣзи, които се явяватъ прѣдъ сѣда да даватъ показанията си подъ клетва, ако знаятъ, че заключаването и даването слѣдъ туй показания, несъобразни съ истината, нѣма да имъ навлѣче нѣкое материялно наказание, осмъждане, то тѣ никога нѣма да кажатъ истината, а ще лъжатъ. Азъ съмъ убѣденъ въ това. Моята практика като адвокатъ ми дава право да вѣрвамъ въ това, че ако нѣкой, който се кълне, казва истината, казва я не затова, че се е клелъ, а я казва затуй, защото има една санкция, която влачи подиръ себе си наказание тригодишенъ затворъ, ако той не каже прѣдъ сѣда истината. У насъ даже чл. 195 отъ наказателния законъ казва, че ако лицата дадатъ тържествено обѣщание прѣдъ сѣда, че ще кажатъ истината, и не я кажатъ, еднакво се полагатъ на сѣщитѣ послѣдствия, на каквито се полагатъ, ако сж дали клетва. Ето защо, азъ намирамъ, че практически послѣдствия отъ въвеждането на новата реформа, нѣма ни най-малко да се влошатъ, а ще се подобратъ, само че ще се подобри още и ускоряване гледането на дѣлата и, отъ друга страна, ще се облекчатъ странитѣ, като се намалятъ разноситѣ по дѣлото.

Прочее, азъ мисля, г. г. народни прѣдставители, да се съгласимъ и приемемъ тая реформа, както е въ законопроекта, защото тя е твърдѣ своеврѣменна.

Прѣдседателъ: Има думата г. Василъ Милевъ.

В. Милевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Г. Кръстьо Мирски, уважаванъ отъ всички ни, се удивлява, че г. Александъръ Христовъ се е явилъ защитникъ на досега съществуващия редъ по полагане клетва, както отъ сѣдебнитѣ засѣдатели, така сѣщо и отъ свидѣлитѣ, прѣдъ углавния сѣдъ. Кolkото и да бѣха яри удивленията на г. Мирски, азъ ще си позволя тоже да прѣдизвикамъ неговитѣ удивления и да се присѣдиня къмъ мнѣнието на г. Христовъ. И ако дойдохъ тукъ, на трибуната, искамъ да кажа малко повечко отъ онова, което каза г. Христовъ, за да подкрѣпя неговото мнѣние.

Менѣ ми се струва, г. г. народни прѣдставители, че постановлението, което вие ще приемете сега въ статии 381 и 414, надпрѣварватъ българската дѣйствителност, надпрѣварватъ българския животъ, а всѣки единъ законъ, който дойде да надпрѣварва живота, да надпрѣварва дѣйствителността, той не може да бѣде законъ, той даже не е законъ по моето дѣлоубо убѣждение. Ако, дѣйствително, народното прѣдставителство се убѣди въ това, че за българския народъ религията е вече изгубила своето значение или че има второстепенно значение,...

Докладчикъ Я. Поповъ: Тукъ не се прѣмахва религията.

В. Милевъ: Ще Ви кажа. — ...тогава вие имате право да възприемете постановленията на статии 414 и 381 тѣй, както тѣ сж прокарани въ законопроекта. Но, ако вие приемате, че религията играе още значителна роль въ нашия народъ, не само въ долната, по-простата, по-неграмотната маса, но и въ

интелигентната маса, менѣ ми се струва, че статии 381 и 414 не сж на мѣстото си. Послѣдното заключение на г. Каранешева бихъ могълъ и азъ да поддържамъ. Азъ бихъ разбралъ г. Мирски или тѣзи, които не сж за законопроекта, да поддържатъ по принципъ, че личността трѣбва да бѣде освободена прѣдъ сѣдилищата, т. е. че тя не трѣбва да бѣде ограничена абсолютно въ нищо; и че прѣдъ сѣдилището на свидѣлитѣ, както и на сѣдебнитѣ засѣдатели не може да се апелира въ името на нѣкакви наказания, посредствомъ които вие даже отчасти изнудвате тия хора, а трѣбва да апелирате изключително къмъ тѣхната съвѣсть. У насъ наказателния законъ е прѣдвидѣлъ наказание за лъжесвидѣтелствуване не само за онѣзи, които сж дали показанията си подъ клетва, но и за всички онѣзи, които сж ги дали безъ клетва. Защо? Защото законодателятъ у насъ счита като едно много важно и сѣщевременно обстоятелство, показанията на свидѣлитѣ за изхода на процеса, и затуй, защото той, по презумпция приема, че по разни причини, по разни мотиви, много хора могатъ да не кажатъ истината прѣдъ сѣдилището; той имъ прави една угроза, той ги заплашва, той ги застрашава и казва: „Ако ти не кажешъ истината, ти ще бѣдешъ наказанъ“. Както виждате, личността за себе си и въ себе си не е свободна прѣдъ сѣдилището; тя е ограничена; ограничена е прѣдъ видъ на онзи високъ моралъ, който прѣслѣдва едно сѣдилище съ издирването на онази истина, която то дири по процеса. Но законодателятъ, като има прѣдъ видъ недостатъчното развитие въобще на който и да бѣде народъ, т. е. че не на еднаква степенъ на развитие се намиратъ хората, допѣлъ е, къмъ онуй застрашение на живота, на дѣйствителността, на закона, да привнесе и едно морално застрашение — това е, безспорно, религиозното застрашаване. И когато сѣдѣтъ апелира, за да каже свидѣтелятъ истината, или сѣдебниятъ слѣдователъ да сѣди по право и правда, той го застрашава не само съ разпоредбитѣ на наказанията въ живота, но го заплашва и го застрашава и съ отвѣтственостъ на онзи свѣтъ прѣдъ Бога. Когато вие се съгласявате съ това, че въ сѣдилищата и въ законодателството е морално и добро да се застрашава свидѣтелятъ, прѣдъ видъ на она моралъ, който сѣдѣтъ прѣслѣдва, за да даде показанията вѣрни и истински, коя е, тогазъ, причината да искате и ограничаванията, които се срѣщатъ въ статия 381? Сж ли тѣ дѣйствителни ограничения? Правъ бѣ г. докладчикътъ, тоже и г. Мирски, който казва: по принципъ клетвата си остава; тя ще има да носи всички ония послѣдствия, които има и сега, т. е. онѣзи наказания, които сж прѣдвидѣни за лъжесвидѣтелство въобще. Добръ, но трѣбва да разберемъ, какъвъ актъ е клетвата. Той е актъ отъ чисто духовно естество — не е актъ отъ чисто гражданско естество. Клетвата е онуй тържествено обѣщание на лицето, което то прави публично прѣдъ духовната властъ, а вие го измѣнявате сега да се прави прѣдъ гражданската властъ,...

А. Христовъ: А самитѣ сѣдии се кълнатъ прѣдъ попъ.

В. Милевъ: Моля. — ...че лицето ще каже всичко онуй, което е знало и което е чуло. Въ клетвата се съдържа една изповѣдь за лицето, че то ще каже само онуй, което знае, а тази изповѣдь никой път не може да я възприеме гражданско лице, а трѣбвало би да я възприеме непрѣмѣнно духовно лице. Азъ нѣма да говоря върху това надълго, защото самъ съмъ напълно убѣденъ, че участието на същеникъ при полагането на клетва отъ сѣдебни засѣдатели и отъ свидѣтели, играе голѣма роль, че дѣйствително тази клетва се прѣдлага и полага съ всичката сериозностъ.

Но онова, което заблъбжи г. Христовъ, е право. Ние не сме последователи въ законодателната творба у насъ. Ако дѣйствително клетвата не трѣбва да се полага прѣдъ духовно лице, не трѣбва чистично да дѣлимъ тая клетва — въ едно мѣсто да турите, че ще се полага прѣдъ духовни лица, а въ други мѣста да турите, че се полага прѣдъ граждански лица — а трѣбва да има извѣстна последователностъ. Законътъ за чиновницѣтъ, законътъ за адвокатитѣ, тоже и конституцията трѣбва да се измѣнятъ; чиновницѣтъ се кълнатъ за вѣрностъ къмъ отечеството и царя отъ духовни лица; държавницѣтъ глава се кълне за вѣрностъ на конституцията отъ духовни лица; сѣдинѣтъ, които ще сѣдятъ, се кълнатъ прѣдъ духовни лица за честно и добросъвестно изпълнение на своитѣ обязанности. Коя е причината да приемате, че чиновникътъ трѣбва да се кълне прѣдъ духовни лица, а свидѣтеля или сѣдебния заседателъ, който ще изпълнява само важни функции,...

А. Христовъ: Сѣдинята.

В. Милевъ: ... сѣдинята тоже освобождавате отъ клетва прѣдъ духовни лица? Или българскиятъ парламентъ се е убѣдилъ, че подобна една реформа не е необходима, и тя трѣбва да се прѣмахне въ цѣлото си направление, или, ако още не се е убѣдилъ, че тя трѣбва да бѣде прѣмахната, трѣбва да я остави и да бѣде последователенъ, като я остави въ всички направления въ туй положение, въ което тя сѣществува.

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ намирамъ, че прѣдложението на г. Христовъ, да не се приеме статия 381, е много право. Азъ се присъединявамъ къмъ туй мнѣние, и бихъ молилъ г. министра да не бърза съ този законопроектъ да прѣдвари нашия животъ, а да се съгласи да си остане старото положение. Много отъ присѣдствующитѣ тукъ адвокати, вѣрвамъ, сѣ били свидѣтели на много жалки сцени. Може-би, и при тѣхъ сѣ се явявали хора, които сѣ ги питали: „Ще има ли или нѣма да има клетва, ще има или нѣма да има погъ?“ И когато тѣ сѣ знаели, че нѣма да има погъ, че нѣма да бѣдатъ кълнати, тѣ сѣ отивали много рѣшително да изкривяватъ своята съвестъ, да не казватъ онуй, което тѣ вѣобще знаятъ. И менѣ ми се струва, че за практическия български животъ резултатитѣ отъ тази реформа не ще бѣдатъ добри, съ туй нищо не ще се помогне на правосѣдието. Ето защо, и по тѣзи съображения, азъ бихъ молилъ да не гласувате за този членъ, а г. министрътъ да се съгласи да не бѣде той приетъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. Недѣлчо Георгиевъ.

Н. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Правъ бѣше г. Христовъ, и наистина въ неговата заблъбжка има доза отъ истина; но мене ми се струва, че похубаво и по-справедливо, а и по-човѣшки ще бѣде, вмѣсто да признаваме и да твърдимъ, че има още невѣжество въ българския народъ, да кажемъ, че това не е нѣкаква религиозна просвѣта, а религиозна заблуда. Ако има такива хора — а, може-би, ги има — по-добръ е да ги съжаляваме, отколкото да признаваме, че туй трѣбва да продължава вѣчно. Г. Христовъ, когато изтъкна, че отъ невѣжество, отъ простотия хората се страхуватъ отъ духовнитѣ лица...

А. Христовъ: Вие не сте ме разбрали. Азъ не съмъ казалъ, че сѣ невѣжки. Азъ казахъ, че българинътъ вѣрва. Ако лицето е съвѣстно, и когато не го кълнешъ, то изпълнява религиозния обредъ правилно; а когато не го изпълнява, и да го кълнешъ, пакъ сѣщото.

Н. Георгиевъ: Тогава, г. Христовъ забравя, че и народнитѣ прѣдставители даватъ клетва, и чиновни-

цитѣ, и сѣдинѣтъ даватъ клетва. Немъ у тѣхъ нѣма съзнание, че тѣ сѣ длѣжни винаги да казватъ истината, и когато не даватъ клетва?

А. Христовъ: Но я даватъ прѣдъ духовно лице.

К. Мирски: Така е наредено — затова.

Н. Георгиевъ: Тѣй щото моето мнѣние е, че ние, всички по-просвѣтени хора, трѣбва да поддържаме и да се стремимъ да се прѣмахне клетвата, а особено за въ сѣдилищата. Г. г. адвокатитѣ, които иматъ най-често работа съ клетвата, най-много трѣбва да искатъ прѣмахването ѝ, и да се просвѣти българскиятъ народъ.

А. Христовъ: Вие при освѣщаването на вашето знаме защо викате погъ? (Общъ смѣхъ)

Н. Георгиевъ: Ние го викаме не да кълнемъ хората подъ знамето, а да имъ покажемъ злото, че вие сте, които карате народа да се кълне.

Отъ мнозинството: А-а-а!

Н. Георгиевъ: Ние трѣбва да се стремимъ да ги вразумимъ, че винаги трѣбва да се казва истината, че Богъ не е само прѣдъ духовното лице, а е навсѣкждѣ, още повече, че въ чл. 384 отъ наказателния законъ изрично се спомѣнава, че този, който полага клетва, макаръ и безъ духовно лице, ще отговаря и прѣдъ Бога и прѣдъ закона.

Азъ и цѣлата наша група сме на мнѣние да се приеме членътъ, както е.

А. Екимовъ: Не е вѣрно, че това е мнѣние на цѣлата ваша група, защото г. Драгиевъ говори тукъ противъ.

Прѣдседателъ: Моля.

Н. Георгиевъ: Съвсѣмъ не е вѣрно. — Ако ние изхвърлимъ клетвата — и трѣбва да я изхвърлимъ — би трѣбвало да не правимъ никаква разлика, а навсѣкждѣ да приемемъ да нѣма клетва прѣдъ духовни лица. Г. Христовъ, на и г. Милевъ казаха, че друго значение имало, когато се дава клетвата прѣдъ духовно лице. Добръ, съгласенъ съмъ на туй, но какво погрѣши на демократитѣ да нарушатъ конституцията, за която сѣ се клеели, че ще я пазятъ? Отъ червената маса ни казаха: „Нека за туй имаме грѣхъ, че сме я нарушили.“ Ти, г. Христовъ, наруши клетвата, която си далъ; хемъ владика те е кълелъ.

Тѣй щото, азъ съмъ съгласенъ да се приеме членътъ тѣй, както е, и клетвата да бѣде безъ свещеникъ изобщо, за всички въ България.

Прѣдседателъ: Има думата г. Георги Георговъ.

Г. Георговъ: Г. г. народни прѣдставители! И азъ съмъ противъ изхвърлянето на клетвата, а напротивъ поддържамъ, щото клетвата да се извършва отъ надлежния свещеникъ, а не да се извършва отъ прѣдседателя на сѣда. У насъ е установено по конституцията, въ чл. 131, че и народнитѣ прѣдставители даватъ клетва въ Народното събрание споредъ обредитѣ на вѣрата, а не е казано, че народнитѣ прѣдставители ще се кълнатъ прѣдъ прѣдседателя на Народното събрание. Чл. 132 освобождава отъ клетва само духовнитѣ лица и за тѣхъ се казва, че се обричатъ тържествено да вършатъ всичко по съвѣстъ. По-нататъкъ е казано въ чл. 11, че войникътъ при встъпване на служба дава клетва за вѣрностъ на царя. Въ чл. 30 е установено, че когато се помине царътъ и не остави никакви наслѣдници, регентитѣ, които сѣ избрани да управляватъ държавата, пола-

гатъ клетва въ Народното събрание. Наслѣдникътъ при пълнолѣтието си, по чл. 31 отъ конституцията, дава клетва. Затуй моля г. г. народнитѣ прѣдставители, както и г. министърътъ да се откажатъ отъ това нововведение, което не е още за насъ; ние не сме достигнали до това врѣме. Още повече, че ние имаме законъ за чиновницѣтъ и, споредъ него, чиновницѣтъ се кълнатъ пакъ по религията си. Ние имаме законъ по правосъдието, споредъ който сждитѣтъ тоже се кълнатъ по правилата на църквата.

Азъ ще ви кажа единъ примѣръ, за да видите, че о пужна клетвата. Прѣди нѣколко години имаше тукъ една госпожа, българка, която бѣше дошла отъ Ромжния. Въ Ромжния клетвата прѣдъ духовно лице е изхвърлена и се полага прѣдъ прѣдседателя на сѣда; тази госпожа имаше тукъ дѣло, повикватъ я въ сѣда, дохожда; адвокатътъ ѝ казва, че трѣбва да положи клетва; като се явила и вижда, че свещеникътъ съ светото евангелие и кръста ѝ прѣдлага клетва, тя веднага се стресва и казва: „Азъ не мога да положа клетва“. Затуй много пжти свидѣтели и ищци, които незаконно завеждатъ дѣло, щомъ видятъ клетва, се оттеглятъ и казватъ: „Не се кълна“. Затова моля г. министра на правосъдието да се откаже отъ това негово нововведение, както въ тоя членъ, така и за свидѣтелитѣ, така и въ гражданското сѣдопроизводство, което сега ще гласуваме подиръ този законъ, на сѣщото основание.

Прѣдседателъ: Има думата г. Василъ Мантовъ.

В. Мантовъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ мисля, че е рано да се изхвърли отъ нашето, било углавно, било гражданско сѣдопроизводство — до което ще дойдемъ послѣ по реда — клетвата да се полага отъ духовно лице. Вѣрно е, че въ Франция и въ други напѣднали държави...

Докладчикъ Я. Поповъ: И въ Турция.

В. Мантовъ: ... е изхвърлено да се полага клетвата прѣдъ духовно лице, но тамъ никой пжтъ прѣдседателъ на сѣда не употребява името на Бога, а казва на свидѣтеля или на лицето, което се кълне, да произнесе думитѣ „Je jure de dire la verité — Кълна се, че ще казвамъ истината“.

А. Христовъ: „И само истината.“

В. Мантовъ: Да, „и само истината.“ — Тукъ, въ § 35 на проекта, по чл. 381 се казва слѣдното: думитѣ „които се привеждатъ подъ установената за това клетва и“ се изхвърлятъ, и се прибавя втора алинея, че прѣдседателътъ подвежда сѣдебнитѣ заседатели подъ клетва. Питамъ: каква ще бѣде клетвата? И ще я намѣри въ чл. 18 на закона за сѣдебнитѣ заседатели. И ето каква клетва ще произнася прѣдседателътъ на сѣда: — той ще стане попъ —...

И. Паликрушевъ: Религията позволява ли да се произнася такава клетва?

В. Мантовъ: Вземете думата и ме опровергайте. Азъ не Ви прѣжсвамъ. — Прѣдседателътъ на сѣда ще произнася такава клетва: „Общавамъ се и се кълна въ името на Бога и прѣдъ светото евангелие“ и пр. Е ли евангелието оржие, съ което ще си служи прѣдседателътъ на сѣда? Той ще стане попъ; турете му тогава и патрахилъ и калимафка.

Докладчикъ Я. Поповъ: Защо не?

В. Мантовъ: Ще видите, че прѣдседателътъ на единъ сѣдъ нито въ една свѣрвѣнна държава не кълне свидѣтелитѣ и експертитѣ въ името на Бога, а тамъ се дава само едно обѣщание. Щомъ употребя-

вите думитѣ „на Бога“, това лице, което трѣбва да произнесе клетвата, трѣбва да е единъ посрѣдникъ между лицето, което полага клетвата, и Бога, а това лице е духовното лице. Ето защо азъ намирамъ, че не трѣбва да се изхвърля полагането на клетвата прѣдъ духовно лице.

Отъ друга страна, има едно друго неудобство и особено това неудобство ще се чувствува въ нашия Мели-Орманъ, въ Шуменъ. Питамъ: какво ще прави прѣдседателътъ на сѣда, кѣдѣто $\frac{3}{4}$ отъ населението е турско? Или ще произнася клетвата на турски, или ще вика прѣводчикъ: — имаме единъ прѣводчикъ, въ Шуменъ, Тодоръ Добревъ — „Ела тукъ, прѣведи клетвата на турчина, който е свидѣтелъ по дѣлото“. Защо Тодоръ Добревъ да произнася клетвата на лице отъ мохамеданска вѣра, като посрѣдникъ между сѣда и лицето, което полага клетвата? Сѣщото е и за еврейската клетва — ще дойде прѣдседателътъ на сѣда и ще кълне свидѣтели въ името на Мойсей и десетѣтъ заповѣди!

Ето защо азъ намирамъ, че отъ практически съображения, освѣнъ съображенията, които казаха г. Милевъ и г. Христовъ, рано е да се изхвърли полагането на клетвата прѣдъ духовно лице. Не че съмъ много партизанинъ клетвата да бѣде полагана прѣдъ свещеници, но когато ще правимъ тази клетва, каквато я има на западъ, трѣбва да я копираме тѣй, както е тамъ и да не споменаваме името на Бога.

Докладчикъ Я. Поповъ: И на изтокъ я има, а не само на западъ.

В. Мантовъ: Никѣдъ я нѣма така. Азъ искамъ да ми покажете едно законодателство, кѣдѣто прѣдседателътъ на сѣда или друго лице употребява името на Бога въ клетвата.

Докладчикъ Я. Поповъ: Въ Ромжния.

В. Мантовъ: Нѣма такова законодателство въ свѣта. Нека каже г. министърътъ, има ли или нѣма.

Прѣдседателъ: Има думата г. Димитъръ Константиновъ.

Д. Константиновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Клетвата е едно недовѣрие къмъ личността, затова тя е въведена въ всички ония общества, въ които личността е поставена по-долу отъ общеприетия моралъ, тѣй да се каже, и затова нейнитѣ показания, за да бѣдатъ взети за вѣрни, трѣбва да бѣдатъ свързани съ клетва. А тенденцията въ свѣрвѣнното общество не е тази, да се упражнява извѣстно недовѣрие къмъ личността, но да се издигне тази личностъ и само нейната честна дума да се вѣрва. Ето защо навсѣкѣдѣ има тази тенденция, че клетвата се изхвърля отъ всички свѣтски учрѣждения, като единъ актъ, който може да бѣде употребенъ тамъ, дѣто човѣкъ трѣбва да изповѣда извѣстно чувство спрѣмо своето вѣрване, спрѣмо своето божество; но въ едно гражданско общество никѣдѣ нѣма да намѣрите клетвата. И ще дойде единъ день, когато личността ще бѣде достатъчно прѣвъзможната, и ние ще я вѣрваме безъ да свѣрзваме показанията ѝ съ клетва. Това е тенденцията въ демократията, и азъ не разбирамъ една демократическа партия да каже: „Ние само съ клетва ще накараме хората да казватъ истината“.

А. Христовъ: Ние говоримъ засега.

Д. Константиновъ: Нека възпитаваме тия хора, нека всички правимъ всичко възможно, щото хората да казватъ истината. Обаче тукъ не става въпросъ за изхвърлянето на клетвата: ние пакъ не вѣрваме на хората, че ще казватъ истината, и ги караме да се кълнатъ.

А. Христовъ: Прѣдъ Бога.

Н. Мирски: Религията не е монополъ само на по-поветѣ.

Д. Константиновъ: Спорътъ е тамъ, г. Александъръ Христовъ, да-ли свещеникътъ ще придава по-голяма достовѣрностъ на клетвата, да-ли той ще направи, щото онзи, който полага клетва прѣдъ неге, да каже повече истината. Тамъ именно най-малко се съмнявамъ. Защо? Защото тази клетва у насъ нѣкой път — азъ тѣй мисля — не е религиозенъ актъ, а е единъ граждански актъ, въ който свещеникътъ взема само посрѣдничество прѣдъ онова невидимо всемогъщо сѣщество, прѣдъ което единъ свидѣтель полага клетва. Е добръ, ако наистина той е посрѣдникъ, а този посрѣдникъ може да бѣде сѣдната, тогава азъ не разбирамъ, защо ние трѣбва да облагаме българскитѣ граждани съ нѣкакви особени данъци, щото този обредъ, който не е религиозенъ въ случая, а е чисто свѣтски, да се полага отъ свещеникъ? Свещеникътъ не придава по-голяма достовѣрностъ на клетвата, нѣма да накара самия свидѣтель въ случая да каже повече отъ това, което ще каже. Ето защо, ако ролята на свещеника е нищо и никаква, ако нѣма мѣсто тукъ, азъ се питамъ, защо да поставяте него за посрѣдникъ; поставяте сѣдната. И забѣлжете, че сѣдната е онзи, който ще каже послѣдната дума по въпроса, по който свидѣтель ще дава показания.

Вие казвате: „Свещеникътъ е по-достовѣренъ, съ по-голяма тежестъ прѣдъ свидѣтеля“, а въ послѣдствие вие казвате: „Сѣдната ще пѣни, какъ вие ще приказвате“. Днесъ не става въпросъ за религията на българския народъ. Той има религия и тя е направила еволюция отъ освобождението на България досега, тя не е онази, която е сѣществувала по-рано. И ние сега, по единъ инцидентенъ случай, мисля, нѣма защо да споримъ, да-ли българскиятъ народъ е религиозенъ. Той е религиозенъ, но отъ това, че е религиозенъ, и отъ това, че правимъ тази промѣна въ случая, азъ мисля, съвсѣмъ не правимъ нѣкаква революция по отношение на единъ актъ, който ще сѣществувал, само че посрѣдници нѣма да бѣдатъ поповетѣ, които и така сж изгубили много отъ своето морално влияние, когато сѣдната е съ по-голямъ морално влияние — това трѣбва да го признаемъ — отколкото свещеника. Когато сѣднитѣ у насъ не сж вече ония, които сѣдятъ по извѣстни съображения, а по съвѣсть, тогава нѣма защо ние да кажемъ на сѣдната: „Спрѣмо тебъ нѣмаме вѣра, че можешъ да бѣдешъ посрѣдникъ между съвѣстѣта на този свидѣтель и истината“, а да кажемъ: „Свещеникътъ ще бѣде това лице“. Ето защо, ако става въпросъ за Бога, тогава нека г. министърътъ вземе актъ и нека направи тѣзи промѣни, които сж необходими, нека се усвои французката формула. Но когато правимъ въ пѣтя на демокрацията крачка напредъ, азъ мисля, че е дългъ на демократическата партия да направи това. Това е крачка напредъ, слѣдователно, нѣма защо да го отхвърляме, а трѣбва да го приемемъ.

Прѣдседателътъ: Има думата г. д-ръ Лука Дѣяновъ.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Г. г. народни прѣдставители! По-голямата частъ отъ мотивитѣ, които мисля да изложа прѣдъ васъ, се казва отъ прѣдговорившитѣ и задачата ми се улеснява.

Вѣрно е, че нововведенията, които ставатъ въ нашето гражданско и углавно сѣдопроизводство, сж отъ голяма важностъ и значение; вѣрно е така сѣщо, че почти всички тѣзи нововведения улесняватъ бързото и правилно раздаване на правосѣдие и ние не можемъ, освѣнъ да благодаримъ на съставителя и на вносителя на тия законопроекти. Но, г. г. народни прѣдставители, азъ намѣрвамъ, че нѣкои отъ тѣзи

нововведения, бидейки много добри, не сж наврѣмъени за насъ. Едно отъ тѣзи нововведения е и прѣмахването да се полага клетвата чрѣзъ свещеникъ. Много искахъ да зная, кое е ръководящото начало на съставителя на законопроекта, който, като приема клетвата, допушта тя да бѣде полагана чрѣзъ прѣдседателя на сѣда, или чрѣзъ сѣда, а не чрѣзъ свещеника. Търсихъ туй нѣщо и въ объясненията, защото г. министърътъ на правосѣдието е ималъ и тая добрина, като е внесълъ тѣзи законопроекти, да ни даде нѣкои объяснителни бѣлѣжки, които сж накарвали съставителитѣ на законопроекта да направятъ такива един нововведения. Вие ще вземете да прочетете въ объяснителнитѣ бѣлѣжки по § 35 мотивитѣ, които сж накарвали съставителя на законопроекта да приеме, щото да прѣстане по този начинъ да се полага клетвата. Тѣ сж два. Първиятъ е: не трѣбва чрѣзъ свещеникъ да се полага клетвата, защото формулата ѣ много дълга, та ще отнема врѣме. Мотивъ много несъстоятеленъ, споредъ мене, който не трѣбваше и да фигурира. Ако формулата е дълга, съкратете я; но тя не е толкова дълга, надали нѣколко секунди сж нужни за свидѣтеля, или за сѣдебния заседателъ, или за сѣда да каже нѣколко думи повече.

Е. Начевъ: Една минута.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Азъ бихъ желалъ нашето правосѣдие да се забавя съ минути, а не съ години. Вториятъ мотивъ: забавя се раздаването на правосѣдието. Защо? Защото много пѣти не се намѣрва свещеникъ и додѣто се намѣри свещеникъ сѣдната или сѣднитѣ сж принудени да го чакатъ. Това е вѣрно. Наистина, липсата на свещеникъ може нѣкой път да накара, щото дълото, вмѣсто да се рѣши по-рано половинъ часъ — то се рѣшава половинъ часъ по-късно, обаче, г. г. народни прѣдставители, то е максимумътъ — да се рѣши половинъ часъ по-късно. Това е едно неудобство и ако нововедението има по-малко неудобства, азъ напълно ще бѣда съгласенъ да го приемемъ, но ако то има много по-голямъ неудобства, отколкото закѣснѣтието на дълото само въ извѣстни случаи, и то максимумъ съ половинъ часъ, тогава нѣма защо да приемемъ това нововедение.

Г. г. народни прѣдставители! Нѣкои отъ тѣзи, които говориха прѣди мене, между които и прѣждеговорившиятъ г. Константиновъ, намекнаха на нѣкакъвъ си демократически принципъ, че трѣбвало да вървимъ напредъ, та нѣмало защо да изгълняваме тия формалности: да дохожда свещеникъ съ капи-мавка, съ патрахилъ въ сѣда и т. н. — това тѣ считатъ за назадначавостъ.

Н. Мирски: Не въ такава смисълъ говорихъ азъ.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Азъ споменахъ г. Константинова. Азъ дойдохъ на тая трибуна да бѣда по-добръ чутъ и ще ви моля да ме изслушате. — Ако, г. г. народни прѣдставители, човѣчеството бѣше достигнало до това умствено развитие, до този умственъ уронъ, до това самосъзнание, щото всѣки човѣкъ да можеше да казва истината и да не се отдѣля отъ съвѣстѣта си, никаква клетва не е нужна.

А. Екимовъ: Тогава не би имало нужда и отъ сѣдилища.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Даже и отъ сѣдилища не би имало нужда, както казва г. Екимовъ. Но понеже се съзнава, че членовѣтъ на човѣшкото общество още не сж дошли дотамъ, щото да сѣдятъ споредъ съвѣстѣта си, да си даватъ мнѣнието споредъ съвѣстѣта си, да законодателствуватъ споредъ съвѣстѣта си и да казватъ истината споредъ съвѣстѣта си, управницитѣ и законовѣдцитѣ сж тър-

сили срѣдство, но какъвъ начинъ да накаратъ тия хора да не се отдѣлятъ отъ съвѣстѣта си. Едно отъ тѣзи срѣдства навѣкждѣ, безъ изключение, тѣ сж намѣрили въ клетвата, като мислятъ, че клетвата е едно принудително срѣдство върху човѣка, да му припомни, че той трѣбва да говори, че той трѣбва да сѣди, че той трѣбва да законодателствува, че той трѣбва да управлява така, както съвѣстѣта му диктува. Това е срѣдство да се насили човѣка да изпълни своитѣ обязанности човѣшки тѣй, както трѣбва. Затова искайте да сѣществува клетвата въ сѣдилищата, било за сѣдебнитѣ засѣдатели, било за свидѣлитѣ.

Като говоримъ, азъ и ние всички, тукъ за този параграфъ, той има значение, г. г. народни прѣдставители, и за много послѣдующи параграфи. Но понеже този въпросъ ще разрѣшимъ принципиално въ този параграфъ, затова нека се изкажемъ за значението на клетвата, както за свидѣлитѣ, така сѣщо и за сѣдебнитѣ засѣдатели. Тѣй щото — да не си скжпимъ врѣмето — да видимъ, трѣбва ли да прокарваме този принципъ или не.

Та, казвамъ, ако човѣчеството бѣше дошло до тамъ нѣмаше нужда отъ клетва, но всички държави, като трѣсятъ срѣдства да накаратъ свидѣлитѣ да казватъ истината, съзнаватъ, че клетвата е необходима. И какво казватъ навѣкждѣ въ цивилизованиѣ страни сѣга? Прѣдсѣдателъ на сѣда е длъженъ да напомни на свидѣтеля или на сѣдебния засѣдателъ, че ще отговаря по закона, че ако не сѣди по съвѣстѣта си или ако не казва истината споредъ съвѣстѣта си, ще бѣде затворенъ. Не, това само не е достатъчно, казватъ всички цивилизовани страни, това трѣбва да се изрази въ сакраментална форма, да се каже чрѣзъ прѣдсѣдателя на сѣда, и затуй не е достатъчно послѣдниятъ да каже на свидѣтеля: „Слушай, ти ще кажешъ истината, и ако не кажешъ истината, ако лъжешъ, съгласно членъ еди-кой си, ще бѣдешъ наказанъ съ строгъ тъмниченъ затворъ“. Не, казватъ Франция, Австрия, Германия и всички държави, това не е достатъчно, тукъ трѣбва да има и нѣщо сакраментално, за да се внуши на свидѣтеля, че той е длъженъ да каже истината. Кое е това сакраментално нѣщо? Прѣдсѣдателъ на сѣда ще каже на свидѣтеля: „Ще вдигнешъ рѣка и ще кажешъ“ — тѣ сж 3—4 думи въ Франция — „Кълна се, че ще кажа истината“. Но, г. г. народни прѣдставители, тѣзи 3—4 думи съдържатъ въ себе си нѣщо, което кара свидѣтеля да не се отдалечава отъ съвѣстѣта си и да каже истината. Това влияние, каквото щете кажете. Нѣщо повече. Може за нѣкой отъ васъ да е смѣшно, но като отидете въ Франция, като отидете въ ултратрарепубликанска Швейцария, като отидете въ Белгия, ще видите, че сѣдията, когато сѣдне на сѣдийския столъ, ще тури една калимавка, както нашитѣ свещеници, ще тури една червена тога, за да внуши респектъ на свидѣлитѣ, на странитѣ, които дохаждатъ при него да искатъ правосѣдие. Тѣ сж срѣдства, г. г. народни прѣдставители, които влияятъ на човѣка, които влияятъ на неговата съвѣстъ, макаръ че сж формални внушения.

А. Краевъ: И адвокатитѣ носятъ тоги и калимавки.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: И адвокатитѣ носятъ, защото и тѣ взематъ участие въ раздаването на правосѣдието, улесняватъ сѣдитѣ въ туй раздаване. Значи, прѣдсѣдателъ на сѣда вдѣхва страхъ на свидѣлитѣ, че ако не кажатъ истината, ще бѣдатъ наказани споредъ закона. То е единъ страхъ, едно насилие.

Какво е у насъ сега това положение? Нашитѣ законодатели по-рано сж казали: „Това не е достатъчно, трѣбва още единъ страхъ за нашия народъ“. Кой е другиятъ страхъ, освѣнъ сражѣтъ, че ще бѣде

наказанъ отъ закона, че ще лежи въ затвора? Ще внушимъ и другъ страхъ, че той ще отговаря не само прѣдъ закона, но и прѣдъ Бога, прѣдъ страшния сѣдъ на оня свѣтъ. Защо? Защото това влияние на нашия народъ, на нашия селянинъ; ако щете, г. г. народни прѣдставители, азъ ще кажа, че това влияние на по-голѣмата частъ отъ българския народъ.

В. Милевъ: И на насъ влияние.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: И на мене, ако щете, влияние да си изповѣдамъ. Може да ме осѣди нѣкой въ ретроградство, но азъ вѣрвамъ, и когато влѣзна въ църква, ще гледамъ, да-ли копчето на дрехата ми не е разкопчано, не влизамъ като въ кръчма. Азъ зная отъ практика — казахъ, нѣма да повтарямъ, казахъ го и други — че много нѣти нашитѣ клиенти водятъ свидѣтели и казватъ: „Свидѣтелъ, когото вода, туй и туй ще каже“. Питамъ свидѣтеля, ще кажешъ ли това. — „Ще кажа, ама клетва има ли?“ — Има. — „Щомъ има клетва...“ И пита, какъ ще положи клетвата. Нашиятъ народъ има още тоя страхъ отъ Бога, и понеже го има още, зашто да не го използваме, за да го накараме да не се отдалечава отъ истината, да дѣйствиува тѣй, както му диктува неговата съвѣстъ? Ние имаме въ България още мѣста, както въ нашата Панагюрска околия има махали, дѣто хората не знаятъ страхъ отъ закона, дѣто стражаръ не се вижда, хората не знаятъ и униформата му, и ако не ставатъ прѣстѣпления, не ставатъ само заради туй, зашто се боятъ отъ Бога, а не отъ закона и стражаря; тамъ никой нѣма да го види, когато запали сѣното на сѣсѣда си, зашто докато дойдатъ стражаритѣ, трѣбва да изминатъ километри. Добрѣ, когато ние имаме туй срѣдство, азъ се питамъ — зашто тамъ е цѣлѣта на законодателя: да употреби такива срѣдства, съ които да накара свидѣтеля да каже истината, да накара сѣдебния засѣдателъ да сѣди споредъ съвѣстѣта си — като имаме туй срѣдство, зашто да го изоставиме, зашто да не го използваме дотогава, додѣто то може да бѣде срѣдство за намѣрване на истината.

Оставете вие, г. г. народни прѣдставители, законодателството въ Франция. Тамъ сж изхвърлили клетвата, зашто, както щете кажете, но тѣй е — по-голѣмата частъ отъ френския народъ нѣма това довѣрие на кюретата, които ще дойдатъ да го подвеждатъ подъ клетва, той не вѣрва на тази вѣншность, на тѣзи религиозни обреди, които се извършватъ отъ тѣхъ.

И. Хаджиевъ: (Възразява нѣщо)

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Вие по-напрѣдъ свършете юридическия факултетъ, изучете наказателното право, па тогава елате да дрънкате като чамова дѣска. Не прѣсичайте ме тамъ, дѣто не Ви е работа. Вие сте още ученикъ.

В. Милевъ: Той още не е свършилъ.

Недѣлчо Георгиевъ: Мисля, че за да бѣде нѣкой депутатъ, не се изисква да е държалъ изпитъ.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Да, ама той се намѣсва въ такава материя, отъ която нѣма хаберъ.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще ви цитирамъ нѣкой примѣри отъ практиката и ще се убѣдите, че клетвополагането чрѣзъ свещеникъ има го-лѣмо значение. Отъ моята 19-годишна сѣдийска практика отъ много случаи зная слѣдующето. Когато дойдатъ селяни, особено селянки въ сѣда, и слѣдъ като сѣдѣтъ имъ опрѣдѣли самоличността и се съвѣтва, особено по граждански дѣла, да-ли да се подвеждатъ странитѣ подъ клетва или не, казва: „Готови ли сте да положите клетва, че ще кажете истината?“ — „Да,

готовъ съмъ“. Обаче, щомъ дойде свещеникътъ и си тури патрахила, казва „Чакайте, азъ досега не съмъ се клелъ, ще кажа истината, не желая да се кълна“. Туй появяване на свещеника, този патрахилъ, който може нѣкои отъ васъ да нарекатъ „парцалъ“...

К. Мирски: Никой не го нарича „парцалъ“. То е оскърбително за българина.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Азъ казахъ „може“. Споредъ мене, патрахилътъ е светъ и азъ казахъ това прѣдварително, но нѣкои отъ васъ сж отишли много по-напрѣдъ, отколкото трѣбва.

К. Мирски: Ние, може-би, сме по-набожни, отколкото Васъ.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Г. Мирски! Вие нѣмате понятие. Това, което казахте за камъчетата, това, което казахте за тренето съ корички подъ мишницитѣ, може-би, само нѣкои селяни въ Вашата околия да го правятъ, но не може да го прави българскиятъ народъ, както не може българскиятъ народъ да казва онѣзи работи, които Вие казахте. Азъ бихъ желалъ да го кажете, когато отивате по агитация: ако не Ви убить съ камъни, елате пакъ тукъ да говорите.

К. Мирски: Вие не познавате българския народъ.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Та, казвамъ, туй нѣщо — евангелието, присѣтственото на свещеникъ — влияе на нашия селянинъ, на по-голѣмата частъ, ако щете, отъ нашия народъ. Добръ, ако то влияе, защо да го прѣмахваме? Мотивитѣ чухме, освѣнъ ако почтениятъ г. министъръ на правосъдието не наведе други побѣдителни. Но че формалноститѣ били много — ще ги намалимъ; че свещеникътъ ще чака — нека почака. А пъкъ за това има и другъ колай: Министертвото на правосъдието прѣспокойно може да назначи въ всѣки окръженъ сѣдъ по единъ свещеникъ, като не имъ се плаща по 2—3 л. отъ сѣдѣщитѣ се, а да бѣдатъ съ заплатата и постоянно да сѣдятъ въ сѣда. Ето по какъвъ начинъ можемъ да прѣмахнемъ тѣзи неудобства за закѣсѣннието на правосъдието. Но да махнемъ този страхъ, който съществува у народа и който е въ положение да накара свидѣтелитѣ, както казахъ, да даватъ своитѣ показания тѣй, както трѣбва да ги даватъ...

Д. Константиновъ: Този страхъ пакъ ще съществува.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: ...и да накараме сѣдѣщата да сѣди, както трѣбва да сѣди, и сѣдебниятъ засѣдателъ да сѣди по съвѣсть, нека запазимъ клетвата и занаяпрѣдъ.

Така щото, прѣдъ видъ на тѣзи кратки съображения — казахъ, че ще имате прѣдъ видъ и мотивитѣ, които изтъкнаха прѣждеговорившитѣ — ми се струва, че е прѣждеврѣменно да правимъ това нововъведение. Нека оставимъ това, както е било досега.

Ето ви още единъ по-голѣмъ примѣръ. Вие видѣхте, г. г. народни прѣдставители, че по-голѣмата частъ отъ тия, които говориха, бѣха адвокати и бивши сѣдии, които сж боравили съ тая материя; вие чухте отъ тѣхъ, съ изключение на единъ или двама — единиятъ не е юристъ — че тѣ всички сж за това положение — клетвата да си остане. Тѣ не го правятъ това отъ интересъ; тѣ искатъ правосъдието да се раздава по-правилно и по-съзнателно, отколкото ако прѣмахнемъ клетвата и да се дава чрѣзъ прѣдсѣдателя на сѣда.

Прѣдсѣдателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Лимитъвъ Мишевъ.

Д. Мишевъ: Г. г. прѣдставители! Азъ ще кажа нѣколко думи. Въпросътъ е за клетвата. Не е въпросътъ, кой да произвежда клетвата, но е въпросъ, трѣбва ли да има клетва.

Докладчикъ Я. Поповъ: Не е тамъ въпросътъ, а въпросътъ е, който ще я произвежда.

Д. Мишевъ: Моля Ви се, г. Поповъ, чакайте да чуете, какво ще кажа и тогава ми възражайте.

Ако клетвата се счита за елементъ нуженъ за откритието на истината, ако тя е нужна за правосъдието, ако тя е нужна и за защитата, и за обвинителя, тогазъ ние не можемъ да я изхвърлимъ. Но ако, напр., тя е ненужна, тогава азъ не зная защо да се задържи. Каза се тукъ, че ние трѣбва да възпитаваме гражданитѣ, или трѣбва да се възпитаваме така, та всѣкога да казваме истината. Да възпитаваме гражданитѣ е друго, а какъ стоимъ ние сега, какво е сегашното ни възпитание, е друго. Вие помнете, г. г. народни прѣдставители, че въ цѣлия законопроектъ за народното образование ние изхвърлихме думата „възпитание“. Вземете закона за просвѣщението и го прѣлистете отъ единия до другия край, вие никѣдъ нѣма да намѣрите думата „възпитание“.

Д. Константиновъ: Съ закони се възпитава, г. Мишевъ. Това трѣбва да го знаете, макаръ че сте старъ.

А. Стамболийски: Има общества, които сж възпитани и безъ закони.

Д. Мишевъ: Г. Константиновъ! Азъ ще Ви отговоря; имайте търпѣние.

Прѣзъ сѣщата година, когато вотирхаме и приехме нашия законъ за просвѣтатата, въ Лондонъ стана международенъ конгресъ по педагогия. Въ този конгресъ участвуваха най-висшитѣ авторитети по педагогия и психология. Въ този конгресъ България взе участие съ свой прѣдставителъ въ лицето на сегашния министъръ на просвѣтатата, тогава професоръ. На този конгресъ въ Лондонъ прѣдметътъ бѣше — какво мислите? — какъ да се възпитаватъ гражданитѣ, какъ да се повдига моралното възпитание.

К. Мирски: Не за думата „възпитание“ бѣше дума тамъ. Вие казахте, че, като нѣма думата „възпитание“, народътъ пропадна. Тамъ говориха за възпитанието, а не за думата „възпитание“.

Д. Мишевъ: Г. Мирски! Азъ никога не съмъ Ви прѣкъсвалъ, всѣкога съмъ Ви слушалъ съ уважение.

К. Мирски: Вие негодувате, че въ нашия законъ за просвѣщението нѣмало думата „възпитание“.

Д. Мишевъ: Тогава, позволете ми да кажа цѣлата истина. Не само въ закона за народното просвѣщението не се говори за „възпитание“; но го нѣма и у насъ, тукъ, нѣма го и въ обществото, нѣма го въ книжнината, нѣма го никѣдъ... Ние сме го изгонили отъ насъ. (Нѣкои ржкоплѣскаатъ)

И. Хаджиевъ: Тѣзи, които държатъ библията въ ржцѣтъ си, тѣ сж го изгонили.

Д. Мишевъ: Азъ не нося библията и не говоря за библията; азъ констатирамъ факти. Позволете ми да дойда на въпроса. — Азъ казвамъ, че трѣбва да се възпитаваме да казваме истината, ала ние нищо не правимъ за това. Неотдавна, прѣди една недѣля, въ Лондонъ имаше бѣлѣжитъ процесъ, за който се интересуваше цѣль свѣтъ, именно процесътъ по оклеветаването на английския кралъ, че билъ ималъ за

съпруга дъщерята на единъ адмиралъ прѣди да се ожени за днешната си съпруга, кралица на Англия. Азъ слѣдихъ какъ се развива процесътъ, обърнахъ особено внимание, какъ сж се разпитвали свидѣлитѣ въ сѣда. И адмиралътъ, и дъщерята му, и синоветѣ му били извикани прѣдъ сѣда за свидѣтели. Прѣди да бждатъ разпитани, трѣбвало да дадатъ клетва. Въ вѣстника, дѣто четохъ отчета за процеса, се разправя, че, когато дъщерята на адмирала пристѣпила да даде клетва, тя се дегантирала, извадила ржкавицитѣ си, взела благоговѣйно библията, целунала я и се заклела. Това става въ Англия, която стои начело на народитѣ и която владѣе цѣль свѣтъ, а го владѣе, защото въ нея гражданитѣ сж характерни, сж възпитани.

Д. Константиновъ: Клетвата не ги прави по-характерни.

Д. Мишевъ: Сжщо тѣй прѣди четири дена въ парижитѣ вѣстници се разправяше такова нѣщо: двама младежи — единиятъ на 16 години, другиятъ на 18 години — миналата година, за да ограбятъ единъ бирникъ на една парижка банка, турятъ се въ диритѣ му и съ брадва го убиватъ; улавятъ ги, прѣдаватъ ги на правосѣдието и дѣлото се разгледало. Въ отговоръ на защитата, която напирала на обстоятелството, че двамата младежи сж малолѣтни и искала сѣдътъ да бжде снисходителенъ въ присѣдата си, прокурорътъ казалъ: „Да, трѣбва да бждемъ снисходителни, но помнете едно нѣщо — въ днешно врѣме прѣстѣпленията се вършатъ повече отъ малолѣтни“. Френскиятъ печатъ поде мисълта на прокурора и се пита: „Защо става тѣй? Защо днесъ прѣстѣпленията на малолѣтнитѣ да сж повече, отколкото на възрастнитѣ? Защо статистиката дава такива резултати?“ И печатътъ се пуска да дири причинитѣ на тѣзи резултати и ги намира въ системата на образованието, въ липсата на възпитание, въ това, че ученикътъ, като свърши IV отдѣление, до 18-та си година остава безъ всѣкаквъ надзоръ. Той живѣе и се възпитава на улицата. Злото иде отъ улицата, иде отъ липсата на систематично възпитание.

Вие казвате, че клетвата има значение и за това я поддържаме. Е добръ, ако тя има значение и ако намирате, че трѣбва да остане, тогава нека я поддържаме такава, каквато се е практикувала досега въ сѣдилищата. Само така ще може да дѣйствува тя възпитателно на подсѣдимия, на аудиторията, на обществото. Ако ли пъкъ намирате, че клетвата не дѣйствува възпитателно, ако чрѣзъ нея не можете да намѣрите истината, тогава идете докрай. Защо напр., ще оставите клетвата да я произнася прѣдседателътъ, който може да се случи невѣрующъ? Махнете я. Менѣ ми се струва, че това ще бжде по-радикално, да не кажа, по-демократично; но вие не се рѣшавате да направите това. Вървете напредъ, идете докрай. Идете дотамъ, дотѣто още никой не е стигналъ — изхвърлете клетвата и кажете: „Тукъ, въ България, нѣма нужда отъ клетва въ сѣдилищата, защото сме възпитани да говоримъ само истината“. Да, но туй не можемъ да кажемъ. И слѣдователно, тия, които сж изработили законопроектътъ, който дебатирате, и комисията, която го докладва, сж намѣрили за нужно да оставятъ туй плашило, както наричатъ клетвата, съ тая разлика, че заналпрѣдъ свидѣлитѣ ще се подвеждатъ подъ клетва въ името на Бога не отъ свещеникъ, както е ставало досега, но отъ прѣдседателя. Ако вие мислите, че съ такава промѣна ще може да влияете и ще може да изтѣргвате истината, приемане нововведението въ клетвата. Ала не трѣбва да се забравя, че ние не работимъ за бждашето, не законодателствуваме за поколѣнието, което ще дойде подиръ 100 години:

ние законодателствуваме за днешнитѣ български гра-

ждани. Като казваме „български граждани“, ние не трѣбва да правимъ заключение само отъ себе си. Нека не забравяме, че, когато ни изправятъ прѣдъ сѣда и ни накара прѣдседателътъ да кажемъ истината подъ клетва, каквато се прѣдвжда, да-ли всѣки ще бжде тѣй възпитанъ, та ще каже истината въ нейната пълнота. Е добръ, ако у интеллигентнитѣ липсва такова възпитание, съ какво право ще диримъ такова въ единъ простъ работникъ, който не знае, що е училище, който не е просвѣтенъ, който не е възпитанъ, не знае наказанието, което налага законътъ, ако той положи клетва и не каже истината? Както щете рѣшете, г. г. народни прѣдставители, но, струва ми се, въпросътъ е много сериозенъ и налага да се обмисли дълбоко. Много правъ бѣше г. Милевъ като каза, че не трѣбва да изпрѣваряме народа. Нека не мислимъ, че нашитѣ схващания сж схващания на цѣлия български народъ, нека не мислимъ, че онова, което за насъ изглежда добро и мждро, то дѣйствително трѣбва да влѣзе въ законодателство. Нека се обърнемъ да видимъ, българскиятъ народъ има ли нашитѣ идеи, да-ли той се е издигналъ на оная висота, на която си го въобразяваме, или тепърва трѣбва да работимъ да го издигнемъ. И не само ние, а и подиръ насъ, които ще дойдатъ, трѣбва да работятъ да го издигнатъ дотамъ, та, когато, дойдатъ гражданитѣ прѣдъ сѣда, да казватъ самата истина.

Ето защо азъ моля както г. министра на правосѣдието, така сжщо и почитаемота комисия и Народното събрание да прѣтеглятъ съ всичката строгостъ рѣшението, което ще взематъ. И нека знаятъ, че рѣшението, което ще се вземе за клетвата, ще се отрази слѣдъ врѣме върху самия моралъ, върху самия животъ на народа. Ние лесно ще вземемъ рѣшение да изхвърлимъ клетвата, но нека прѣтеглимъ сестинитѣ отъ това рѣшение.

Прѣдседателътъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Атанасъ Краевъ.

А. Краевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, който се възбужда около новата редакция на чл. 381 отъ углавното сѣдопроизводство, както виждате, даде поводъ на доста обстоятйни и дори, за съжаление, не особено спокойни прѣния. Въпросътъ е: своеврѣменно ли е, вмѣсто свещеникъ, да допуснемъ, да узаконимъ, прѣдседателътъ на сѣда или сѣдния по-нататѣкъ да подвеждатъ, да извършатъ клетвения обредъ. По този случай засегнаха се многъ въпроси. Първиятъ въпросъ бѣ за моралността на обществото; второ, за значението на самия обредъ; трето, за възпитанието у насъ и въ другитѣ страни, и четвърто, причинитѣ на обществената морална поквара. Менѣ ми се струва, че послѣднитѣ въпроси бѣха съвсѣмъ неумѣстни въ случая; първитѣ два имаха едно косвено, далечно значение. Но понеже тѣ се засегнаха отъ прѣждеговорившитѣ, нека ми бжде позволено да кажа и азъ своето мнѣние, безъ да повтарямъ вече чутото.

Моралността на общества не винаги и не навсѣкждѣ е еднаква; това, което въ извѣстна епоха, въ извѣстенъ народъ, се е считало или се счита за морално, сжщото въ друга епоха или едновременно въ другъ народъ се е считало за неморално. Мисията на законодателя е, изхождайки отъ държавнически съображения, отъ културата, да опрѣдѣли, кое може да се счита морално, кое неморално. Държавата, като най-силна единица, разполага съ голѣми срѣдства, за да наложи своето становище, своето гледище, за да реализира своитѣ схващания. И, ако моралътъ куца въ нѣкои срѣди или страда въ слѣдствие на нѣкои причини, държавата може чрѣзъ законодателното тѣло, посрѣдствомъ закони, въ които да прѣдвиди санкции, да вземе надлежнитѣ мѣрки, да тури край

на злото, да създаде благоприятни условия за процъпяването на добродетелта. Тъзи въпроси, г. г. народни представители, сж от голѣмо, жизнено значение за народитѣ. Тѣ не могатъ, инцидентно засегнати, както въ дадения случай, да добиятъ едно правилно, едно съотвѣтствующе, едно пълно разрѣшение. Ето защо азъ считамъ, че ще направимъ подобря, ако туримъ точка на този въпросъ, ако прѣстанемъ да се занимаваме съ него, толкозъ повече, че не е сега моментътъ, когато българскиятъ парламентъ трѣбва да каже своето мнѣние, до каква степенъ е развитъ или отпадналъ моралътъ въ нашето общество, кои сж причинитѣ и какви сж срѣдствата, съ които трѣбва да се реагира отъ страна на държавата.

Другитѣ въпроси сж отъ голѣмо значение и тѣ иматъ по-близко съотношение съ законопроекта. Върху тѣхъ ще ми позволите да кажа своето мнѣние по сѣщество.

Г. г. народни представители! Клетвата не е нищо друго, освѣнъ единъ обредъ, единъ актъ, едно тържествено обѣщание отъ страна на лицето, което я полага, . . .

М. Ничовъ: За да стане тържествена, трѣбва да има свещеникъ.

А. Краевъ: . . . че ако е повиканъ като сѣдебенъ засѣдателъ, ще сѣди по съвѣстъ, ако бѣде разпитанъ като свидѣтель, нѣма да изнасили съвѣстѣта си, нѣма да се отклони отъ правдата, отъ истината; и единиятъ, и другиятъ ще се назятъ отъ увлѣчение, отъ пристрастие, отъ умишлено и съзнателно изпачаване на истината. Пита се — и този е въпросътъ, който ние сега ще разрѣшимъ — тази тържественостъ на обрѣда губи ли нѣщо отъ своята сѣщина, ако той се извършва безъ участието на свещеника, на духовното лице?

Г. Тишевъ: Много губи.

А. Краевъ: Ето, този е въпросътъ. Върху този въпросъ има различни мнѣния. Едни мислятъ, че тържественитѣ характеръ на обрѣда се намалява, когато той се извършва отъ единъ сѣдия, че този обредъ придобива свойството на нѣкакво страшилище, било за сѣдебния засѣдателъ, било за свидѣтеля, ако той се извършва чрѣзъ участието, чрѣзъ посрѣдството на духовно лице.

Г. г. народни представители! Азъ съмъ сигуренъ, че, както поддържателитѣ на едното, така и поддържателитѣ на противното мнѣние, не сж въ състояние да изкаратъ прѣдъ васъ нѣкой толкова краснорѣчивъ, толкова убѣдителенъ, толкова нетърпящъ нѣкакви възражения критерий, за подкрѣпа на своето мнѣние. Всѣки изхожда отъ свои съображения, всѣки основава своето мнѣние на субективното схващане и мисли, че познава добръ психологията на българския народъ, въ неговата колективностъ и че, слѣдователно, правъ е, когато ви казва: българинътъ не дава двѣ пари за клетва, положена безъ свещеникъ, или българинътъ дава значение на тази клетва, само когато я полага прѣдъ свещеника. И понеже въпросътъ е отъ такова деликатно и морално естество, понеже никой отъ поддържателитѣ на двѣтѣ различни мнѣния не е въ състояние, въпрѣки всичката си добра воля, да ви прѣдстави такива вѣски аргументи, да ви изтъкне такъвъ несъкрушимъ критерий за подкрѣпа на своето мнѣние, въпросътъ ще се разрѣши споредъ схващането, споредъ убѣждението на всѣкиго отъ васъ.

Понеже и азъ съмъ единъ отъ ония, които ще трѣбва да гласуватъ по въпроса, мога да ви кажа и имамъ право, и съмъ длъженъ да мотивирамъ своето мнѣние.

Г. г. народни представители! Едно врѣме клетвениятъ обредъ се извършваше въ църквата. Бѣше врѣме, когато турскитѣ духовни лица, подвеждайки подъ клетва, употребяваха, извѣстни сакраментални изрази; и сега ние виждаме различни ходжи, при подвеждане на хората подъ клетва да употребяватъ разни формули, а отъ православно вѣроизповѣдане, както и отъ израилтянско и католическо, свидѣлитѣ никога не се водятъ въ църква. Нѣщо повече; при отсъствието на свещеникъ или на духовно лице, споредъ углавното сѣдопроизводство — т. е., въ углавното сѣдопроизводство не е прѣдвидѣно . . .

И. Паликрушевъ: Има и въ углавното сѣдопроизводство.

А. Краевъ: . . . споредъ гражданското сѣдопроизводство, взима се разписка отъ свидѣтеля, че той ще подкрѣпи, ако потрѣбва, това, което е казалъ, съ клетва прѣдъ свещеника. У насъ по-рано се направи прѣдложение отъ правителството, щото прѣседателятъ на сѣда да може да подвежда подъ клетва всички свидѣтели; проектътъ се оттегли, защото срѣщна съпротивление. Днесъ наново се внася този въпросъ и пакъ се казва, че не е своеврѣменно, обаче никой не се взира въ факта, че правото на прѣседателя да подведе свидѣтеля подъ клетва, когато нѣма духовно лице, е узаконено у насъ въ военносѣдебния законъ. Въ чл. 496, както и въ чл. 684 отъ военносѣдебния законъ, е казано, че когато нѣма духовно лице отъ вѣроизповѣданieto, на което принадлежи свидѣтелътъ, прѣдседателятъ на полевия сѣдъ, или прѣдседателятъ на военния сѣдъ подвежда свидѣтеля подъ клетва.

И. Паликрушевъ: Г. Краевъ! Въ 417 статия отъ сегашнѣтъщата процедура има сжщото прѣдписаніе.

Н. Мирски: Това е заето отъ православна Русия.

А. Краевъ: Азъ не зная, г. г. народни представители, но отъ опита, отъ лични наблюдения, зная, че почитениятъ човѣкъ, добродѣтелниятъ, моралниятъ, билъ сѣдебенъ засѣдателъ, билъ свидѣтель, подведенъ или не подъ клетва, никога не се подава на изкушението да изкриви истината; наопаки: оня, който е съ широка съвѣстъ, който не се срами, както отъ съвѣстѣта си, така и отъ близкитѣ неговни, отъ цѣлото общество, и 10 клетки да положи прѣдъ цѣлия Св. Синодъ, не само прѣдъ единъ селски попъ, съ когото прѣди нѣколко минути е гулялъ въ кръчмата, пакъ нѣма да каже истината.

В. Милевъ: Ехъ, холанъ!

Е. Начевъ: Именно, затова е клетвата.

А. Краевъ: Ако сж малко господата, които лъже-свидѣтелствуватъ — косто и азъ похвалявамъ, за честѣта на нашия народъ — то не е, защото досега е било прѣдвидѣно въ нашитѣ закони духовно лице да ги подвежда подъ клетва, а защото моралътъ имъ не е покваренъ, не е изчезналъ, защото не сж хора паднали нравствено. Клетвата като тържественъ обредъ има това значение, че лицето, което я полага, поема публично тържествено задължение, да не се отклони отъ правдата, отъ истината. Ако той се отклони и извърши, или издаде криво рѣшение по нѣкое дѣло, наказателниятъ законъ ще падне съ всичката си тежестъ върху неговата глава. При туй положение, при тази санкция и при съзнанието на българскитѣ граждани, че абстрактнитѣ схващания нѣматъ реално значение, при съзнанието на хората у насъ да се съобразяватъ по-скоро съ положителното право, което не търпи никаква критика, не подлежи на никакво

съмишление, азъ мисля, че реформата, която се прѣдлага, е много наврѣмenna и много полезна.

По всички тѣзи съображения, г. г. народни прѣдставители, азъ заявявамъ, че ще гласувамъ за тази промѣна и моля Народното събрание да не остави България по-назадъ отъ другитѣ културни страни.

Е. Начевъ: Още е рано, г. Краевъ. Ще бѣде луксъ.

А. Краевъ: Тукъ не е въпросъ за луксъ, а е въпросъ за експедитивна, положителна, реална работа.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на правосъдието.

С. Тенчовъ: Азъ искахъ да говоря, г. прѣдседателю.

Е. Начевъ: И азъ искамъ думата.

Прѣдседателъ: Не ви забранявамъ да говорите; като ви дойде редъ, ще ви дамъ думата.

Министъръ Х. Славейковъ: Азъ прѣдполагахъ отъ самото начало, че наистина върху тази реформа, която се прѣдлага въ законопроекта, ще станатъ прѣпири; но азъ не прѣдполагахъ да се внесе толкова страсть въ разискванията, или че ще се отиде дори дотамъ, да не се разбере истинската смисълъ на клетвата. Азъ виждамъ г. Мишевъ разправя, че тукъ е въпросъ дори, да-ли да има клетва или да я нѣма, . . .

Е. Начевъ: По-добрѣ да я нѣма никакъ, отколкото така да я има.

Д. Мишевъ: Азъ казахъ; по-добрѣ да я изхвърлимъ.

Министъръ Х. Славейковъ: . . . когато тукъ въпросътъ не е да се изхвърли клетвата, а отъ кого да бѣдатъ казани sacramentalнитѣ думи или да бѣде напоменено на свидетеля, че той е длъженъ да каже истината прѣдъ сѣда, или на сѣдебния застѣдатель — да сѣди по съвѣсть и съгласно закона; да-ли това право да принадлежи на прѣдседателя на сѣда, или на свещеника. Тамъ е всичкиятъ въпросъ. И нека ние се вгледаме въ него и вникнемъ въ смисъла на този актъ, който се върши прѣдъ сѣда, защото било свещеникътъ, било прѣдседателътъ да подведе подъ клетва, дѣйствието непрѣмѣнно става прѣдъ сѣда или прѣдъ членъ на сѣда, делегиранъ, изпълняющъ длъжността на единъ цѣлъ сѣдъ. Като се полага клетвата прѣдъ сѣда, какво е дѣйствието: е ли религиозно, или е чисто сѣдебно? Тамъ е всичкиятъ въпросъ. Ако ние приемемъ, че туй е единъ сѣдебенъ актъ, колкото ще да бѣде той тържественъ, тогава въпросътъ много лесно ще се разрѣши; ако ние приемемъ, че това е единъ чисто религиозенъ обредъ, а не единъ сѣдебенъ актъ, тогава въпросътъ тоже много лесно ще бѣде разрѣшенъ. Каква е формулата на клетвата? Намирате ли я въ нашитѣ канони? Нѣма да я намирате тѣй, както е у насъ, въ сѣдилищата, за да можете да твърдите, че туй е единъ чисто религиозенъ актъ; клетвата такава, каквато се полага у насъ въ сѣдилището, тя е създаване на свѣтската властъ, а не на духовната. Значи, пакъ свѣтската властъ ще може да измѣня формулата на тази клетва. Защо става всичко туй? Защото е чисто граждански актъ. Нашиятъ законопроектъ е взелъ формулата на тази клетва отъ руското законодателство. Днесъ руското законодателство се стреми да се отрже отъ нея, и ние, както и въ Русия, за да му дадемъ по-голяма тържественостъ, сме примѣсили къмъ чисто сѣдебното дѣйствие, лицето да бѣде свещеникъ. За да бѣде лицето, което ще подвежда подъ

клетва, свещеникъ, то е за по-голяма тържественостъ, но не и затова, че клетвата е религиозенъ актъ и че е едно право, което се съдържа въ канонитѣ. Ако се разберемъ върху това, ще се види, че сж излишни прѣпири, които ставатъ тукъ. Значи, пакъ прѣнасяме прѣпириятъ само върху формулата, ако искате, на тази клетва, а не върху истинското нейно съдържание. Тѣзи, които прѣдполагатъ, че личността на свещеника ще въздѣйствува върху лицето, за да каже правдата, поддържатъ да не се отнема туй право на свещеника и да се дава на прѣдседателя; други пъкъ, които съзнаватъ, че туй е чисто сѣдебенъ актъ, казватъ: не, защото да дадемъ клетвения обредъ да бѣде произведенъ отъ свещеника; това е излишно; това съставлява извѣстно затруднение въ производството и въ бързото вървение на дѣлата въ сѣдилищата, отъ една страна, и създаването излишни разноски за странитѣ, които се сѣдятъ прѣдъ сѣдилището. Азъ съмъ отъ тѣзи, които гледатъ на клетвата като на единъ чисто сѣдебенъ актъ и почти всички юристи у насъ гледатъ на нея като на единъ сѣдебенъ актъ, и затуй по-долу, въ § 39, ще видите, че ние вече и формата на клетвата измѣняваме, затуй, защото сме я смятали като чисто сѣдебенъ актъ и че гражданската властъ може да внася измѣнение въ нея тѣй, както намири за добрѣ, тѣй, както изискватъ свършеннитѣ нужди. И ние тамъ, казваме, че (Чете) „Свидѣтелъ се кълне, че по чиста съвѣсть ще каже по дѣлото самата истина, като знае, че ще отговаря прѣдъ Бога и прѣдъ закона, ако скрие нѣщо отъ това, което му е извѣстно или прибави нѣщо къмъ нея“. Вече онази дълга формула, която имаше до днеска, се измѣня въ тази формула, която виждаме въ § 39.

Нѣкои казватъ, че тогава ние трѣбва да внесемъ измѣнение навредъ. Има чиновници, които се кълнатъ прѣдъ свещеника. И ние се кълнемъ прѣдъ свещеника и т. н. Да, но съ друга клетва. Но имайте прѣдъ видъ, че въ този случай дѣйствието не е сѣдебенъ актъ; то е свършено друго.

В. Милевъ: Тамъ е административенъ актъ.

Министъръ Х. Славейковъ: Административенъ актъ, ако искате. Ако вие изгледате прѣдъ сѣдилищата, слѣдъ като сте дали вече тържествено общание, че ще кажете истината и че се ангажирате да отговаряте и прѣдъ Бога и прѣдъ закона, за васъ има наказание, което е прѣдвидѣно въ самия законъ. Има ли наказание за чиновника, ако той наруши клетвата, която е далъ, при тѣй нареченото клетвопрѣстъпление? Нѣма наказание, затуй защото характерътъ на клетвата тамъ е свършено другъ, а тукъ е другъ.

Докладчикъ Я. Поповъ: Тамъ отговаря само прѣдъ Бога.

Министъръ Х. Славейковъ: Тамъ има чисто духовна отговорностъ. Тамъ той отговаря само прѣдъ Бога. Тамъ е реална отговорността само за едно вървеще лице; за невѣрующия е безразлично — той ще се закълне и не ще да знае. У насъ истински вървещитѣ бѣгатъ отъ клетвата, както казва г. Мирски. Истински вървещиятъ свидетел казва: „Азъ до днесъ, 70-годишенъ старецъ, не съмъ се клялъ, та сега ли ще ме карате да се кълна?“ Той се бои отъ клетвата, но не защото тя е за него едно плашило, една сила, която го дави да каже непрѣмѣнно истината прѣдъ сѣдилищата. Той гледа по-свето на нея, отколкото тѣзи, които се явяватъ прѣдъ сѣдилищата, и той отрича да я положи; макаръ че свещеникътъ му обѣщава, че нѣма грѣхъ, като я положи, той мисли, обаче, че прави грѣхъ, като положи клетва. Тамъ е неговото върване. Често пъти такива свидетели търпятъ и наказание. Азъ въ своята сѣдийска и адво-

катска практика имахъ случаи, дѣто старци отричатъ да се закълнятъ, при всичкитѣ увѣщания и на прѣдседателя на сѣда и на свещеника, и понасятъ отговорността за това. Не че го е страхъ, но у него понятията сѣ такива, че подъ клетва се подвежда само безчестниятъ, че клетвата е толкова свето нѣщо заради него, че той не смѣе да я омърси, тъй да се каже, съ устата си, съ изказването на онѣзи сакраментални думи, които ще му вложатъ въ устата.

Д. Драгиевъ: Забранено е и въ евангелието.

Министъръ Х. Славейковъ: Да, ама то е друга клетва.

Сега, именно, като изхождахъ отъ туй положение, като гледахъ на клетвата тъй, както обяснихъ азъ, а не тъй, както се прѣдполага и както гледатъ на нея противниците на нововведението, естествено е, че интереситѣ на правосъдното дѣло у насъ ме каратъ да поддържамъ туй измѣнение, което искамъ да въведа въ нашитѣ углавно и гражданско сѣдопроизводства, и азъ ще го поддържамъ. Обаче, азъ не искамъ да правя отъ него единъ въпросъ на довърше или не, защото въпросътъ е повече свързанъ не само съ истинското, както го виждамъ азъ, разбираме на работата, но и съ въртата и съ върването. Азъ нѣмамъ нищо противъ това, да гласува всѣки споредъ убѣждението си, приема ли го или не, обаче азъ не го оттеглямъ.

Това имамъ да кажа.

Прѣдседателъ: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Законопроектитѣ, които ние сега разглеждаме, за измѣнението на углавното и слѣдъ малко на гражданското сѣдопроизводство, сѣ отъ такава голѣма важностъ, че азъ намирамъ, че народното прѣдставителство губи, като се впуска по такива въпроси въ такива дълги дебати; може всѣки единъ вкратецъ да изкаже своето мнѣние. Но това е въ слѣдствие на обстоятелството, че повечето отъ ораторитѣ сѣ адвокати, а словоохотливостта на адвокатитѣ е забѣлжителна, и затуй се впусчатъ въ такива дълги разправи.

Обажда се: А-а-а!

А. Екимовъ: Азъ мисля, че ние, народнитѣ прѣдставители, си съставихме вече своето убѣждение, трѣбва ли да поддържимъ проекта тъй, както е прѣдставенъ, или трѣбва да приемемъ противното мнѣние, и вървамъ, че народното прѣдставителство достатъчно се е осветлило по въпроса, и понеже всинца желаемъ да видимъ часъ по-скоро тѣзи законопроекти закони, азъ моля да не си губимъ по-нататъкъ времето въ едни такива празни работи и прѣдлагамъ да се прѣкрятъ дебатитѣ.

Прѣдседателъ: Има прѣдложение да се прѣкрятъ дебатитѣ и моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ туй прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

По § 35, за измѣнението на чл. 381, има прѣдложение отъ народния прѣдставител г. Александъръ Христовъ: (Чете) „§ 35 отъ законопроекта да се изхвърли“.

Има прѣдложение и отъ народния прѣдставител г. Василъ Милевъ: (Чете) „Втората алинея въ чл. 381 да бѣде съ слѣдующето съдържание: Подвеждането подъ клетва на всичкитѣ сѣдебни засѣдатели, повикани за цѣлата сесия, става въ публично засѣдание при откриването на сесията“.

Ще тури на гласуване най-напрѣдъ прѣдложението на комисията, както е доложено отъ г. докладчика, и моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката.

Обажда се: Меншество!

Други: Болшинство!

Прѣдседателъ: Моля г. квестора да провѣри гласовѣтѣ.

Квесторъ Б. Токевъ: (Слѣдъ прѣброяване) 43.

И. Хаджиевъ: Да се гласува противното.

Прѣдседателъ: Моля квестора да провѣри присѣтствующитѣ г. г. народни прѣдставители, за да мога да кажа резултата отъ гласуването.

Квесторъ Б. Токевъ: (Слѣдъ прѣброяването) 88 души.

А. Христовъ: 92 сж. (Глъчка)

Прѣдседателъ: Моля, тишина, г-да! Малцинство. Събранието не приема. (Ржкоплѣскане)

Обажда се: Приема, приема!

Прѣдседателъ: Моля, г-да! Квесторътъ заявява, че 43 сж гласували за, а присѣтствуватъ 88 души.

А. Краевъ: Понеже има съмнѣние, прѣдлагамъ да стане гласуването чрѣзъ ставане на крака.

Прѣдседателъ: Никакво съмнѣние не може да има слѣдъ прѣброяването.

Обажда се: Има.

И. Хаджиевъ: Има да се въздържатъ.

А. Екимовъ: Когато квесторътъ четѣше гласовѣтѣ, азъ забѣлѣзахъ, че нѣколко депутати си бѣха вдигнали ржцѣтъ и той не можа да ги забѣлѣжи и да ги прѣброи. Болшинство е.

Обажда се: А-а-а! (Глъчка)

Прѣдседателъ: Моля тишина, г-да.

Д-ръ Н. Наковъ: Г. прѣдседателю! Когато се броѣха народнитѣ прѣдставители, тукъ влѣзоха двама души нови, г. Здравковъ и другъ, тъй шото отъ 88 оставатъ 86.

Прѣдседателъ: Понеже резултатътъ отъ гласуването се оспорва и мнозина народни прѣдставители искатъ вторично да се гласува, моля господата, които приематъ чл. 381 тъй, както го прѣдлага комисията, да станатъ на крака.

Моля г. квестора да провѣри.

Квесторъ Б. Токевъ: (Слѣдъ прѣброяването) 50 души.

А. Краевъ и Д. Каранешевъ: Съ докладчика 52 души.

Квесторъ Б. Токевъ: Съ докладчика сж 51.

Прѣдседателъ: Моля, дайте възможностъ на прѣдседателя да обяви резултата отъ гласуването. Моля квестора да провѣри повторно присѣтствующитѣ г. г. народни прѣдставители.

Квесторъ Б. Токевъ: (Слѣдъ прѣброяването) 90 души.

Прѣдседателъ: Присѣтствуватъ 90 души. Гласуватъ за 51. Мнозинство. Събранието приема. (Ржко-плѣскане)

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 36. Къмъ чл. 384 се прибавя слѣдната втора алинея.

„Ако обясненията на подсѣдимия не се сходятъ съ отѣзи, които той е далъ на прѣдварителното слѣдствие, съдѣтъ може да постанови да се прочетатъ протоколитѣ, които съдържатъ показанията му, дадени прѣдъ съдебния слѣдователъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Алекси Филиповъ.

А. Филиповъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Всички досегашни измѣнения, които гласувахме, не сѣ отъ особена важностъ. Напикътъ углавенъ процесъ можеше още дълго врѣме да продължава да съществува безъ тѣзи измѣнения. Но едно нѣщо, което е отъ първа важностъ, е това допълнение къмъ чл. 384. Съ това допълнение отиваме много назадъ, по-назадъ, отколкото е турското углавно сѣдопроизводство. Азъ по никакъвъ начинъ не допускахъ, че ще се намѣратъ членове на комисията, които да гласуватъ за това допълнение. Съ голѣмо съжаление констатирамъ, че въ доклада си комисията е приела безъ измѣнение това нѣщо.

Г. Копринаровъ: По погрѣшка.

А. Филиповъ: Погрѣшка ли? Азъ особено ще бѣда зарадвамъ, ако чуя отъ г. докладчика, че оттеглява това.

Д. Каранешевъ: Кое?

А. Филиповъ: § 37 по проекта. Нѣма да кажа голѣма дума, ако нарека това допълнение реакционно постановление на закона, че се повръщаме много назадъ и че поставяме въ голѣма опасностъ правата на гражданитѣ и тѣхната свобода. Азъ съмъ по-скоро за съществуването на чл. 76 отъ конституцията, отколкото за тоя чл. 384.

А. Краевъ: Вѣрно.

А. Филиповъ: По-малко опасностъ за гражданитѣ прѣдставлява чл. 76 отъ конституцията, отколкото чл. 384 отъ углавното сѣдопроизводство съ тая прибавка.

А. Екимовъ: Докладчикътъ го оттегля.

А. Филиповъ: Оттегляте ли го г. докладчикъ? Ако съмъ убѣденъ, че г. докладчикътъ ще го оттегли и Народното събрание ще гласува това оттегляне. Азъ съмъ, че съмъ си изпълнилъ дълга.

А. Краевъ: Той го оттегля.

Прѣдседателъ: Кой го оттегля, г. Краевъ? Заяви ли г. министърътъ?

А. Краевъ: Ще заяви.

Прѣдседателъ: Отдѣ го чухте, че ще заяви? Не се водятъ тѣй разисквания въ Събранието. Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Я. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Отъ страна на комисията и въ съгласие съ г. министра, азъ съмъ съгласенъ да се заличи § 36 или 37 по законопроекта. И въ комисията стана същата опозиция по него.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣ съгласни да се изхвърли § 36, съ който се прибавя втора алинея къмъ чл. 384 отъ углавното сѣдопроизводство, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: Тогава, § 38 по законопроекта става § 36. (Чете)

„§ 36. Първата алинея на чл. 412 се измѣнява така: „Свидѣтелитѣ даватъ клетва въ съдебно засѣдание.“

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 36, който по законопроекта е § 38, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 37. Чл. 414 се измѣнява така:

„Свидѣтелитѣ се подвеждатъ подъ клетва отъ прѣдседателя на сѣда.

„Свидѣтелътъ се кълне, че по чиста съвѣсть ще каже по дѣлото самата истина, като знае, че ще отговаря прѣдъ Бога и прѣдъ закона, ако скрие нѣщо отъ това, което му е извѣстно, или прибави нѣщо къмъ нея“.

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Славчо Тенчовъ.

С. Тенчовъ: Г. г. народни прѣдставители! Бѣхъ се записалъ да взема думата още по § 36 по законопроекта, който стана 35, който регулираше въпроса отъ кого да бѣдатъ подвеждани подъ клетва съдебнитѣ засѣдатели, но, както и да е, откажахъ се да говоря по този параграфъ, като взема думата по този § 37, въ който се казва, че свидетелитѣ, като се яватъ да свидетелствуватъ прѣдъ сѣда, ще бѣдатъ подвеждани подъ клетва пакъ отъ прѣдседателя на сѣда. Струва ми се, че не бива да изпадаме до такава степенъ, щото свидетелитѣ, повикани въ сѣда да даватъ клетва, да бѣдатъ подвеждани подъ клетва отъ прѣдседателя на сѣда. Когато ние, законодателитѣ, се явяваме тукъ, въ тази свещена ограда, и биваме подвеждани подъ клетва споредъ нашитѣ свещени обреди, струва ми се, че не е добръ да допуснемъ, щото отѣзи хора, които отиватъ въ сѣда да изповѣдатъ истината и правдата, да не бѣдатъ подвеждани подъ клетва споредъ нашитѣ свещени обреди, и то по слѣдующитѣ съображения. Прѣставете си, напр., едно лице отъ нѣкое друго въронизповѣдание, какво би помислило, когато бѣде подвеждано подъ клетва отъ единъ нашъ сѣдия; да-ли то би изповѣдало онази истина, която би изповѣдало, когато се подведе подъ клетва по неговия религиозенъ обредъ? Ми се струва, че съвършено не е вѣрно, че ще изкаже истината тѣй, както би я изказало, ако бѣде подвеждано подъ клетва по досега съществуващитѣ наредби, които се отнасятъ за всички въронизповѣдания. Чуденъ ми е въпросътъ, който се критикува тукъ и най-вече е за чудо, защото се критикува отъ хора съ висше образование, или отъ хора, макаръ съ срѣдно или низше образование, но все таки интелигентни. Г-да! Този въпросъ не засѣга само тия, и не се рѣшава само за тѣзи, които го критикуватъ, а той засѣга онази българска маса, оная множествена маса, която ни е пратила тукъ да рѣшаваме въпроси заради нея. А тая маса, вие знаете, не е съ висше или срѣдно образование, а едвамъ 45 до 50% сѣ хора грамотни, хора, които нѣматъ понятие, що е това право и справедливостъ, ако се изразя така, макаръ да ви е малко неприятно. (Обръща се къмъ земледѣлската група)

Отъ земледѣлската група: А-а-а!

Недѣлчо Георгиевъ: Това е обида за българския народъ.

С. Тенчовъ: Впечатлѣние ми направиха прѣжде-говорившиятъ господа, които говориха по прѣди малко гласування параграфъ, а най-вече г. Константиновъ, така сжщо г. Хаджиевъ и г. Недѣлчо Георгиевъ. Като-че-ли всичкитѣ тѣхни избиратели сж най-малко съ срдѣно образование поне и иматъ смѣлостта да говорятъ, като-че-ли всичкитѣ мислятъ като тѣхъ, когато тѣ тукъ се явяватъ отъ свещената трибуна да изказватъ своята мисль. Не, г-да, вашитѣ избиратели, които сж ви пратили тукъ, нѣматъ оная гениална мисль, която вие, може-би, притежавате. Заради туй, споредъ моето мнѣние, клетвата, която е сжществувала досега, нужна е да я полагатъ свидѣтелитѣ, когато се повикатъ въ сжда да кажатъ истината. Струва ми се, че иначе ще направимъ голѣма грѣшка. Не бива да допуснемъ това. Ние се съгласихме, подвеждането подъ клетва на сждебнитѣ заседатели да бжде извършвано отъ прѣдседателя на сжда, защото, съгласете се, че тѣзи хора сж по-интелигентни; но що се отнася въпросътъ за свидѣтелитѣ, нека допуснемъ да се подвеждатъ подъ клетва отъ свещеника, клетвата да бжде така, както си е сжществувала досега, и тогава ще бжде по-правилно изразенъ този членъ отъ законопроекта, а не както е сега. Бждете увѣрени, че, както сега е написанъ този членъ, ако го гласуваме тѣй, ще направимъ една голѣма грѣшка и съ него ще нанесемъ зло не на онѣзи, които, пакъ казвамъ, иматъ високи познания, а на сжщата онази маса, за която сме пратени тукъ. Вѣрвайте, г-да, при такива важни моменти, когато трѣбва да сложимъ нашия вотъ, да рѣшимъ извѣстни въпроси, които засѣгатъ не само насъ, а и онѣзи, които сж ни пратили тукъ, не бива тѣй лако да погледнемъ и да дадемъ нашия вотъ. Менѣ ми е чудно, какво наслаждение направи сега, прѣди малко, гласуваниятъ членъ на господата, за да ржкоплѣскаатъ и да се радватъ. Не, г-да, не е толкова голѣма побѣдата, отъ която да очакваме, че кимъ билиръ какво добро ще има. Напротивъ, малко се пзнамахме, но нека сега поне тая членъ да си остане така: за лица, които се викатъ въ сжда да изповѣдатъ истината и правдата, да бждатъ подведени подъ клетва, както е било досега, отъ свещеника. Свършвамъ.

Прѣдседательтъ: Има думата народниятъ прѣдставитель г. Недѣлчо Георгиевъ.

Н. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Не щѣхъ да взема думата, защото смѣтамъ, че този въпросъ е разрѣшенъ, но взехъ я само да отговоря на г. Тенчова, че обижда българския народъ. Ние, които се стремимъ да въвеждаме . . . (Не се чува) . . . знаемъ, че българскиятъ народъ е достоенъ за тая клетва, а той идва да казва, че българскиятъ народъ е невѣжа.

С. Тенчовъ: Азъ не обиждамъ българския народъ. Азъ мисля, че той не може да бжде истински изразенъ въ твоето лице. Вие трѣбва да си помислите отъ каква срдѣда идвате. Най-много вие имате право да защищавате онази срдѣда, която е 75% земе-дѣлска и на-да-ли е даже 35% грамотна.

Н. Георгиевъ: Той намира добросѣвѣстностъ и честностъ само въ грамотни хора, а като-че-ли въ тия, които сж ни избирали, нѣма нито добросѣвѣстностъ, нито справедливостъ. Много се лъжете, почитаеми господине! Трѣбва да разберете, че между българския народъ болшинството е такова. Азъ смѣтамъ, че въпросътъ е разрѣшенъ и затуй се отказвамъ да говоря по-нататкъ.

С. Тенчовъ: Вие викахте подъ знамената си хората да се заклеватъ. (Глъчка)

Прѣдседательтъ: Моля, г-да, тишина! Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 37, както е редактиранъ въ законопроекта, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Д. Мишевъ: Тукъ искатъ думата.

Прѣдседательтъ: Кой иска думата?

Д. Мишевъ: Г. Тишевъ иска думата.

Прѣдседательтъ: Не сте я искали, г. Тишевъ.

Г. Тишевъ: Искахъ я.

Д. Мишевъ: Защо ще Ви лъже? Два пѣти тропа, и азъ Ви казвамъ.

Г. Тишевъ: Азъ искахъ думата по този параграфъ.

Отъ мнозинството: Той е гласуванъ вече.

Прѣдседательтъ: Какво искате, г. Тишевъ?

А. Краевъ: Уважаеми г. Тишевъ! Вѣрно е, че вие поискахте думата, но г. прѣдседательтъ не Ви забѣлѣза и понеже въпросътъ се гласува, моля, запазете си правото да говорите при третото четене.

Прѣдседательтъ: При третото четене си кажете думата, г. Тишевъ.

Моля, г. докладчикътъ да продължава.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 38. Чл. чл. 415 и 417 се отмѣняватъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседательтъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 38, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 39. Чл. 448 се измѣнява така:

„Подиръ свършването на сждебното слѣдствие и на заключителнитѣ прѣния, сждътъ се оттегля на съвѣщание и излага въ особень листъ въпроситѣ, които подлежатъ на разрѣшение. Такъвъ въпросенъ листъ може да не се съставлява по дѣла, които се разглеждатъ безъ участие на сждебни заседатели.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседательтъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 39, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 40. Чл. 466 се отмѣнява.“

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Прѣдседательтъ: Моля, които приематъ § 40, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 41. Чл. 482 се измѣнява така:

„Въ сжщото врѣме, когато обявява резолюцията, прѣдседательтъ на сжда обяснява на участващитѣ въ дѣлото лица реда и срока за обтѣжването на постановената присжда.“

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Прѣдседательтъ: Моля, който приема § 41, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 42. Чл. 485 се измѣнява така:

„Присъдата се съставя за всѣко дѣло отдѣлно. Тя се издава въ името на царя.“

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, който приема § 42, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 43. Чл. 487 се отмѣнява.“

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Александъръ Христовъ.

А. Христовъ: Г. г. народни прѣдставители! Чл. 487 съдържа една наредба, която се основава на духа на още по-изричната наредба на самия основенъ законъ. Чл. 487 прѣдвижда, че (Чете) „Ако отъ сѣда е постановено да се ходатайствува прѣдъ княза за смекчаване наказанието на подсѣдимия въ размѣръ, който излѣзва изъ прѣдѣлитъ на сѣдебната властъ, то, въ присъдата се привождатъ уваженията за смекчаване участъта на подсѣдимия и мнѣнието на сѣда, относително до мѣрката за прѣдполагаемото смекчаване на наказанието.“ А ние имаме членъ отъ конституцията, който казва сѣщо, че държавниятъ глава може да отмѣнява или да намалява наложеното наказание по прѣдставление на г. министра на правосъдието и по ходатайство, което прави самиятъ сѣдъ, който издава присъдата, въ особени случаи. Има случаи, когато самиятъ сѣдъ констатира, че прѣдвидѣното наказание за извършено прѣстѣпно дѣяние е голѣмо, или пъкъ, че лицето не заслужава да го лежи, и тогава сѣдътъ може — законътъ му дава право — да ходатайствува чрѣзъ министра на правосъдието за пълното отмѣнение или пъкъ за частичното намаление на това наказание прѣдъ държавния глава, мимо закона. Азъ не виждамъ, защо се отмѣнява тая наредба; защото тази наредба изисква, едно: когато сѣдътъ ще постанови подобно ходатайство, да мотивира, да изложи въ присъдата си, на какви основания счита той да дѣйствува чрѣзъ министра на правосъдието къмъ държавния глава за смекчаване на наказанието. Азъ ще моля г. министра на правосъдието да запази тази статия въ закона; тя не прѣче въ нищо; напротивъ, ограничава произвола, който би се появилъ отъ страна на сѣдилището, т. е., тогава, когато сѣдилището ще постанови да се ходатайствува за отмѣняване на наказанието по мимо закона, да има мотиви за това въ присъдата. Това изисква чл. 487 и това се базира на конституцията.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: Споредъ чл. 14 отъ конституцията: (Чете) „Князътъ има право да смекчава или да отмѣнява наказанията спроти начина, който е опредѣленъ въ правилата на криминалното производство.“ Споредъ чл. 15: (Чете) „Князътъ има право за помилване въ криминалнитъ дѣла“. Когато се работи у насъ наказателния законъ въ чл. 86 е наредено: (Чете) „Наложено на осѣдения наказание може да се отмѣни или смекчи по помилване отъ държавния глава.“ При това, нашиятъ наказателенъ законъ разтврзва ржцѣтъ на сѣдитѣ, за да могатъ да налагатъ по-малко наказание въ сравнение съ онова, което би се наложило, ако лицето нѣмаше тѣхното съчувствие да го накажатъ по-спизходително. Поради това Министерството на правосъдието добръ е направило като е махнало този членъ, особено съ декларацията на г. министра на правосъ-

дието прѣдъ парламентарната комисия по Министерството на правосъдието, че той ще изработи законопроектъ за упражняването на тази прерогатива на короната, както е уреденъ въпросътъ въ Австрия и въ други правови държави. Затуй азъ мисля, че ще направимъ добръ да приемемъ членътъ тѣй, както е формулиранъ въ законопроекта и е приетъ отъ комисията.

А. Краевъ: Излишна работа — трѣбва да се махне.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Андрей Башевъ.

А. Башевъ: Азъ поддържамъ г. Мирски и съмъ противъ мнѣнието на г. Александра Христовъ. Щомъ приехме § 40, споредъ който се отмѣнява чл. 466, съществуването на чл. 487 е излишно. Въ мотивитъ които придружаватъ този законопроектъ, е много ясно изложенъ този въпросъ. Слѣдователно, прѣдложението на комисията или на г. министра, чрѣзъ законопроекта, за отмѣнение на чл. 487, е право.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Михаилъ Икономовъ.

М. Икономовъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитъ прѣдставители, които приематъ § 43 за отмѣнението на чл. 487, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 44. Думитѣ „глава X“ и „обявяване на присѣдитѣ“, а сѣщо и чл. чл. 496, 497, 498, 499 и 500 се отмѣняватъ.“

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 44, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 45. Втората алинея на чл. 503 се измѣнява така: „Освѣтъ това, въ протокола се записватъ подробно и точно показанията на свидѣлитѣ и на другитъ разпитани по дѣлото лица.“

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 45, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 46. Чл. 504 се измѣнява така:

„Протоколътъ на сѣдебното засѣдание се подписва отъ сѣдята-докладчикъ и се приподписва отъ секретаря.“

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 46, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 47. Чл. 506 се измѣнява така:

„Протоколътъ на сѣдебното засѣдание трѣбва да се изготви до петъ дни отъ деня на разглеждането на дѣлото. Но ако при произнасянето на резолюцията се прѣдвижда, че този срокъ поради сложността на дѣлото ще бѣде недостатъченъ, сѣдътъ може да опредѣли и по-дълъгъ срокъ, за което веднага обявява на странитѣ.“

„Участующитѣ въ дѣлото лица могатъ въ течение на три дни отъ опредѣлената за изготвяне на протокола дата съ писмено заявление да правятъ бѣлѣжки, че въ послѣдния извършенитѣ дѣйствия

и даденитѣ прѣдъ сѣда показани не сѣ точно записани, и да искатъ нужната споредъ тѣхъ поправка.

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Атанасъ Краевъ.

А. Краевъ: Азъ не можахъ да разбера думитѣ „изготвя“ и „изготвяне“ запазени ли сѣ. Бихъ желалъ само една поправка: вмѣсто „изготвя“, да се каже „приготвя“, а вмѣсто „изготвяне“ — „приготвяне“. По български се казва: „протоколътъ се приготвя“.

Докладчикъ Я. Поповъ: „Изготвя“ е сѣщо така българска дума.

А. Краевъ: „Изготвя“ се употрѣбява, за да изразимъ наготвяне на манджа.

Министъръ Х. Славейковъ: „Изготвя“ е по-права дума.

Прѣдседателъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Я. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Тази дума е придобила гражданственостъ въ сѣдилищата; казва се: присѣдитѣ се „изготвяватъ“ въ извѣстни срокове и слѣдъ туй се обявяватъ; а сѣщо и за протоколитѣ се казва, че се „изготвяватъ“. Този терминъ е приетъ почти въ всички процедури, въ всички сѣдебни закони. Тѣй че, добръ е казано тукъ „изготви“, а не „приготви“, и „изготвяне“, вмѣсто „приготвяне“.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на правосѣднето.

Министъръ Х. Славейковъ: Тази дума е подбрана много добръ за случая, защото „изготвямъ“, въ етимологическия смисълъ на думата, значи, щото едно нѣщо непрѣмѣнно да бѣде свършено, направено въ опрѣдѣлено врѣме, и заради това се употрѣбява думата „изготвяне“, защото прѣдполага се, че срокътъ, въ който туй нѣщо трѣбва да бѣде свършено, се изразява напълно въ думата „изготвяне“. За нѣщо, което трѣбва да бѣде свършено о врѣме, се казва, че то трѣбва да се „изготви“ въ такова и такова врѣме, а не да се „приготви“. Та, този терминъ е много по-сполучливъ.

А. Краевъ: Азъ бихъ отнесълъ този терминъ по-скоро къмъ ядене, отколкото къмъ онова, което Вие казвате.

Министъръ Х. Славейковъ: Тогава се казва „наготвямъ“.

Прѣдседателъ: Г. Краевъ! Настоявате ли на Вашето прѣдложение.

А. Краевъ: Не настоявамъ.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ § 47 тѣй, както е доложенъ отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 48. Чл. 516 се измѣнява така:

„Срѣщу всички присѣди на окръжнитѣ сѣдилища, издадени безъ участие на сѣдебни заседатели, а така сѣщо и срѣщу онѣзи, издадени при участие на сѣдебни заседатели, когато тѣзи послѣднитѣ сѣ били постановени съ болшинство на

гласоветѣ по въпроса за виновността, допускатъ се, както въззиви отъ страна на подсѣдимитѣ, частнитѣ обвинители и гражданскитѣ ищци, така и протести отъ лицата на прокурорския надзоръ.“

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Александъръ Христовъ.

А. Христовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ моля вашето внимание, понеже прѣдстоящата наредба е отъ доста голѣмо значение, и особено ние, които претендираме да бранимъ народнитѣ интереси правилно, трѣбва да се спремъ върху тази наредба. Вие чухте, че по чл. 26 отъ углавното сѣдопроизводство дѣла, съ участие на сѣдебни заседатели, се разглеждатъ тогава, когато за извършеното прѣстѣпление се прѣдвижда наказание. Малко по-малко петъ години строго тѣмниченъ затворъ, или пъкъ се иска наказание за нѣкое политическо прѣстѣпление — тамъ, дѣто народътъ иска чрѣзъ свои пратеници, сѣдебни заседатели, да каже своята дума, има ли прѣстѣпление, има ли виновностъ. Този институтъ има своето значение особено за политическия дѣла. По сегашния законъ, г. г. народни прѣдставители, оправдателнитѣ присѣди на окръжния сѣдъ, съ участие на сѣдебни заседатели, подлежатъ само на касационно обжалване: г. прокурорътъ, прокурорскиятъ надзоръ има право само да касира дѣлото. Съ внесения сега законопроектъ — да-ли подсѣдимиятъ е оправданъ или наказанъ, безразлично — прокурорътъ има право да апелира дѣлото. Вие виждате, че това е единъ народенъ сѣдъ отъ четири души сѣдебни заседатели, които сѣ болшинство; ако тѣ ви оправдатъ въ окръжния сѣдъ, по днешния дѣйствующъ законъ прокурорътъ има право само на касационенъ протестъ, но сега съ този законопроектъ г. министърътъ иска да отмѣни тая добра наредба и казва: не, вие, народенъ сѣдъ, вие, сѣдебни заседатели, които оправдавате единъ-кого си, азъ като апелирамъ дѣлото му чрѣзъ прокурора, ще го пратя въ апелативния сѣдъ, където ще се гледа само отъ коронни сѣдии. Значи, сѣдебната властъ, чрѣзъ прокурорския надзоръ, мисли да постигне отъ коронния сѣдъ онова, което не е могла да постигне отъ народния сѣдъ. Това е едно осакатяване на института сѣдебни заседатели. Или той ще съществува тѣй, както трѣбва да се разбира, безъ никакъвъ контролъ, безъ какво оупекунство или пастойничество на апелативния сѣдъ, или пъкъ го унищожете, г. министре. Сѣдебнитѣ заседатели считатъ, че едно извършено дѣяние — особено това важи за политическия прѣстѣпление — не е прѣстѣпление и не се наказва, въ слѣдствие на което ви оправдаватъ. Не, г. прокурорътъ ще обжалва въ апелативния сѣдъ, дѣто нѣма сѣдебни заседатели, дѣто има само коронни сѣдии и тѣ ще ви наказатъ. Е, къдѣ е, тогава, институтътъ за народния сѣдъ? Какво става съ него? Къдѣ е неговото значение? Вие, г. министре, го унищожавате съ този проектъ.

Министъръ Х. Славейковъ: Вие унижавате пъкъ достойнството на коронния сѣдъ.

А. Христовъ: Азъ не го унижавамъ.

Министъръ Х. Славейковъ: Искате да го унижите.

А. Христовъ: Азъ зная едно, че единъ членъ на сѣда, който е човѣкъ на закона, който е чиновникъ, може да види политическо прѣстѣпление тамъ, дѣто нѣма такова, дѣто народътъ не съглежда политическо прѣстѣпление и, като така, има право, чрѣзъ сѣдебно-заседателския институтъ, който съществува, да ви каже: това прѣстѣпно дѣяние не е полити-

ческо, или, ако е политическо дѣяние, да каже, авторътъ му не е виновенъ, по едни или други съображения. Той е народенъ съдъ. Народниятъ съдъ може по-правилно да цѣни нашитъ партийни борби, нашитъ партийни дѣйствия и пр. и пр. Това, г. г. народни прѣдставители, именно да си остане старото положение, сега дѣйствующо въ закона, се налага и отъ друго едно съображение. Ние измѣнихме компетентността на окръжния съдъ съ участието на съдебни заседатели — и добръ направихме — както казахъ, ограничихме я само за прѣстѣпни дѣяния, които се наказватъ съ повече отъ петъ години строга тъмниченъ затворъ, и за конкретно указани политически прѣстѣпления. Е, щомъ като ние така стѣснихме компетентността на съдебните заседатели по отношение на това, кои дѣяния да разглеждатъ, ако вие искате да имате истински институтъ на съдебни заседатели, недѣйте приема този членъ на проекта, и азъ моля г. министра да го оттегли. Г. министърътъ може да ми каже: „Но досега сж ставали грѣшки по нѣкои дѣла. Г. г. съдебните заседатели сж рѣшавали тѣй или иначе“. Може да сж ставали грѣшки. Но не по-малко, а много повече грѣшки сж ставали отъ коронния съдъ по разни дѣла. Това не е резонно. Отъ двѣтѣ едно: или Вие ще повѣрите на единъ народенъ съдъ да разглежда окончателно едно дѣло по същество, или нѣма да му повѣрите. Има ли смисълъ, г. г. народни прѣдставители, съществуването на съдебни заседатели, щомъ като вие сте оправданъ въ окръжния съдъ, а коронниятъ съдъ въ апелацията ще ви признаетъ за виновенъ? Къдѣ остава мнѣнието на народа?

Министъръ Х. Славейковъ: Защо говорите тѣй? Отдѣ знаете, че непрѣмѣнно ще ви осъдятъ?

А. Христовъ: Възможността съществува, и това е прави съ тази цѣль.

Министъръ Х. Славейковъ: А-а-а!

А. Христовъ: Тукъ чл. 516 е изриченъ, че присъдитѣ, издадени при участие на съдебни заседатели, постановени съ болшинство на гласоветѣ за виновностъ, подлежатъ на апелативно обжалване и т. н. Азъ мисля, че най-малко намъ, г. г. народни прѣдставители, на днешната камара, дѣто болшинството е демократическо, се пада да унищожимъ тази наредба въ сегашния законъ, наредба, която защитава нашитѣ граждански правдини, дѣто ние намираме известна охрана. Ако ли пъкъ ние мислимъ, че нашиятъ институтъ за съдебните заседатели е злѣ поставенъ и пр., дайте да измѣнимъ закона, дайте да го поставимъ на други начала, както е въ Франция, Русия и пр. Но ние, щомъ като не сме побутнали институтъ за съдебните заседатели, и го държимъ въ нашата процедура, и го прилагаме, не трѣбва да го обезглавяваме и да го осакатяваме съ тази нова наредба, която ни се прѣдлага, защото, ако ние я приемемъ, азъ мисля, че ще засегнемъ съществено този институтъ. Защо ви сж, тогава, съдебните заседатели въ първата инстанция, щомъ като г. прокурорътъ ще обжалва дѣлото и то ще се гледа въ апелативния съдъ, дѣто има само коронни съдии, които могатъ да ви издадатъ осъдителна присъда, въпреки оправдателната на съдебните заседатели въ първата инстанция? Азъ моля, този въпросъ да обърне вашето внимание, за да не сме ние тая камара, която да отмѣнява сега съществуващата добра наредба.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ мога да ви посоча на редъ случаи, дѣто и безъ това коронниятъ съдъ отъ окръжния съдъ не сж съгласни съ мнѣнието на съдебните заседатели и даватъ възможностъ за касационни поводи и за касиране на присъдата.

Министъръ Х. Славейковъ: Недѣйте обвинява съдиитѣ.

А. Христовъ: Моля Ви се!

Министъръ Х. Славейковъ: Въ недобросъвестностъ ги обвинявате.

А. Христовъ: Споредъ закона, при оправдателната присъда на съдебните заседатели, ако короннитѣ съдии останатъ на особено мнѣние, тѣ сж длѣжни да го изложатъ писмено; ако тѣ не го изложатъ писмено — а тѣ винаги сж свободни да го направятъ — Касационниятъ съдъ касира присъдата на окръжния съдъ, издадена по силата на вердикта на съдебните заседатели. Сега, азъ съмъ ималъ редъ случаи, дѣто съдиитѣ, за да дадатъ възможностъ на прокурора да успѣе въ касиране на присъдата, оставатъ на особено мнѣние, но послѣ не излагатъ писмено това особено мнѣние, и Касационниятъ съдъ, на законно основание, касира присъдата. Вие виждате, че и при сегашната система, която съществува, когато коронниятъ съдъ иска да бѣде недобросъвестенъ отъ гледището да не уважи мнѣнието на народния съдъ, пакъ има начинъ, има процедура да се даде възможностъ на прокурорския надзоръ да успѣе въ касиране присъдата.

Министъръ Х. Славейковъ: Нѣма такава процедура. Недѣйте хвърля упрекъ върху нашитѣ съдии. Вие ги обвинявате въ недобросъвестностъ, а апелирате за добросъвестностъ. Имайте повече уважение къмъ българскитѣ съдии.

А. Христовъ: Азъ съмъ ималъ случаи, г. министре. Не казвамъ, че е отъ вчера и отъ днеска, но ималъ съмъ случаи; знаа го много добръ и Вие сами го знаете; това си съществува и сега. Азъ мога да Ви покажа по-флагрантни случаи на Пловдивския апелативенъ съдъ, дѣто възлагатъ на докладчика, който остава на особено мнѣние, да напише присъдата и той нарочно изпуща нѣкой и другъ свидѣтель, за да се касира присъдата. Това сж случаи, г. министре, констатирани отъ Вашитѣ ревизори.

Г. Гроздановъ: Отдѣ знаете, че е нарочно?

А. Христовъ: Това сж рѣдки случаи, и дано отъ день на день бѣдатъ сѣ по-рѣдки; но има такива случаи. Азъ не хвърлямъ обвинение върху всички съдии.

Министъръ Х. Славейковъ: Вие имъ прѣпоръчвате такава процедура.

А. Христовъ: Ама тѣ я изпълняватъ, азъ отъ тѣхъ я знаа.

Министъръ Х. Славейковъ: Съжалявамъ много, ако е имало такива съдии.

А. Христовъ: Да, това е фактъ. — Ето защо, азъ ви моля да не гласувате тоя параграфъ; моля и г. министра да го оттегли. Нека си остане старата редакция. Днешното законоположение е добро, щомъ като ние приемаме, че трѣбва да имаме дѣла съ участието на съдебни заседатели. Ако вие искате да посегнете на този институтъ — съдебните заседатели, тогава посегнете прѣмо, коренно го изхвърлете, за да енае народътъ, че нѣма съдебни заседатели, а не така, по околненъ начинъ, въ апелацията да унищожавате тѣхния вердиктъ.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣд-
ставителъ г. Георги Копринаровъ.

Г. Копринаровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ не мога да поддържамъ мнѣ-
нието на г. Александра Христовъ, по слѣднитѣ съ-
ображения. Прѣди всичко, за мене сѣдилищата сѣ,
за да намѣрятъ прѣстѣпника, ако има такъвъ, и да
го накажатъ. Формитѣ, които се създаватъ, не сѣ да
гарантиратъ неправдата, а да гарантиратъ правдата
и собствеността. Инстанциитѣ първа, втора и трета,
които съществуватъ, не сѣ създадени за луксъ, а
за да гарантиратъ както правата на отдѣлния инди-
видъ, тъй и правата на цѣлото общество, слѣдова-
телно, колкото повече инстанции може да имаме,
прѣвъ които да минатъ извѣстни въпроси, толкова
гаранцията, че полученитѣ резултатъ ще се при-
ближава най-много до истината, е по-голямъ. Питамъ
азъ, Г. г. народни прѣдставители, тогава, когато
окръжниятъ сѣдъ, заедно съ сѣдебнитѣ заседатели,
или само сѣдебнитѣ заседатели се произнесатъ по
единъ въпросъ, по който обществото е заинтересо-
вано, има пълни доказателства, но сѣдебнитѣ за-
седатели се отдадатъ на влияние на околната срѣда
и издадатъ присѣда, която не отговаря на доказа-
телствата — имаме случай въ България, въ Софий-
ското сѣдилище — въ Касаціонния сѣдъ отива мо-
тивирана присѣда, какво ще правимъ ние?

С. Рожевъ: Това е изключение. Защо изопача-
вате? Защо поставяте въпроса на фалшива почва?
Вземете общото правило. Законодателятъ приема
този институтъ навсѣкждѣ.

Г. Копринаровъ: Сѣдилищата, всички инстанции
сѣ създадени да гарантиратъ правата на гражда-
нитѣ и да откриятъ истински виновния човѣкъ.
Другъ би билъ въпросътъ, Г. г. народни прѣдстави-
тели, ако у насъ съдоустройството бѣше малко по-
друго, ако сѣдебнитѣ заседатели отдѣлно произна-
сятъ вердиктъ, безъ участието на коронни сѣдии.
Тогава, може-би, ще бѣдатъ прави тѣзи, които каз-
ватъ, че сѣдебниятъ заседателъ се вика не да раз-
сѣждава отъ гледището на юриспруденцията, на
законитѣ и т. н., а да разсѣждава отъ гледището
на неговата съвѣст, възъ основа на тѣзи доказа-
телства, които сѣ прѣдставени. Но при това поло-
жение, при смѣсената система, да се казва, че то-
гава, когато се въвежда едно такова законополо-
жение, се уронвало достойнството на народния сѣдъ,
менѣ ми се струва, е много казано, затуй, защото
народниятъ сѣдъ не е повиканъ самостоятелно да
си каже мнѣнието; той го казва съвмѣстно, заедно
съ коронния сѣдъ: ние имаме мнѣнието на сѣдеб-
нитѣ заседатели, ние имаме мнѣнието на короннитѣ
сѣдии, ние имаме мнѣнието на сѣда. Е добръ,
Г. г. народни прѣдставители, какво казва проектътъ?
Тогава, когато присѣдата е произнесена едногласно,
значи, когато нѣма никакво съмнѣние върху изне-
сенитѣ факти, нѣма никакво съмнѣние върху доби-
титѣ резултати, тогава нѣма апелация; тогава има
касаціонно обжалване — тъй говори законопроектътъ.
Но тогава, когато се произнесе една присѣда съ
болшинство на гласоветѣ, може-би, съ три срѣшу
четири, кой е въ правото си? Да-ли четирмата или
тримата; кой може да каже това? И ако ние сме
създали по-горна инстанция, която да контролира
по-долната, защо да не дадемъ възможностъ и на
другата инстанция да каже: чакайте да проверимъ,
кой сѣ въ правото си, защото вие не сте на едно
мнѣние; вие сте седемъ души, но имате двѣ мнѣния,
а не едно. Гарантирано ли е тогава обществото,
когато ще иска, макаръ и съ болшинство на гласо-
ветѣ оправдание за винаги, когато, може-би, и сѣ-
дитѣ, и свидѣтелитѣ да сѣ подпаднали подъ вли-

янието на околната срѣда и да издадатъ една при-
сѣда, която не отговаря на доказателствата по дѣ-
лото? Другъ е въпросътъ, казвамъ, когато присѣ-
дата е издадена едногласно — противъ нея днеш-
ниятъ проектъ нѣма нищо; присѣда, издадена едно-
гласно, подлежи на касаціонно обжалване, но при-
сѣди, издадени съ болшинство на гласоветѣ, не мо-
гатъ да подлежатъ на касаціонно обжалване, защото
може да е имало споръ, а тамъ, дѣто има споръ,
дайте възможностъ и по-горната инстанция да каже
въ този споръ, кой е билъ правъ, да-ли четворицата
или троицата.

А. Христовъ: Тогава турете и тамъ обжалване —
въ такъвъ случай съмъ съгласенъ.

Г. Копринаровъ: (Къмъ А. Христовъ) Внесете
прѣдложение, ще го обсъждаме, но сега обсъждаме
законопроекта. — И нека забѣлжа, Г. г. народни
прѣдставители, че това, което се внася, не е новизна;
то е законоположение, което е съществувало. Намѣ-
рило се е, че е по-добръ да се направи другото, но
може да се види, че другото не принася тѣзи резул-
тати, които сѣ тѣмили или сѣ прѣдвиждали да
принесатъ. Видно е, че тогава, когато присѣдата е
постановена съ болшинство на гласоветѣ, да се не
подава касаціонна жалба, не само е непрактично, но
истината не може да си пробие пътъ, а прѣди всичко,
сѣдилищата сѣ създадени, за да си пробие истината
пътъ и това, което сѣдътъ ще направи, да се при-
ближава, колкото се може, до истината. Ние какво
вършимъ? Вършимъ това, което здравиятъ разумъ
диктува. Седемъ души не сѣ на едно мнѣние. Има
съмнѣние, кой е правъ. Дайте, тогава, възможността
на по-горната инстанция, на хора съ по-голямъ опит-
ностъ, хора, които, може-би, по-добръ ще прѣдвѣятъ
всичко, да кажатъ своята дума, и тогава, когато я
кажатъ, естествено е, че по-вѣроятно е да сѣ ка-
зали истината, отколкото онѣзи, върху мнѣнието на
който е имало споръ; по самото положение апела-
тивниятъ сѣдъ стои по-горъ отъ окръжния, за да
можемъ да имаме по-голямъ вѣра, че неговата дума
е по-близо до истината, затуй, защото сѣдилищата
не въкога, Г. г. народни прѣдставители, сѣ откри-
вали материалната истина, но се стремятъ винаги да
се доближатъ до нея, когато не сѣ въ състояние да
я откриятъ.

Прочее, поддържамъ напълно законопроекта, за-
щото съ тая материя, която се прѣдлага отъ мини-
стра на правосѣдието, се гони именно да се постигне
този резултатъ, че добититѣ резултати да се доби-
жатъ най-много до истината, която ние всички
трѣбва да искаме да се открие. Прѣдъ видъ на туй,
че прѣдлаганиятъ членъ отъ законопроекта визира
именно това, азъ ще гласувамъ за него и нѣма да
апелирамъ къмъ Г. министра, както Г. Александъръ
Христовъ, да го оттегли, но ще го моля да го под-
държа съ всичката енергия, затуй, защото е единъ
членъ, който ще допринесе полза, но не врѣда, както
на отдѣлнитѣ интереси, така сѣщо и на интереситѣ
на цѣлото общество.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣд-
ставителъ г. Кръстьо Мирски.

Н. Мирски: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣд-
ставители! Азъ не бѣхъ въ нашата комisia, която
рѣши въпроса, който сега ни занимава, понеже бѣхъ
ангажиранъ сѣция часъ въ друга комisia. Дѣл-
женъ съмъ да ви кажа, че наредбитѣ, които се съ-
държатъ въ сега дѣйствующото углавно съдопро-
изводство, чл. чл. 516 и 517, въ днешната имъ ре-
дакция, която е отъ 1905 г., не сѣ отъ 1905 г.; тя
наредби легнаха въ нашето общо углавно съдопро-
изводство, още когато то се наричаше „Врѣменни
сѣдебни правила“, когато прѣвъ министръ бѣше по-

койният шеф на демократическата партия, а министър на правосъдието — г. д-ръ Василъ Радославовъ. Тогава моята скромна личност внесе една новела към нашитъ процесуални углавни и граждански закони, и по мое предложение се приеха тѣзи наредби, както сега дѣйствуватъ, възобновени въ 1905 г. И това слѣдва редъ години. Когато се разглеждаше моето предложение, стана едно опущение такова, каквото може да стане и днеска, ако г. докладчикътъ не обърне внимание на това, на което азъ обърнахъ въ началото на разгледване настоящия законопроектъ, да иска отъ Народното събрание да влѣзатъ въ стенографския дневникъ обяснителнитъ бѣлѣжки къмъ тоя законопроектъ, за да ги иматъ прѣдъ видъ сѣднитъ, които ще прилагатъ закона, и адвокатитъ, които ще помагатъ на сѣднитъ за неговото приложение.

Какви бѣха мотивитъ, за да прѣдложатъ това нѣщо, което толкова години у насъ живѣе и което отъ 1905 г. у насъ се възобнови, като нѣколко години бѣше прѣмахнато? Мотивитъ бѣха тѣзи, които изказа народниятъ прѣдставителъ г. Александъръ Христовъ — тъй като въ апелативнитъ сѣдилища у насъ, при разгледването дѣла, подсѣдни на сѣдебнитъ заседатели, сѣдѣтъ нѣма сѣдии отъ народа, затова не бива, единъжъ оправдано едно лице отъ сѣда, въ който е участвувалъ народниятъ елементъ, да отива постѣ да се обсъжда това дѣйствиe въ единъ сѣдъ, дѣто участвуватъ само коронни сѣдии. Азъ не съмъ отъ ония, които считатъ, че е дошло врѣмето у насъ да направимъ това, което демократическата партия се е задължила къмъ българския избирателенъ свѣтъ да направи, като е взела въ единъ конгресъ слѣдното рѣшение. Конгресни рѣшения, издание отъ 1908 г., стр. 98, пунктъ седми: (Чете) „Въвеждане института на сѣдебнитъ заседатели въ углавния процесъ. Всички политически прѣстѣпления се сѣдятъ отъ този сѣдъ.“

„Участието на народния елементъ въ раздаването на правосъдие е санкционирано и отъ сега дѣйствующето у насъ углавно сѣдопроизводство. Формата на това участие е формата на германскитъ шефели: сѣдинитъ отъ народа (сѣдебнитъ заседатели), заедно съ короннитъ сѣдии, образуватъ една колегия и съвмѣстно разрѣшаватъ въпроса за виновността на подсѣдимия. Демократическата партия, като отдава на участието на народния елементъ въ раздаване на правосъдието голѣмо социално значение, понеже това участие повдига въ масата на населението съзнанието на лично достойнство, развива чувството на законност, и най-послѣ, ползотворно се отразява върху сближението на народното правосъзнание съ положителната норма на закона — ще ратува за замѣняването на съществуващата форма на народното участие въ раздаването на правосъдието съ друга, която ще даде възможностъ на сѣщия народъ за вземе по-прѣко и по-ефикасно участие въ раздаването на правосъдието. Това би могло да се постигне съ въвеждането института на журитѣ.“

А. Христовъ: Колко хубаво!

Прѣдседателъ: Моля, г. Христовъ.

Н. Мирски: (Продължава да чете) „Тази система се различава отъ оная на шефелитъ съ това, че журитѣ съставляватъ отдѣлна колегия, която, по вътрѣшното си убѣждение, независимо отъ това на колегията на короннитъ сѣдии, рѣшава въпроса за виновността на подсѣдимия; на коронната колегия ще остане само, слѣдъ вердикта на журитѣ, да подведе констатиранитъ отъ тѣхъ дѣяния на подсѣдимия подъ съотвѣтствующата норма на наказателния законъ.“

Азъ не бѣхъ въ тоя конгресъ на демократическата партия, когато е взимала това рѣшение: ако да бѣхъ, щѣхъ да се възпротивя. Азъ съмъ убѣденъ, че не е дошло врѣмето у насъ да въведемъ журитѣ, но затова пъкъ съмъ убѣденъ къмъ друго: да усилимъ народния елементъ въ нашитъ сѣдилища, вмѣсто четири сѣдебни заседатели, да бѣдатъ седемъ. По тоя начинъ работата ще върви по друго-яче, и тогазъ нѣма да възставатъ лица просвѣтени, като нашия другаръ г. Копринаровъ, да говорятъ: „Защо, като има оправдателна присѣда, да не бивало да се обтѣжва по апелативенъ редъ“. Затуй, защото народътъ е казалъ думата си.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Може сѣдитъ да сѣ го оправдали — по болшинство става.

Н. Мирски: Тамъ е смѣсенъ сѣдъ; короннитъ сѣдии сѣ прилѣпени къмъ заседателския сѣдъ, защото сѣ меншество, тѣ сѣ повече да ги раководятъ, да ги освѣтляватъ, а прѣодолява народниятъ елементъ. — Ето защо, като имамъ прѣдъ видъ, че г. министърътъ на правосъдието не ще се забави въ най-близката сесия на Народното събрание да направи това, което е рѣшено отъ единъ конгресъ на демократическата партия, а най-малко да пристѣпни къмъ него, като усили народния елементъ въ нашитъ сѣдилища съ сѣдебни заседатели, азъ ви моля да запазимъ тѣзи наредби, както сѣ въ сега дѣйствующия законъ отъ 1905 г. насамъ — нѣма да сбъркаме, г. г. народни прѣдставители. Вие знаете въковната мъдростъ: по-добрь 10 души виновни да се оправдаятъ, отколкото единъ невиненъ да бѣде осѣденъ, а общоприето е, че тамъ, дѣто участвува народниятъ елементъ, особено по политическитъ дѣла, правдата се добива повече.

А. Христовъ: Вѣрно!

Н. Мирски: Вие, като демократи, вѣрвамъ, нѣма да направите това, което, по опущение, се иска отъ законопроекта. Г. министърътъ на правосъдието, ако бѣше внимателъ въ задължението на демократическата партия, щѣше да побърза да внесе и предложение, най-малко, за усиление народния елементъ въ заседателния сѣдъ, но, ако това не може да стане въ тази сесия, ще може да стане въ друга, когато може да стане и друго — да се въведатъ журитѣ, и тогава пакъ трѣбва да измѣняваме углавното сѣдопроизводство. Нема всѣка година ще измѣняваме нашето углавно сѣдопроизводство? Най-лошото нѣщо е, когато често се измѣняватъ законитъ; туй трѣбва да се отбѣга.

Моля да приеме сега дѣйствующата редакция на тия членове.

С. Рожевъ: (Ржкоплѣска) Направете писмено предложение, г. Мирски.

Прѣдседателъ: Записанъ е г. Краевъ, но го нѣма; сѣщо и г. Накова нѣма.

Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Андрѣй Башевъ.

А. Башевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Два сѣ мотивитъ, за да съществува сѣдѣтъ на сѣдебнитъ заседатели навсѣкѣдъ; сѣщитъ сѣ и у насъ за тѣхното съществуване. Единиятъ мотивъ е: народътъ, чрѣзъ своитъ прѣдставители, да разсѣди фактическата частъ въ едно прѣстѣпление; вториятъ е: ако въгледѣтъ на народа, че извѣстно дѣяние трѣбва да се смята за прѣстѣпно и тежко наказуемо, е вече измѣненъ, а наказателнитъ закони често не могатъ да бѣдатъ измѣнявани току-така, народниятъ сѣдъ, чрѣзъ своя гласъ по това дѣло, да може да приложи тоя възгледъ. Като е така, щомъ институтътъ на сѣдебнитъ заседатели

существова на тѣзи двѣ основи, пита се: когато има елементъ отъ тѣхъ, макаръ отъ четирма души, както е сега, и трима коронни сѣдии въ такъвъ единъ съставъ, който се е произнесълъ съ една оправдателна присѣда, бива ли тази присѣда да подлежи на контролъ само отъ короннитѣ сѣдии? Г. Копринаровъ ни каза, че по углавнитѣ дѣла трѣбва да търсимъ материялната истина. Е добръ, ами по такива важни прѣстѣпления, които се гледатъ съ участието на сѣдебнитѣ заседатели, които много тежко се наказватъ, отъ друга страна, по политическитѣ прѣстѣпления, ако сѣдебниятъ заседателъ или сѣдната заседателъ, или коронниятъ сѣдия въ първата инстанция, който непосредствено е провѣрилъ всичкитѣ доказателства, непосредствено е чулъ свидѣтели, какво му е казалъ, непосредствено е почерпилъ впечатлѣние отъ онуй, което е чулъ отъ него; ако тѣзи сѣдии, казвамъ, сѣ се произнесли, че единъ човѣкъ е невиненъ, бива ли тази присѣда да я подложимъ на единъ контролъ на сѣдинитѣ отъ апелативния сѣдъ, които ще четатъ само протоколитѣ? Вие знаете, че въ апелативния сѣдъ свидѣтели се викатъ въ твърдѣ рѣдки случаи за допълнение на нѣкое обстоятелство, забравено отъ странитѣ. А кой ще отрече, че онзи сѣдия е разрѣшилъ по-правилно въпроса; който непосредствено е събралъ и оцѣнилъ доказателствата, дадени прѣдъ него? Ние, особено, адвокатитѣ, много добръ знаемъ, че не е важно да прочетешъ само показанията на единъ свидѣтель и отъ това да извлѣчешъ едно убѣждение, да-ли туй, което той е казалъ, трѣбва да ти създаде едно мнѣние за виновностъ или невинностъ, а трѣбва самото лице да е прѣдъ тебе, да го прѣцѣнишъ ти, споредъ даване показанията, доколкото разбира и знае какво говори, и по туй само ще си създадешъ едно правилно заключение. Та и отъ тая страна, поради твърдѣ голѣмото неудобство за сѣдната отъ апелативния сѣдъ, който не възприема оцѣпката на доказателствата непосредствено, е опасно да подложите дѣлото на единъ короненъ сѣдъ, съ участието на народенъ сѣдъ, на единъ контролъ отъ коронни сѣдии на апелативния сѣдъ. Г. Копринаровъ ни каза още, че макаръ и разрѣшенъ въпросътъ въ първата инстанция, шомъ, обаче, единъ или нѣколко души сѣ на особено мнѣние, става споръ по тази присѣда, и ние имаме единъ фактъ, че въпросътъ е споренъ, защото нѣма едногласие. Добръ, но вие не правите разлика, колко могатъ да бѣдатъ гласовѣтѣ. Седемъ души сѣ, единъ отъ тѣхъ е на особено мнѣние, нѣма едногласностъ, тази присѣда ще подлежи на апелативно разглеждане. Защо? Защото единъ отъ сѣдебнитѣ заседатели . . .

А. Христовъ: Или отъ сѣдинитѣ.

А. Башевъ: . . . или отъ сѣдинитѣ е билъ казалъ: азъ съмъ на особено мнѣние по еди-кой въпросъ, ако щете даже по единъ отъ въпроситѣ, които сѣ тамъ. Менъ ми се чини, г. г. народни прѣдставители, че ще сторимъ голѣма грѣшка, ако приемемъ този § 50, сега § 48, който ни прѣдлага едно измѣнение, споредъ мене, твърдѣ назадничаво. Ако отидемъ въ историята на нашето углавно сѣдопроизводство по този именно членъ, ще знаемъ, че този членъ прѣвъ пѣтъ имаше редакция такава, каквата е сега, въ чл. 516, т. е. осѣдителнитѣ присѣди подлежеха на апелтъ, оправдателнитѣ подлежеха на касация. Послѣ това се измѣни въ оная редакция, както се иска сега, а пѣкъ въ 1905 г., измѣнението, което възстанови старото, сега се иска пакъ да се отмѣни и да се възстанови чл. 516 така, както е билъ той, што да подлежатъ всички на апелтъ. Законопроектътъ ни дава два мотива. Казава, че по-справедливо ще бѣде така, защото не се губи равноправието на странитѣ, т. е. на обвинителя и на обвиняемия; както обви-

няемиятъ би ималъ право, ако бѣде осѣденъ, да апелира, така и обвинителятъ да има право да апелира, ако обвиняемиятъ е оправданъ. Ами че има принципъ въ углавното право, който поставя обвиняемия въ едно по-благоприятно положение, а този углавенъ принципъ е, че всѣко съмнѣние се тълкува въ полза на подсѣдимия. Въ дадения случай, когато имате една оправдателна присѣда съ болшинство на гласовѣтѣ, съмнѣнието на коя страна е? На обвинението. А положителното, т. е. болшинството на гласовѣтѣ, които говорятъ да се оправдае човѣкътъ, на коя страна е? На страната на обвиняемия. Тогава, какъ въ този случай вие ще нарушите този твърдъ важенъ принципъ въ углавното право, че съмнѣнието трѣбва да се тълкува въ полза на подсѣдимия? Защото единъ сѣдия билъ останалъ на особено мнѣние, той е внесълъ съмнѣние, да-ли е правилно оправданието, и вие по това искате да го поставите на контролъ отъ единъ короненъ сѣдъ. Виждате, че процедурата е поставила подсѣдимия въ едно благоприятно положение: той да има всѣкога послѣдната дума на защита, да му се даватъ всевъзможни срѣдства на защита. Прочее, ако при една осѣдителна присѣда, вратата на апелативния сѣдъ се отворятъ за подсѣдимия, то е да не би въ тази осѣдителна присѣда да е станала нѣкаква погрѣшка и да се даде възможностъ на единъ контролъ въ другата инстанция, да се поправи грѣшката, ако подсѣдимиятъ неправилно е осѣденъ; т. е. само когато този контролъ би билъ въ полза на подсѣдимия, за да стане една нова провѣрка отъ една по-горна инстанция, само тогава трѣбва да отидемъ въ апелативния сѣдъ, тогава трѣбва да отидемъ прѣдъ контролната инстанция, състояща се отъ коронни сѣдии. А ако ли присѣдата е оправдателна, съ участие на народния сѣдъ, то подсѣдимиятъ нѣма защо да се праща на единъ контролъ прѣдъ короненъ сѣдъ, а трѣбва само за неправилности, по които може да се иска отмѣнение на една присѣда, да отиде въ Върховния касационенъ сѣдъ.

Прави бѣха, както г. Мирски, така и г. Христовъ, първиятъ, че ни прочете възгледитѣ на демократическата партия, добръ обмислени и приети въ рѣшенията на нейния конгресъ, а вториятъ като ни каза, че този възгледъ не е билъ току-така написанъ, а е почерпанъ отъ нуждитѣ на живота, на правосѣдието въ България. Азъ не зная какъ така тѣзи възгледи се измѣниха, за да могатъ да ни дадатъ едно такова измѣнение, кои сѣ били подбудителнитѣ причини, които сѣ заставили г. министра да ни прѣдстави този проектъ. Причината, както казахме, е принципътъ за справедливостъта, но азъ говорихъ вече върху нея; тя не се достига, защото се нарушава другия, по-важенъ принципъ — за съмнѣнието.

Имало още една причина, че било по-практично, по-удобно. Въ какво отношение е по-практично и по-удобно? Абсолютно въ никакво. Какво затруднение ще има, ако се каже: осѣдителната присѣда подлежи на апелтъ отъ подсѣдимия, оправдателната присѣда подлежи на касация отъ прокурора? Какво затруднение се е срѣщало досега въ упражнението на тѣзи двѣ права отъ тѣзи двѣ страни, когато тѣ сѣ искали да ги упражняватъ? Това сѣ празни думи въ този законопроектъ; защото не сѣ могли да намѣрятъ другъ по-възвѣкъ мотивъ, за да поддържатъ това нововведение, турили сѣ, че то прѣдставлява неудобство, практичностъ. Тамъ, дѣто въпросътъ е за сѣдбата на единъ подсѣдимъ, какъ може да се говори за такова неудобство, ако има такова, и то да бѣде мотивъ да отнемате такива важни права на подсѣдимия?

Каза се още, че всички сѣдии сѣ равни. Да, всички сѣдии сѣ равни, въ тоя случай и сѣдебнитѣ заседатели и сѣдинитѣ. Ако по болшинство на гласо-

советът подсъдимият е оправданъ, тогава присъдата е оправдателна. Значи, имате положителното мнѣние на болшинството отъ съднитѣ, били тѣ коронни или народни съди, които казватъ, че този човѣкъ е невиненъ, имате тѣхното заключение за тази присъда, почерпано отъ непосредственото разглеждане на доклада, отъ непосредствената тази опѣнка; а искате, както казахъ, да ги подлагате на единъ контролъ на други съди, които само ще четатъ.

И. Хаджиевъ: Г. министърътъ не държи вече на члена.

А. Башевъ: А можете ли да си прѣдставите онова положение, което е вдигнало бури даже и въ нашата страна, особено по политическитѣ прѣстъпления, ако не би билъ този народенъ съдъ, който да може въ известни случаи да защити хора доблестни, хора борци, които сж възставали противъ известенъ натискъ въ известно отношение? И ако би останало само на коронния съдия, който казва: „Азъ не съмъ призованъ за нищо друго, освѣнъ да приложамъ закона“ — така е привикналъ той, само така може да разсждава той — опасно е да останатъ политическитѣ прѣстъпления въ рацѣтъ на този човѣкъ, който разглежда по толкова дѣла всѣки день, и вече му е омръзнало да ги гледа, часъ по-скоро гледа да се отърве и да произнесе една присъда, права или крива. Истина е, че и съдията има съвѣсть, и той цѣни, но всѣки единъ отъ опитъ въ живота си знае, че ако вие има да повтаряте всѣки день една работа, тя ви става тежка, тя ви омръзва. А при напъването, щото нашитѣ съдилища да изкаратъ колкото е възможно повече дѣла, т. е., когато по количество тѣхната дѣйностъ бѣде усилена, ние сме свидѣтели, какъ съднитѣ постоянно правятъ голѣми грѣшки. Ако тѣзи грѣшки не бѣдатъ отъ материаленъ нитерсъ, тѣ пакъ не сж така чувствителни, така съсипателни за единъ човѣкъ. Но имаме случаи, когато нѣкой бѣде обвиненъ въ опитъ за убийство и бѣде осъденъ, напр., на 10-годишенъ затворъ, а по-горната инстанция каже, че това е само една лека тѣлесна поврѣда и обвиняемиятъ трѣбва да бѣде наказанъ съ два-три мѣсеца затворъ. Ето какви грѣшки могатъ да ставатъ отъ короннитѣ съди, чието постоянно занятие е да раздаватъ правосъдие; но когато викашъ да вземе участие въ този съдъ и единъ съдия измежду народа, комуто, може-би, еднѣжъ въ живота му се пада да рѣшава едно дѣло, той съ по-големо страхопочитание, съ по-големо съзнание на своя дългъ и съ трепетъ въ душата, когато разглежда такава дѣла, ще цѣни — разбира се, доколкото разбира съ своя умъ — всички доказателства, и съ страхъ да не направи грѣшка.

Д. Константиновъ: Въпросътъ е, че не разбира, г. Башевъ.

А. Башевъ: Г. Константиновъ! Чини ми се, че на тая почва не трѣбва да говоримъ. Вие или приемате института на съдебнитѣ заседатели, или го отхвърляте. И азъ съмъ единъ отъ ония, които смѣтатъ, че, както ние сега избираме съдебни заседатели безъ цензъ, много пѣти попадатъ хора, които, може-би, не сж достатъчно подготвени да дадатъ гласъ за едно твърдѣ важно дѣло; но това е единъ слабъ недостатѣкъ и ние трѣбва да се стремимъ да поправимъ този институтъ въ това отношение. А да умаловажаваме гласа на участвуващитѣ въ правораздаването по углавни дѣла прѣдставители на народния съдъ, ще направимъ една твърдѣ голѣма грѣшка.

Г. Копринаровъ ни каза още, че може да се упражни известно давление надъ съдебнитѣ заседатели, за да произнесатъ една крива присъда. Струва ми се, че трѣбва да вѣрваме, какво малцина

биха били опѣзи, които могатъ да се поддадатъ на таква влияние. И ние, които сме всрѣдъ този народъ и особено които сме прѣдъ съдилищата всѣки день, ще кажемъ за честѣта на нашия народъ, че въ твърдѣ рѣдки случаи може да сме заблѣжили, щото единъ съдия или съдебенъ заседателъ да е далъ гласа си непрѣмѣнно подъ давление, отъ какѣто и да бѣде то. Не отричамъ, че е възможно нѣкъдѣ нѣкога да е станало подобно нѣщо; но, защото въ 100 случая единъ или два сж се случили, какъ можемъ ние да възставаме противъ самия институтъ? Ами ако е въпросъ на хатѣръ, ако е въпросъ на давление, мислите ли, че не ще го намѣрите и въ короннитѣ съди?

С. Савовъ: Короннитѣ съди повече грѣшки правятъ, г. Башевъ.

А. Башевъ: Менѣ ми се чини, че тѣзи хора, които сж чиновници, които искатъ да се закрѣпятъ на своето мѣсто, които искатъ отъ него да създаватъ кариера, въ много по-големъ съблезанъ могатъ да изпадатъ, да се повлияятъ отъ нѣкого, отколкото единъ човѣкъ, който е дошълъ да даде гласа си по това дѣло „за Бога и по съвѣсть“. Слѣдователно, и този страхъ е неоснователенъ.

Ето защо и азъ поддържамъ ония г. г. народни прѣдставители, които сж за отхвърлянето на § 50 по проекта, както ни се прѣдлага, а да си остане чл. 516 така, както е сега.

Ще добавя още нѣщо. Никакви други доводи отъ страна на законопроекта не сж ни прѣдставени въ полза на тази реформа, която трѣбва да направимъ, а доводитѣ, които ни сж прѣдставени тукъ и които изказа г. Копринаровъ, не сж достатѣчни да ни убѣдятъ да отмѣнимъ една такава наредба, и демократична, отъ една страна, и твърдѣ полезна, отъ друга страна, за правилното раздаване на правосъдието въ България.

А. Христовъ: Особено по политически дѣла.

А. Башевъ: Да, казахъ го.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. д-ръ Ненко Наковъ.

Д-ръ Н. Наковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Дѣйствително, по този членъ, по тази реформа, която се внася, се изказаха повече души, и както виждате, внася се жаръ, внася се интересъ, защото наистина въпросътъ е сѣщественъ и заслужава това внимание на почитаемото Събрание.

Вие виждате, че съ този § 50, а още повече съ слѣдующия § 51, се внася една реформа много ретроградна, както я нарекоха. Съ този параграфъ, по който ние говоримъ, се внася една реформа, като се счита, че всѣки български гражданинъ, който по стечение на обстоятелствата се намѣри на подсѣдимата скамейка, е безвъзвратенъ прѣстъпникъ, и се правятъ всевъзможни ограничения, като се нарушава свещениятъ принципъ въ углавното право, както казва г. Башевъ, че съмнѣнието е въ полза на подсѣдимия, така и другъ свещенъ принципъ въ углавното право, който казва: по-добрѣ оправдайте 100 души виновни, отколкото да осъдите единъ невиненъ. Това е принципъ, който трѣбва да бѣде прокаранъ въ цѣлата углавна процедура, която урежда формитѣ, по които може да бѣде осъденъ единъ български гражданинъ за едно или друго нарушение на закона.

Г. г. народни прѣдставители! Вѣрно е, както каза г. Копринаровъ, че трѣбва да се търси материалната истина въ съда и че за нея всички срѣдства и условия, които сж необходими на съда, на правосъдието, което трѣбва да се произнесе при пълно

познаване на въпроса и при спокойна съвест, трябва да бъдат създадени. Обаче това не изключва значението на института на съдебните заседатели. И народният съд е съд, който ще търси материалната истина, но той има и по-висша задача, отколкото един обикновен съд, да търси материалната истина. По-висшата задача на този институт състои в туй, че той е по-компетентен, за да даде една по-правилна прѣцѣпка на всички данни, които сѣ събрани по един улавен процес — това едно; и второ, че народният съд е единично компетентен да се произнесе по елементите на едно прѣстѣпление.

Институтът на съдебните заседатели, г. г. народни прѣдставители — това е известно и на г. министра — е един институт, който съществува, за да внася въ известни случаи, когато нуждата налага, една корекция въ раздаването на правосъдието, корекция въ наказателния закон. Известно ви е, че един закон не се твори за година или за шест месеца, а все таки му се дава една трайност, защото отговаря на едни назрѣли нужди, които ще вирѣят, ще съществуват въ течение на нѣколко години. Коронният съд е скован въ веригите на закона; той трябва да се подчинява, защото — това не може да се откаже — по положението си на съдия, той е кариерист; ежедневно му работа само въ едно направление развива неговите способности и неговите понятия. И въ неговото лице всѣки един подсъдимъ, яви ли се прѣдъ него, е прѣстѣпникъ и извършител на това прѣстѣпление, при голия фактъ, че той е даденъ подъ съдъ и че известни данни сѣ събрани; когато въ лицето на един народенъ съдия, който излиза изъ срѣдата на народа, както и по здравия разумъ, всѣки гражданинъ се счита за непороченъ, за най-редовенъ дотогава, докогато не се издаде една присѣда, по силата на съществуващите закони, въ които да сѣ спазени всичките норми и която да е влѣзла въ законна сила, и само тогава обвиняемиятъ става виновенъ въ лицето на съда, въ лицето на обществото и прѣдъ себе си, тогава ще каже, че е виновенъ за извършването на това прѣстѣпление.

Ето една съществена разлика между народния съдъ — съдебните заседатели — и коронния съдъ, още повече, че народният съдъ ще участва и ще се произнася само по дѣла отъ много важенъ характеръ. А дѣлата отъ публиченъ характеръ, които носятъ такава тежка отговорност, сѣ само нѣколко. Най-важните, за които въ цѣлъ свѣтъ, въ всѣка правова държава, съществува народенъ съдъ, засѣгатъ политическите прѣстѣпления. Тамъ трябва да се произнесе народниятъ съдия, споредъ съвременните понятия, да-ли известно дѣяние съставлява прѣстѣпление или не, да-ли известно лице трябва да понесе известна углавна отговорност, ако и да се съдържа въ наказателния законъ известни разпорѣждания. Тази корекция ще внесе народниятъ съдия, който ще се произнася по съвестъ, виновно ли е лицето или не, трябва ли да понесе углавна отговорност, или не, ако и въ закона да е прѣдвидѣна известна углавна отговорност, на който законъ коронниятъ съдъ ще се подчини. И азъ мисля, че никой нѣма да възстава противъ това, че една присѣда въ момента, когато тя се издава, трябва да отговаря на понятията на обществото, на страната, да-ли известно дѣяние съдържа елементи на прѣстѣпление и, още повече, да-ли лицето трябва да понесе известна углавна отговорност. А това е народниятъ съдия, който излиза отъ народа и на който се дава, по силата на закона, власт да се произнася, особено по политическите прѣстѣпления, както каза и г. Башевъ. То едно.

Второ. Друго прѣимущество на народния съдъ е и това. Условиата, които трябва да бъдатъ налице,

за да отговаря една присѣда на закона и на справедливостта, сѣ нѣколко. Първото е, щото съдътъ, когато ще се явяватъ прѣдъ обвиняемия, да не се явяватъ съ едно прѣдубѣждение въ връда на подсѣдимия, както е въ случая съ коронния съдъ; а народниятъ съдия, напротивъ, се явява съ едно убѣждение или прѣдубѣждение — както щете го наречете — такава, каквото отговаря на здравия разумъ. Друго едно условие е прѣцѣпката. Г. г. народни прѣдставители! Въ културните, въ правовите страни се стараятъ да стабилизиратъ положението на съдията, да му създадатъ условия да познава всички граждани въ неговия съдебенъ районъ, да познава и живота имъ, да познава и самите тѣхъ, произхождението имъ и пр., като считатъ, че това е въ интереса на правосъдието. И, безспорно е, когато прѣдъ единъ съдия се яви едно лице, което се обвинява въ известно нарушение, или лице, което ще засвидѣтелствува или установи известенъ фактъ, и съдията го познава лично, той ще даде най-правилна оцѣнка и на основание на нея ще може да издаде най-справедлива присѣда. Какво става у насъ. Когато се яви най-почтениятъ човѣкъ и съдията не го познава, може-би, неговата скромностъ да направи впечатлѣние прѣдъ съда, че този човѣкъ лъже, а когато се яви единъ типъ, който постоянно лъже, който не се стѣнява въ нищо прѣдъ съда и дава показания въ такава форма, която дѣйствително прави впечатлѣние, че този човѣкъ говори истината, и на основание на това, безспорно, съдията трябва да се произнесе въ единъ или другъ смисълъ, защото има данни, говорящи за и противъ. И затова въ други страни съдиите сѣ несмѣняеми, за да могатъ да се добератъ до една правилна оцѣнка. И ние тоже трябва да поставимъ нашия съдия при такива условия, щото да може да познава всички граждани, които се явяватъ прѣдъ него, било въ качество на обвинители, било въ качество на обвиняеми, било въ качество на свидетели. Като вземемъ прѣдъ видъ тѣзи съображения, които се изказаха по-рано отъ мене, какво се прави съ това разпорѣждане въ § 50? Отнема се тази възможностъ на съдията, да може той да се добере до една правилна оцѣнка, нарушаватъ се и се ограничаватъ свещените принципи на углавното право, а въ мотивите говоримъ за нѣкакво равноправие, когато е въпросъ още, да-ли това равноправие трябва да съществува въ такава форма, както го разбираме. Азъ мисля — и всѣки е убѣденъ въ това — че не поставяме при еднакви условия положението на подсѣдимия, който по стечение на обстоятелствата или по една или друга причина е поставенъ на подсѣдимата скамейка да отговаря, и положението на прокурора, толкозъ повече, че на последния, на обвинителната властъ, и отъ формална страна ако търсите, се даватъ много повече права.

А. Христовъ: Още повече като нѣма защита при прѣдварителното слѣдствие.

Д-ръ Н. Нановъ: Да, още повече, както се казва, като нѣма защита при прѣдварителното слѣдствие. И когато човѣкъ се постави на това положение, може често пѣти да направи, споредъ своето разбиране, изявления, които да отговарятъ на истината, обаче други да прѣтължуватъ, че той ги прави въ такава форма, за да избѣгне всѣка отговорност. А съ § 50 какво се внася? Прави се общо отстѣпление, връщаме се назадъ съ десетки години и даваме по-големи права на обвинителната властъ, отколкото на обвиняемия. И за какво равноправие може да се говори сега? Тогава, ако приемемъ това гледище и тия мотиви, тия съображения, които поддържатъ г. министра и тия, които поддържатъ параграфа тѣй, както е, би било по-право, ако искате, да изхвърлимъ института на съдебните заседатели. Защо? Защото

при това положение той губи всъщност значение, г. министре. Защо? Защото пращаме дѣлото за провѣрка въ втората инстанция, въ апелативния съдъ, дѣто ще сѣди коронниятъ сѣдия, а и той ще се намира при такива условия, каквито каза г. Башевъ. При старото положение дѣлото се връща въ Касаціонния съдъ, който бди, дали сѣ спазени формитѣ на закона, и ако сѣ нарушени, връща дѣлото при същото положение пакъ на народния съдъ да го разгледа, а въ случая вие го пращате на коронния съдъ да го гледа. Тогава по-големо основание бихте имали, ако изхвърлите института на сѣдебнитѣ заседатели, защото така той губи смисълъ, а мисля, че разпорѣждания въ закона, които нѣматъ смисълъ и нѣматъ значение, не трѣбва да се внасятъ въ закона.

Г. г. народни прѣдставители! Ще завърша съ слѣдния примѣръ, за да илюстрирамъ мисълта си и да видите отъ какво значение сѣ тѣзи съображения, които изтъкнахъ, че често пѣти даже интереситѣ на странитѣ, интереситѣ на тѣзи, които сѣ запазени отъ самия наказателенъ законъ, диктуватъ съществуването на единъ народенъ сѣдебенъ институтъ. Примѣрътъ ми е слѣдниятъ — това е фактъ. Дава се единъ селянинъ подъ съдъ, защото оскърбилъ прѣстолонаслѣдника: ималъ една табакера, на която имало lika на прѣстолонаслѣдника, и оскърблението се състояло въ нѣкои нецензурни думи, каквито селянитѣ произнасятъ. Довеждатъ го въ съда, сѣдебни заседатели го сѣдятъ и го питатъ: „Каза ли тѣзи думи?“ — „Казахъ ги.“ — „Защо ги каза?“ — „Тѣй се разправяме, казва, въ селото“. Азъ мисля, че отъ това въпросъ не може да се прави, още помалко, че всѣки може да отговаря за такива едни думи. Коронниятъ съдъ при голия фактъ, че тѣзи думи сѣ произнесени отъ селянина по адресъ на прѣстолонаслѣдника и че това дѣяние съдържа всички елементи на прѣстѣплението, слѣдователно, е прѣстѣпление, ще го осѣди. Дали коронниятъ съдъ е въ състояние, е въ положение да знае, да прѣцѣни и да вникне въ душата на самия селянинъ, дали той е казалъ това умишлено, слѣдователно, дали най-важниятъ елементъ въ това прѣстѣпление е налице или не? Сѣдебниятъ заседателъ, който е отъ същото село или отъ друго, може да знае, какъвъ е този човѣкъ, че може-би той да е краенъ монархистъ, който е готовъ да жертвува главата си за живота и доброто на династията, въпрѣки това, че е казалъ тѣзи думи, и познавайки този селянинъ, безспорно, ще се произнесе, че той е невиненъ, и присѣдата ще отговаря на самата истина, защото въ състава на прѣстѣплението липсва най-важниятъ елементъ — умишлеността, че той не е казалъ тѣзи думи умишлено, за да урони достойнството и престижа на прѣстолонаслѣдника, когато коронниятъ съдъ ще го осѣди. Това дѣло бѣше отъ компетенцията на сѣдебнитѣ заседатели, понеже е дѣло политическо, и сѣдебнитѣ заседатели го оправдаха. Ако отидѣше въ апелацията, както вие искате сега, щѣха да го осѣдятъ. И, за да запазимъ достойнството на царя и неговата династия, мислите ли, че сѣ една осѣдителна присѣда ще постигнете цѣльта? Не. Когато единъ простъ, обикновенъ гражданинъ, далечъ отъ всѣкаква умишълъ, е произнесълъ тѣзи думи и бѣде оправданъ, достойнството и честта на царската династия ще бѣдатъ повече запазени. Дълбоко съмъ убѣденъ въ това, че ако самата династия се научи, че се издаватъ такива присѣди срѣщу такива лица, тя ще се откаже отъ тази гаранция, която е дадена въ наказателния законъ. Това е единъ фактъ, който подкрѣпва нашитѣ съображения и който изтъква релефно различието между коронния съдъ и народния съдъ, и значението на послѣдния, който е необходимо да съществува. И когато съществува, не да съществува въ осакатена форма, а въ форма да даде едно пълно

правосѣдие, като се иматъ прѣдъ видъ прѣстѣпленията, особено такива, каквито сѣ политическитѣ.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на правосѣдието.

Министъръ Х. Славейковъ: Г. г. народни прѣдставители! Направи ми впечатлѣние рѣчта на г. Накова, който мисли, че сѣ туй измѣнение въ закона сме прѣслѣдвали извѣстна опрѣдѣлена цѣль, а именно да подложимъ дѣла чисто политически и дѣла противъ особата на царя или на династията подъ контрола на съда.

Д-ръ Н. Наковъ: Криво сте ме разбрали. Азъ не визирахъ това.

Министъръ Х. Славейковъ: Примѣрътъ, който г. Наковъ ни поставя тукъ, и тѣй както го поставя, по моето схващане, обяснява неговата мисълъ, по заключенията, които той прави, какво би станало, ако този човѣкъ не бѣше оправданъ, а осѣденъ въ първата инстанция и дѣлото се прѣхвърли въ втората инстанция, сѣ съвършено неправилни. Мнѣнието, че непрѣмѣнно ще бѣде осѣденъ този човѣкъ, когато сѣ го оправдали въ първата инстанция, е погрѣшно. Защо? Защото тѣй, както го обяснява г. Наковъ, умишълъ за оскърбление е липсвала и въ апелативния съдъ нѣма да се намѣри абсолютно нито единъ сѣдия, който, като констатира, че има липса на умишълъ за оскърбление, да признае, че съществува прѣстѣпление. Тамъ е и грѣшката на г. Накова.

Д-ръ Н. Наковъ: Не, не правя азъ грѣшка.

Министъръ Х. Славейковъ: Безспорно е, че е грѣшка.

Д-ръ Н. Наковъ: Въпросътъ е, че не може да се намѣри короненъ съдъ при тѣзи условия да констатира липса на умишленостъ.

А. Христовъ: Сѣдебнитѣ заседатели не могатъ да дадатъ мотиви, защо оправдаватъ.

Министъръ Х. Славейковъ: Азъ ще ви кажа нѣколко примѣри, които сѣ поразителни. Зная, г. Христовъ, всички вие говорите за народенъ съдъ, за жури и т. н. У насъ нѣмаме жури — разберете ме — у насъ е смѣсено нѣщо, отъ което вие не сте сигурни, ако се издаде една оправдателна присѣда въ окръжния съдъ, че тя се дължи на народния съдъ, защото често пѣти вие, като адвокатъ, па и други, които сѣ тукъ, сте констатирали обратното, че сѣдятъ, плюсъ единъ сѣдебенъ заседателъ, произнася оправдателна присѣда, а трима сѣдебни заседатели сѣ за осѣждането. Тогава за какъвъ народенъ съдъ, за какви жури ще ми приказвате, когато болшинството отъ елементитѣ на народа въ този съдъ е сѣ мнѣние противно на онова, което се е добило съ присѣдата? Трѣбва да обърнемъ внимание именно на туй обстоятелство.

Д. Драгиевъ: Не въ всички случаи.

Министъръ Х. Славейковъ: Не въ всички случаи, разбира се, г. Драгиевъ, но има и такива. Ако у насъ сѣдятъ на сѣдебнитѣ заседатели бѣше такъвъ, както е другадѣ, тогава можемъ да говоримъ за единъ цѣленъ народенъ съдъ, за жури; но въ тази му форма, която имаме ние, не можемъ да го наречемъ такъвъ, защото при такъвъ случай — ако той се сбѣдне, и както се сбѣдва — който ви посочихъ азъ тукъ, вие ще констатируете, че народниятъ съдъ днесъ не си е казалъ думата, а при журитѣ това е абсолютно невъзможно. Има примѣри отъ живота,

които сж поразителни, и тѣ сж, които ме накараха да внесе туй видоизмѣнение до момента, когато трѣбва да се внесе друга една реформа изобщо въ този нашъ институтъ. Ако ние не прибѣгнемъ до пълни жури, то поне да измѣнимъ ценза и да искаме по-другъ цензъ, . . .

Р. Яневъ: Тамъ сме съгласни.

Министъръ Х. Славейковъ: . . . защото сега болшинството отъ съдебнитѣ заседатели, за голѣмо съжаление, сж крѣчмари.

А. Христовъ: Тогава, да измѣнимъ закона.

Министъръ Х. Славейковъ: То е другъ въпросъ. Азъ казвамъ, други належащи нужди сж ме накарали да прибѣгна къмъ това — не желанието да отида назадъ, но желанието да запазя престижа изобщо на правосъдието у насъ, защото напоследѣтъ станаха нѣколко работи, които биятъ на очи и които накараха обществото да подозира правотата и чистотата на нашето правосъдие. Азъ лично, като адвокатъ, зашицавахъ единъ човѣкъ, който се обвиняваше въ убийство; моятъ клиентъ призна прѣдъ сѣда съ съдебни заседатели, че той е извършилъ убийство, че е стрѣлялъ, и поддържаше, че е стрѣлялъ и убилъ заради това, защото сж стрѣляли хора отъ сѣмейството на убития върху неговия братъ и сж го убили. Азъ, като признахъ тоже, че дѣйствието е извършено отъ него, пледирахъ за наказание, наложено за убийство прѣдизвикано и извършено въ раздразнено състояние. Съдебнитѣ заседатели казаха: „Не, не е доказано, че той е убиецъ“. Дѣлото отиде въ Касаціонния сѣдъ, намѣриха се поредѣчни сѣдии, които не искаха да манкиратъ на своя дългъ, мотивираха присѣда; остана си човѣкътъ и до днесъ е на свобода.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Случаятъ за Минева.

Министъръ Х. Славейковъ: Случаятъ за Минева е вторъ; третиятъ случай е убийството на аптекаря Христовъ; послѣ случаятъ съ отрополския учителъ и т. н. Не сж единъ, не сж два, не сж три случаятъ.

Д. Мишевъ: Да реформираме, тогава, института.

Министъръ Х. Славейковъ: Позволете. — Туй всичко стана непосредствено въ едно близко врѣме; общественото мнѣние е скандализирано. Какво трѣбваше да направимъ ние? Нѣмаме възможность и врѣме сега-засега да прибѣгнемъ къмъ друга една по-голѣма реформа, и заради това азъ лично поддържахъ да се повърнемъ малко нѣщо назадъ, за да не излагаме нашето правосъдие на присмѣхъ. Азъ знаа, че съ това постѣгамъ на единъ принципъ, че отивамъ малко назадъ, чувствувамъ това обстоятелство, но мене ме боли туй обвинение противъ съдебната власть, че тя съзнателно оправдава виновнитѣ и че пострадалитѣ, нещастнитѣ на убития сж лишени отъ какво и да е правосъдие. Тамъ е всичкиятъ въпросъ. Въ единия или другия случай ние се намѣрваме прѣдъ единъ скандалъ. Какъ ще го поправимъ? Азъ мисля, че тѣй ще мога да го поправа до момента, въ който ще мога да внесе едни по-сѣществени измѣнения въ този институтъ, щото да го подобря и да го направя наистина да отговаря на нашитѣ належащи нужди, да го направя по-близо до народа, и наистина да се нарича единъ народенъ сѣдъ. Но, по липса на врѣме, не можахъ сега да го направя.

Прѣдъ видъ, обаче, на това, че тукъ съглеждамъ обвинения въ ретроградство и не знаа какво си, азъ оттеглямъ това.

Обаждаатъ се: Браво!

Министъръ Х. Славейковъ: Нека си остане старото и тогава нека тѣзи, които възставаха противъ новото, носятъ отговорность прѣдъ обществото.

А. Христовъ: Народътъ ще носи отговорность.

К. Мирски: Ще измѣните закона за съдебнитѣ заседатели и ще направите едно още по-демократическо дѣло.

Докладчикъ Я. Поповъ: Нѣма да остане врѣме.

К. Мирски: Въ идущата сесия.

Прѣдседателъ: Г. докладчикътъ съгласенъ ли е съ това?

Докладчикъ Я. Поповъ: Щомъ г. министърътъ го оттегля, нѣма какво да се настоява.

Прѣдседателъ: Тогава, нѣма защо да се гласува.

Докладчикъ Я. Поповъ: § 50 става § 48. (Чете)

„§ 48. Чл. 517 се измѣнява така:

„Присѣдитѣ по дѣла, разгледани отъ окръжнитѣ сѣдилища съ участието на съдебни заседатели, когато въпроситѣ за виновността сж били разрѣшени едногласно, както и присѣдитѣ на апелативнитѣ сѣдилища, сж окончателни.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Министъръ Х. Славейковъ: Оттеглямъ го.

Докладчикъ Я. Поповъ: Тогазъ, § 52 става § 48. (Чете)

„§ 52. Въ чл. 524, думитѣ: „или устно“ се изхвърлятъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 48, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 49. Чл. 526 се измѣнява така:

„Въззивната жалба се поврѣща съ обявление, по разпореждане на прѣдседателя: ако не е подписана, ако нѣма нужното пълномощно, или ако е просрочена. Това разпореждане на прѣдседателя може да се обѣжи въ седемъ дни отъ съобщението прѣдъ апелативния сѣдъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 49, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 50. Чл. 527 се измѣнява така:

„Въззивнитѣ жалби и протеститѣ трѣбва да се подаватъ въ сѣда, който е постановилъ присѣдата, не по-късно отъ единъ мѣсець слѣдъ произнасянето на резолюцията.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 50, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 51. Чл. 528 се измѣнява така:

„Срокътъ започва отъ деня, въ който е произнесена резолюцията, и се свършва въ съотвѣтствующъ

цето число на слѣдующия мѣсець. Ако послѣдниятъ денъ на срока се падне въ неприсѣтственъ денъ, за край на срока се счита първиятъ слѣдъ него присѣтственъ денъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 51, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 52. Въ чл. 530, членоветъ въ скоби „751—754“ се замѣняватъ съ „чл. чл. 691—695“.

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 52, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 53. Алинея трета на чл. 540 се измѣнява така: „Призоваването на нови свидѣтели и вѣщи лица. Неразпитани въ първата инстанция, се допушта само тогава, когато съдътъ признае, че тѣхнитѣ показания се отнасятъ до обстоятелства, които иматъ съществено значение за дѣлото, и ако за призоваването имъ въззивникътъ е молилъ въ въззивната ѿ жалба.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Александъръ Христовъ.

А. Христовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдсавители! Азъ нѣмамъ нищо противъ послѣдната алинея на чл. 540, но ще моля, както вастъ, така сѣщо и г. министра, да се спремъ на едно малко измѣнение, което има значение. Споредъ тая алинея на чл. 540, която се прѣдлага, подсѣдимиятъ е длъженъ да посочи въ апелативната си жалба всички свои доказателства, ако тѣ иматъ съществено значение; азъ моля да се каже: „въ апелативната жалба или въ първото съдебно засѣдание“, т. е. да се даде възможность по тѣзи дѣла апелативниятъ съдъ да има едно първо засѣдание за прѣдставяне на доказателствата. Ако вие имате това въ единъ граждански процесъ отъ 1.200 л., защо да го нѣмате за единъ грабежъ, за едно убийство? Редакцията ще бѣде така, както е, само че азъ прѣдлагамъ да се прибавятъ думитѣ: „или въ първото съдебно засѣдание“.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Да си остане старото положение.

А. Христовъ: Моля! Старото положение не е така практично; нека искането да бѣде направено или въ апелативната жалба, или въ първото съдебно засѣдание.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: По старото положение може и въ второто засѣдание. Да се махне само прибавката.

А. Христовъ: Азъ считамъ, че алинеята трѣбва да се запази, за да се знае изрично и категорично, че има само едно засѣдание, за да се прѣдставятъ доказателствата; да не могатъ да се отлагатъ процеситѣ, освѣнъ ако има новооткрити доказателства.

А. Филиповъ: То е другъ въпросъ.

А. Христовъ: Сега, както е тѣя алинея, ако се съгласи г. министрътъ, да се прибави „или въ първото засѣдание“, цѣльта ще се постигне и ще имаме въ углавния процесъ само първото засѣдание за посочване на доказателства по дѣлото.

Прѣдседателъ: Има думата г. д-ръ Лука Дѣяновъ.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Азъ искамъ да кажа, че тая прибавка, която е направена и която задължава подсѣдимия непрѣмѣнно въ апелативната жалба да посочи нови свидѣтели, е несправедлива. Защото, г. г. народни прѣдсавители, много пѣти единъ подсѣдимъ, който се обвинява въ грабежъ, палежъ, убийство, което влѣче тежко наказание, мисли, че прѣдставенитѣ отъ него свидѣтели прѣдъ първата инстанция сѣ достатъчни и когато го осѣждатъ на 10 години затворъ или повече, тогава той почувствува, че не сѣ достатъчни и започва да си припомня, кой е билъ въ врѣме на събитието, за да го призове като свидѣтель. Затуй, ако приемемъ тази прибавка, той има право най-много въ единъ мѣсець да подаде апелативна жалба и въ нея да посочи нови свидѣтели; ако, обаче, не знае, какъ се намира свидѣтельтъ, или не може да му узнае името, послѣ му казватъ: „Не може вече“. Слѣдъ този мѣсець човѣкътъ, може-би, е могълъ да узнае, кой е билъ на мѣстото, когато е станало прѣстѣпленieto, или е могълъ да узнае името на тѣзи, които сѣ били тамъ, и казва на съда: „Моля, г. г. сѣдци, призовете този свидѣтель, той ще ви обясни, какъ е станала работата“, но апелативниятъ съдъ ще му каже: „Не, мѣсецътъ се мина, не ти позволяваме да го викаш“. Това е голѣма строгость, която не трѣбва да съществува. А старото какъ бѣше? Старото не ограничаваше подсѣдимия: и слѣдъ като подаде апелативна жалба, и слѣдъ като изтече срокътъ, той можеше да подаде заявление, можеше и въ първото засѣдание да поиска ютъ съда да посочи свидѣтели и съдътъ, ако намѣри, че тѣхнитѣ доказателства ще иматъ значение, може да отложи дѣлото, може и въ второто засѣдание да поиска свидѣтели; а тая прибавка, която иска г. Христовъ, е сѣщо ограничителна. Той иска да ограничи подсѣдимия, непрѣмѣнно въ първото засѣдание да си посочи свидѣтелитѣ. Защо е туй ограничение? Може слѣдъ първото засѣдание, по една или друга причина, да се отложи дѣлото; какво има отъ туй?

А. Христовъ: Тогава може да се отложи само поради новооткрити обстоятелства.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Моля, не ме прѣсичайте. Вие говорихте най-много; оставете ме и азъ да се изкажа.

А. Христовъ: Не Ви прѣсичамъ, а пояснявамъ мисльта си.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Не искамъ пояснение. — Та, казвамъ, и това е още едно ограничение. Когато дойдемъ да разглеждаме гражданското сѣдопроизводство, ще видимъ, че въ него е прокаранъ принципътъ, че въ първото засѣдание се позволява на странитѣ да посочватъ свидѣтели. Когато въ гражданския процесъ, дѣто може да пострада само кесията на човѣка, вие му позволявате да подготви процеса, да посочва свидѣтели въ първото засѣдание, защо не му позволявате, когато се касае до неговия животъ и до личната му свобода, да може въ първото засѣдание да подготви процеса? Тукъ вие ограничавате подсѣдимия: казвате му, че до единъ мѣсець можешъ да посочишъ свидѣтели, но по-нататѣтъ, каквито и свидѣтели да посочвашъ, нѣматъ значение.

А. Христовъ: Това казвамъ и азъ.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Това е много строго. Азъ бихъ молилъ г. министра да оттегли тази прибавка, направена въ законопроекта и да си остане старото положение, което сме практикували и сме видѣли, че е добро.

Министъръ Х. Славейковъ: Съгласенъ съмъ.

Докладчикъ Я. Поповъ: И азъ съмъ съгласенъ да се махнатъ послѣднитѣ думи: „и ако за призоваването имъ въззивникътъ е молилъ въ въззивната си жалба“. Полека-лека нѣма нищо да остане въ законопроекта.

А. Христовъ: „Или въ първото заседание.“

Докладчикъ Я. Поповъ: Нѣма никакво първо заседание. Азъ съмъ съгласенъ на това: да си остане старото положение, както е въ закона.

А. Филиповъ: По-приемливо и по-цѣлесъобразно е предложението на г. Христовъ.

Докладчикъ Я. Поповъ: Азъ не съмъ съгласенъ съ него.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Петко Войниковъ.

П. Войниковъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ разбрахъ, че се оттегля § 53 . . .

Докладчикъ Я. Поповъ: Не, не се оттегля.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Оттегля се само прибавката.

П. Войниковъ: Ако се оттегля само добавката, от казвамъ се да говоря; обаче, ако се не махва, тогава ще говоря.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Махва се. Остава старото положение.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Андрей Башевъ.

А. Башевъ: Г. г. народни прѣдставители! Щомъ г. докладчикътъ, разбира се, съ съгласието на г. министра, оттегля думитѣ: „и ако за призоваването имъ въззивникътъ е молилъ въ въззивната си жалба“ — това е нововедението въ тая алинея, другото е буква по буква законътъ — тогава трѣбва да се махне цѣлиятъ параграфъ, защото нѣма смисълъ. Нововедението е само въ тия послѣдни два реда.

Министъръ Х. Славейковъ: Добръ, оттеглямъ цѣлия параграфъ.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Александъръ Христовъ, за пояснение.

А. Христовъ: Азъ искамъ да се даде бързъ ходъ на дѣлата. Подсждимиятъ да нѣма право, освѣнъ въ едно заседание да призовава свидѣтели, именно въ първото заседание.

А. Филиповъ: Г. министърътъ оттегля цѣлия параграфъ. Трѣбва да внесешъ предложение по законодателенъ редъ.

Прѣседателъ: Г. г. народни прѣдставители! § 57 по проекта се оттегля. Продължавайте, г. докладчикъ.

Докладчикъ Я. Поповъ: Тогава, § 58 по проекта става § 53. (Чете)

„§ 53. Чл. 557 се измѣнява така:

„Частнитѣ жалби и протести се насрочватъ веднага слѣдъ постѣпването имъ и се разглеждатъ отъ апелативния съдъ въ съдебно заседание безъ призоваване на странитѣ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 53, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 54. Въ чл. 567 думитѣ въ първата му алинея: „двѣ-недѣленъ срокъ, считанъ отъ деня на обявяването присѣдата въ окончателна форма“ се замѣняватъ съ думитѣ: „въ мѣсеченъ срокъ, считанъ отъ деня на произнасянето на резолюцията“.

„Въ вторта алинея на сѣщия членъ, слѣдъ думитѣ: „ . . . съкровище, а по жалба, призната за основателна“, се прибавятъ: „и оттеглена прѣди доклада на дѣлото“.

„Къмъ сѣщия членъ се прибавя слѣдната трета алинея:

„Жалбата се повръща въ случаитѣ и по реда, прѣдвидѣни въ чл. 526, а така сѣщо и когато къмъ нея не е приложенъ касационенъ депозитъ“.

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 54, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 55. Забѣлжката къмъ чл. 568 се отмѣнява.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 55, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 56. Чл. 598 се измѣнява така:

„Присѣдитѣ, които сѣ встѣпили въ законна сила, прѣди да се приведатъ въ изпълнение, се прѣдставятъ, чрезъ министра на правосѣдието, на утвърждение отъ царя, когато подсждимитѣ се осѣждатъ на смъртно наказание.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Александъръ Христовъ.

А. Христовъ: Да се прѣдвиди и случаятъ за осѣждане на доживотенъ затворъ. Да стане така: „на смъртъ или доживотенъ затворъ“, и тогава да има утвърждение на присѣдата отъ държавния глава.

К. Мирски: Добръ е редактиранъ членътъ.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 56, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 57. Въ чл. 600, думитѣ: „се дава прѣписъ“ се замѣняватъ съ думитѣ: „се дава извлѣчение“.

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 57, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 58. Въ чл. 614, думитѣ: „се изпращатъ прѣписи“ се замѣняватъ съ думитѣ: „се изпращатъ извлѣчения“.

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 58, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 59. Послѣдната частъ на чл. 617, която се за-
хваща съ думитѣ: „ако пъкъ осѣдениятъ се окаже

несъстоятелен...“ се изхвърля, а забължката към този членъ се отменява.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 59, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 60. Къмъ чл. 625 се прибавя слѣдната втора алинея:

„Прѣписи отъ протоколитѣ и отъ другитѣ книжа въ дѣлото се даватъ на участващитѣ по дѣлото лица срѣщу установената такса, освѣнъ въ изрично посоченитѣ отъ закона случаи.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 60, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 61. Чл. 627 се измѣнява така:

„Възнаграждението на призованитѣ при прѣдварителното и сѣдебно слѣдствие вѣщи лица, свидѣтели и други лица се дава по опрѣдѣление на онзи сѣдъ, въ който се разглежда дѣлото, или отъ сѣдебния слѣдователъ, който ги е разпитвалъ, или отъ делегирания сѣдня.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 61, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ Я. Поповъ: (Чете)

„§ 62. Къмъ чл. 638 се прибавятъ въ края думитѣ: „по разпореждането на прѣседателя на сѣда“.

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ § 62, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Съ това се свършва второто четене на законопроекта за измѣнение и допълнение нѣкои членове отъ закона за углавното сѣдопроизводство.

Съгласно взетото рѣшение отъ Събранието, ще пристѣпимъ къмъ третото четене на законопроекта за старинитѣ. Станало ли е трето четене, г. министре?

Министъръ В. Молловъ: То е станало, само да се докладва отъ комисията.

Прѣседателъ: Моля г. докладчика да докладва законопроекта за старинитѣ.

Докладчикъ Г. Марковъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ още при започването на засѣданието прочетохъ законопроекта за старинитѣ въ онази форма, въ която го е приела комисията и въ която го е приело народното прѣдставителство. Въ комисията направихме извѣстни измѣнения, които сж легнали въ нѣколко прѣдложения.

Прѣседателъ: Прочетете измѣненията, които направихте въ съгласие съ г. министра.

Докладчикъ Г. Марковъ: Прѣдложенията по частна инициатива сж при Васъ.

Прѣседателъ: При мене има само едно прѣдложение, подписано отъ народния прѣдставителъ г. Василь Здравевъ и отъ нужното число народни прѣдставители: (Чете) „Молимъ Народното събрание да се съгласи да се заличатъ въ чл. 39 думитѣ: „срѣщу надлежно възнаграждение въ полза на мѣстния музей“.

Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Г. Марковъ: Г. г. народни прѣдставители! Комисията, въ съгласие съ г. министра, се съгласи да се изхвърли чл. 8.

Сжко така комисията се съгласи въ чл. 43, алинея трета, да бждатъ замѣнени думитѣ „мѣстния окръженъ сѣдъ“ съ „Министерския сѣдъ“.

Прѣседателъ: Ще туря на гласуване прѣдложението на комисията, въ съгласие съ г. министра, да се изхвърли чл. 8. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Ще туря на гласуване прѣдложението на г. Васила Здравевъ, което прочетохъ, щото да се заличатъ отъ чл. 39 думитѣ „срѣщу надлежно възнаграждение въ полза на мѣстния музей“.

Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Г. Марковъ: Отъ страна на комисията дължа да заявя, че съмъ съгласенъ съ прѣдложението за заличването на чл. 39 на послѣднитѣ думи: „срѣщу надлежно възнаграждение въ полза на мѣстния музей“.

Прѣседателъ: Моля, които приематъ това прѣдложение да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Ще туря на гласуване прѣдложението на комисията, щото въ чл. 43, алинея трета, вмѣсто „мѣстния окръженъ сѣдъ“, да бжде „Министерския сѣдъ“. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ това замѣняване, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ на трето четене законопроекта за старинитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има думата г. министъръ-прѣседателътъ.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Моля, прѣди да вдигнемъ засѣданието, да опрѣдѣлимъ за утрѣ дневния редъ, който прѣдлагахъ вчера.

А. Христовъ: Ако е възможно, г. министре, да прокараме измѣненията въ процедурата.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Т. е. ще започнемъ на първо мѣсто законопроекта за измѣнение на конституцията, слѣдъ това ще продължимъ дневния редъ, както е опрѣдѣленъ за днесъ, като се изключатъ онѣзи въпроси, които сж разгледани днесъ. Послѣ, моля да се впише пакъ за утрѣшния дневенъ редъ: законопроекта за извънредния бюджетъ, законопроекта за сключване бюджетното упражнение за 1909 г., законопроекта за свърхсѣмѣтни кредити отъ 2.841.000 л.

Прѣседателъ: Съобщавамъ на Събранието, че е постапилъ сега този законопроектъ за свърхсѣмѣтни кредити отъ 2.841.000 л.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Г. прѣдседателю! Обявени ли сж законопроектитѣ за одобрение разходитѣ по чл. 126 отъ конституцията?

Министъръ В. Молловъ: Тѣ сж раздадени.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Но, въ всѣки случай, ще ги поставимъ на дневенъ редъ. Тогава ще слѣдватъ въ дневния редъ: законопроектътъ за одобрение разходитѣ по чл. 126 отъ конституцията и законопроектътъ за продаване морската солъ на второ четене.

Министъръ В. Молловъ: Той е туренъ въ днешния дневенъ редъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Законопроектъ за измѣнение гербовия налогъ.

Министъръ В. Молловъ: Има го въ днешния дневенъ редъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Значи, този дневенъ редъ, съ изключение на двата послѣдни въпроси, понеже тѣ фигуриратъ въ днешния дневенъ редъ.

Моля Събранието да приеме прѣдложения отъ мене дневенъ редъ.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ прѣдложения дневенъ редъ,

Прѣдседателъ: Д-ръ П. Ораховацъ.

да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че заповѣдахъ да се напечата наново законопроектътъ за измѣнение на конституцията — ще можете да го вземете отъ канцеларията — защото гледамъ, че има нѣкои печатни грѣшки въ този, който ви е раздаденъ; така напр. думи, вмѣсто „държавенъ глава“ — „правителство“, вмѣсто „статия 14“ — „статия 15“, вмѣсто „царъ“ — „князь“ и други такива. Та, казвамъ, вмѣсто докладчикътъ да ги поправя, азъ заповѣдахъ да напечататъ законопроекта отново, та да го имате прѣдъ себе си съ поправкитѣ.

Прѣдседателъ: Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 8 ч. вечерята)

Секретари: { **И. Паликрушевъ.**
В. Александровъ.

Началникъ на Стенографското бюро. Т. Гълъбовъ.

(Край на VII-та книга).